HISTORIES D'ALTRE TEMPS

X

HISTORIES
D'ALTRE TEMPS

TEXTES CATALANS ANTICHS

Triats entre les produccions de caràcter novelesch escrites en la nostra llengua o en ella traduides durant els segles XIV a XVII

X

BARCELONA
M.CM.XVII

Viatge al Purgatori
de Sant Patrici

per Ramón de Perellós

seguit de les

Visions de Tundal y de Trictelm

y del

Viatge d'en Pere Portes a l'Infern

Textes autèntichs publicats en vista dels manuscrits y de les edicions primitives

per

R. MIQUEL Y PLANAS

BARCELONA
M.CM.XVII

NOTA PRELIMINAR

Els textes contenguts en el present aplèch són extrets del volúm de la nostra «Biblioteca Catalana» dedicat a les *Llegendes de l'altra vida.* Hem tractada després aquesta materia en el capítol III del nostre *Estudi històrich y crítich sobre la antiga novela catalana,* que forma part d'aquella meteixa «Biblioteca» (1). La present nota, donchs, no es sinó un extret de lo que en el susdit Estudi tením dit ab referencia als textes reproduits a continuació.

Una branca important de les llegendes del cristianisme està constituida per les visions de l'altre món, lligades ab la creencia d'un lloch d'expiació pera les ànimes, y d'una mansió de benhaurança pera recompensa dels elets. Aquestes idees, a les quals no eren pas agens els pobles y les civilisacions pre-cristianes, havíen d'adquirir una gran preponderancia en els esperits ab la difusió del cristianisme, apareixent-ne ja les primeres manifestacions en els Sagrats Textes: els darrers capítols de l'*Apocalipsi* de Sant Joan, ens donen ja la visió compendiada de lo que haurà d'esser aquell *més enllà* que tant ha preocupat y seguirà preocupant a la humanitat. Emperò allò no era més que'l germen de tota una literatura especial, encaminada a ampliar aquella visió, ni prou completa ni prou definida: moralisadors y

---

(1) Es la introducció al *Novelari Català dels segles XIV a XVIII.*

catequistes havíen de rivalisar en donar el desenrotllament indispensable a un tema d'un tan extraordinari interès.

VISIÓ DE TRICTELM

Una de les més antigues d'aytals visions, d'origen monacal, es la VISIÓ DE TRICTELM, que'l venerable Beda relata en la seva *Historia ecclesiastica gentes anglorum* (1); fou traduida al català, en el XIV.^{én} segle, havent donat a conèixer nosaltres aquest text, desconegut abans, en el volúm de *Llegendes de l'altra vida* que forma part de la «Biblioteca Catalana» (2).

El pros Trictelm morí, y tornà de mort a vida després d'una sola nit, en el transcurs de la qual, acompanyat per un àngel, visità'l purgatori. Era aquest en forma de vall, ampla y pregona, a l'un costat de la qual hi havía grans flames de foch, en tant que a l'altre costat, tot de neu, hi regnava una temperatura glacial: les ànimes eren successivament y alternativa passades del fret extrém a la calor suprema. També vegé l'infern, format per un gran pou, ab immenses montanyes de foch a l'interior: les ànimes eren projectades cap amunt per les flamarades, talment com a bolves, pera tornar a caure en el foch: y així cremaven indefinidament. Per ultim, fou conduit a un jardí delitós, enclòs dintre altíssima e impenetrable muralla; en aquest lloch tot era alegría, bones olors y càntichs armoniosos; una multitut d'esperits benaventurats l'ocupaven, emperò aytal lloch no era encara'l paradís, sinó la mansió de benhaurança dels qui, havent estat bons en llur viure, no havíen assolida emperò la perfecció total. L'àngel sols pogué permetre a Trictelm ovirar les sublimitats del regne celestial, mes no pas entrarhi; essent tot seguit reintegrat a viure entre'ls homes, als quals recomptà lo vist y donà l'exemple d'una santa vida, després d'haver-se vestit els hàbits de monjo.

---

(1) Llibre V, cap. XII.
(2) Es el text III, en el susdit volúm y també'l que figura en tercer lloch en el present.

VIATGE D'EN RAMÓN DE PERELLÓS AL PURGATORI DE SANT PATRICI

La llegenda fa a Sant Patrici l'introductor del cristianisme a Hibernia. Havent trobat grans resistencies per part d'aquells naturals a acceptar la nova fe y a posar crèdit a la relació que dels torments y penes del purgatori'ls feya, el Sant demanà y obtingué de Deu que establís en ple desert un forat pel qual fos possible devallar a la mansió terrible, a fí de que'ls incrèduls poguessin esser convençuts de propria ciencia. Aquest es l'origen del famós *Purgatori de Sant Patrici,* en el qual, segons la general creencia, tot aquell qui pogués entrar-hi y eixir-ne al cap d'un día y una nit, resistint ab coratge les probes a que sería sotmès, quedaría remut de totes ses culpes passades; al contrari, aquell de qui s'esperaría en va la tornada, podía esser donat en definitiva com a damnat per *in-aeternum.*

El cavaller irlandès Owein, fou un, entre molts altres, dels qui realisaren, segons se compta, la perillosa excursió al Purgatori. El *Viatge d'Owein* dèu esser situat en els començos de la XII^{a} centuria, essent-li de molt poch posterior la narració llatina de les seves aventures que s'encarregà de posar per escrit el monjo Huch de Saltrey.

Aytal narració, que'ns es impossible analisar detalladament en aquest lloch per la seva molta extensió, ens inicía en el ceremonial ab que devía realisar-se la entrada a la gruta de Sant Patrici, la qual, ab la construcció del monestir que li era anexe, quedava sots la custodia dels monjos d'aquell; essent precises certes llicencies del bisbe pera que'l prior de la comunitat pogués permetre la entrada a la susdita gruta o pou, y devent-se sotsmetre'l postulant a certes formalitats dilatories, y exigint-se-li, noresmenys, una ferma contrició.

Owein es introduit al forat; y a partir d'aquell moment la visió del món exterior es substituida per la esgarrifosa successió d'escenes que no farèm sinó enumerar: aparició de quinze monjos blanchs, qui instrueixen al neòfit sobre la

forma de defensar-se de les tentacions de que serà obgecte; arribada dels dimonis qui proben de tentar al cavaller; visions del primer, segón, tercer y quart camps, en els quals són aplicades diversitat de turments; la roda de foch; els banys de metalls fusos; el riu de glaç; el pou de foch; el pont perillós que passa per damunt l'infern. Després el cavaller Owein arriba devant dels murs del paradís terrenal, hont es admès únicament a títol de transeunt; finalment entreveu el celestial paradís, de la porta estant. Tot seguit, complerta ja la seva missió, es request de rependre'l viatge de tornada. La eixida del purgatori dóna lloch a unes cerimonies apropriades y a determinades pràctiques religioses, que'l bon cavaller completà després ab la visita a la Terra Santa.

Aquesta narració de l'Owein assolí una difusió enorme en el món cristià dels segles mitjos. Fou traduida a quasi totes les llengües vulgars, y ja no cal dir si degué preocupar a molts esperits, en aquella època de fe exaltada y de credulitat a tota proba. A Catalunya, com a tot arreu, hagué de deixar-se'n sentir la influencia, y fins donà lloch a que un cavaller català, del Rosselló, se fes el propòsit de repetir l'aventura de l'irlandés Owein. Això fou en circumstancies bastant curioses, que creyèm interessant fer conèixer:

El vescomte Ramón de Perellós y de Roda, senyor de la baronía de Ceret, o sía'l cavaller català de que's tracta, era, en temps del primogènit d'Aragó qui fou després Joan I, l'encarregat a París de diversos afers diplomàtichs: mitjançant una lletra que li endreçà, l'infant hagué de fer-li, entre altres encàrrechs d'ordre privat, el de que li procurés la relació d'aquell cavaller qui era entrat en el Purgatori de Sant Patrici. Aytal lletra es del 13 d'agost de 1386.

El príncep pogué, segons sembla, enterar-se a pleret del llibre de l'Owein, y de la excursió al Purgatori; y probablement tota la cort degué interessar-se, com ell, pera conèixer tots els detalls del temerari viatge, de forma que encara alguns anys després, en 1394, essent ja rey en Joan I, trameté a una filla seva, la Comtesa de Foix, el llibret del Purgatori, segons consta per altra lletra de que tením coneixença. Es d'advertir, que fins aquí devèm enten-

dre que's tracta únicament del text llatí d'en Saltrey, essent quasi segur que'l Rey y la cort desconeixíen la versió catalana d'en Ros, feta setanta anys avans.

A tot això arribà l'any 1395, en el qual ocorregué la mort sobtada del rey en Joan. Les circumstancies d'aquesta mort donaren una vivíssima actualitat a la qüestió del Purgatori, circulant pel poble les més estranyes suposicions en quant a la sòrt futura de l'ànima del monarca. Tant degué preocupar aquest assumpte, que a un dels familiars y secretari del rey, en Bernat Metge, li inspirà això'l seu famós *Somni*; a l'ensemps que un altre dels cortisans més afectes a la persona del Rey difunt obtava per anar en persona al Purgatori de Sant Patrici pera haver noticies d'aquell: ja no cal dir que aquest personatge era en Ramón de Perellós.

¿Hi anà, o no hi anà, al Purgatori? Nosaltres, com es natural, devèm afirmar que no; emperò es presumible que va intentar-ho. Ara, lo que no pot donar lloch a dubte es qu'ell digué que hi havía anat, y que, pera probar-ho, feu la relació detallada del seu viatge. Mes ¡ay! la crítica moderna es inexorable: la relació d'en Perellós es, puntualment, la meteixa de l'Owein, que'l cavaller rossellonès se feu seva, afegint-hi, això sí, uns preliminars força interessants, que seràn en tot cas lo que'l viatge podrà tenir d'original.

El Viatge d'en Perellós al Purgatori de Sant Patrici comença ab un pròlech autobiogràfich del narrador, al qual segueix la explicació del seu viatge a Irlanda, a fí de realisar la visita que's proposava. Ve totseguit una descripció dels usos y costumes dels irlandesos, que resulta una pàgina d'alta curiositat. Cal no oblidar que, per aquells temps, Irlanda ó Hibernia continuava essent pera la gent mediterrànea una especie de terra incògnita que's prestava a totes les fantasíes: donchs bé, segons el vescomte de Roda, la major part dels habitants d'aquell país anaven poch menys que nuus; fins les donzelles de la Reyna apareixíen mostrant lo que no dèu esser mostrat, *ab tan poca vergonya com les dònes d'ací mostren la cara.* En quant al Rey, ens diu el vescomte que menjava estès a terra, servintli de taula una gran quantitat de jonchs; que les viandes li eren dutes sobre dos bastons, a manera de semals; y, lo

que no deixa d'esser un refinament, que li posaven al costat herba de la més delicada que trobaven, pera que's pogués torcar la boca. Pot judicar-se per això de tot lo demés.

Tot seguit en Perellós relata'ls preparatius de la seva entrada al Purgatori, fent esment de diversos personatges del seu temps qui assistiren a les cerimonies preliminars, y enterant-nos de multitut de detalls que no són pas en la narració de l'Owein. Emperò lo més notable y original es la transició ab que, un cop introduit en la fossa o pou del Purgatori, estableix el nostre narrador la fusió de l'element real ab el sobrenatural que ha de subseguir-lo:

«Veritat es — diu, — que anant avant yo senti lo cap de » la fossa fort flaca, e aparia que si hom se sostengues que » sen intraria. E lavores yo me posi a seure lo pus bell que » yo pogui, e estigui en aquell stament pus de una hora, que » no pensava que altra cosa hi hagues; be es veritat que me » pres una suor e engoixa gran de cor, aixi com si la mar » me fes mal o que navigues. *E a cap de pessa, casi de enuig » me adormi per la gran engoixa que havia hauda:* en apres » vench un tro aixi gran, que tots aquells que eren al mones- » tir, tant los canonges com los altres que eren venguts ab » mi, lo sentiren, aixi com si fos dels trons de septembre; e » era lo cel clar, que tots aquells de fora hagueren aixo per a » grans maravelles (1).» En aquestes circumstancies comença la relació del viatge al món invisible, en el qual, com ja hem dit, es el cavaller Owein qui, propriament, paga les despeses de la excursió.

---

(1) Hem remarcat aquesta situació per l'analogía que té ab la en que colocà Cervantes, segles després, el seu famós cavaller al fer-lo devallar a la cova de Montesinos. Ignorèm si algú s'es ocupat d'estudiar aquell episodi del *Don Quijote,* relacionant-lo ab la literatura cristiana de les visions d'ultratomba: pera nosaltres, no hi ha dubte de que Cervantes, ab aquesta aventura del seu cavaller, feu la crítica d'un genre literari qu'en el seu temps era encara massa considerat: un llibret d'en Pérez de Montalvàn sobre *El Purgatorio de San Patricio* s'imprimí moltes vegades aleshores, a Madrid y a Barcelona. Vegi's el nostre discurs sobre la *Influencia del Purgatori de Sant Patrici en la llegenda de «Don Juan»* (Barcelona, 1914).

Acabada la relació de la extraordinaria passejada, y reintegrat sens menyscapte de cap mena al món real, dóna fí en Perellós a la historia, ab la descripció del seu viatge de retorn, de Irlanda a Avinyó, d'hont era partit; la data de la eixida es donada al principi de la narració: fou *per les vespres de Nostra Dòna de setembre,* de l'any 1398.

VISIÓ DE TUNDAL

Ab la narració del viatge al *Purgatori de Sant Patrici* rivalisa, potser, dins la nostra literatura, la coneguda per VISIÓ DE TUNDAL, de la qual ne coneixèm, avuy per avuy. tres versions diferentes, que també han estat incloses en el referit volúm de la «Biblioteca» (1).

Aquesta narració degué esser composta en llatí, algún temps després de la d'Owein, y es, en realitat, una insistencia sobre la visió del Purgatori que aquell ens ha feta conèixer: Sant Patrici hi compareix també, ocupant un lloch en el Paradís, entre mitg d'altres personatges de que's fa especial esment en el final quasi apoteòssich que clou la narració.

Tundal (qui es dit també, en català, Gaudal y Tuglat, corrupcions totes tres formes de la llatina original, Tnugdal) era un cavaller, irlandès com el seu confrare Owein, el qual, per ses costumes depravades y sa crudeltat, meresqué esser posat a proba, segons se veurà. Un día, després d'una violenta disputa ab un altre cavaller, y estant a taula menjant, fou colpit de mort repentina; emperò, havent observat alguns que servava una petita calor a l'indret del cor, no'l volgueren soterrar; fins que, al cap de tres díes, tornà a la vida. Mentrestant, com ja's comprèn, feu el viatge a l'altre món, començant pel purgatori, passant per l'infern y acabant pel paradís, en el transcurs

(1) Són els textes marcats II a, II b y II c en el susdit volúm; emperò en el present no hem cregut necessari reproduir sinó'l primer, per esser el més interessant y complet dels tres.

del qual vegé tot lo que interessava a la salvació de la seva ànima pervertida. Després d'aquest viatge, Tundal devingué una bona persona, abandonant els viaranys de perdició que anteriorment havía seguits.

En substancia, la narració de Tundal no difereix, ni podía diferir de la d'Owein, sino en esser una ampliació d'ella y en multitut de detalls secundaris. Tundal, en sa peregrinació, no va anar sol, com el seu predecessor, sinó acompanyat d'un àngel. Els distints compartiments del purgatori que visità de primer són afectats a categoríes de pecadors, ben definides: els homeyers, els falsaris, els orgullosos, els avars, els lladres y els sacrílechs, y altres més; després segueixen certes seccions especials, com la farga de Vulcà, el pou d'infern, etc., fins arribar al meteix lloch ocupat pel príncep de les tenebres o sía Satanàs. Passant després a llochs més riallers, fou testimoni de la gloria de les ànimes de Deu, repartides també en seccions, començant pels justs no caritatius, seguint els deslliurats de purgatori, y, axís, per categoríes ascendents, fins assolir el lloch dels benaventurats y dels àngels.

No podèm aquí examinar les diferencies que presenten entre sí les tres versions catalanes d'aquesta llegenda; això queda fet en l'estudi que acompanya'l nostre volúm tantes vegades citat de la «Biblioteca Catalana». Ens limitarèm aquí a indicar sumariament d'hón procedeixen els tres textes: La redacció intitulada *La visió del monestir de Clares Valls* compareix en un manuscrit del segle xv, de l'Escorial; es la més complerta de totes, en el seu estat actual. La segona redacció, en la qual el cavaller es nomenat *Gaudal*, fóra la més fidel de totes al text llatí y la més complerta, si, per desgracia, no'ns fos pervinguda mutilada considerablement; el manuscrit del xv.èn segle que la conté, es a la Biblioteca Reyal de Munich. La tercera versió es la que hi ha en un manuscrit procedent de Sant Cugat del Vallès, que's conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó; més que una traducció, es una paràfrasis del text llatí, arreglada a son gust pel copista o traductor, y accentuant encara, sempre que pot, la finalitat exemplar que la narració ofereix.

VIATGE D'EN PERE PORTES A L'INFERN

La relació a que fem referencia ve titulada així: *Cas raro de un home anomenat Pere Portes* (1), *de la vila de Tordera, que vivint entrà y eixí de l'Infern.* Se dóna aquest cas com a succehit en 1608, y la relació està reconeguda pel propri Pere Portes com d'acort ab les seves meteixes declaracions fetes en presencia dels Inquisidors.

Se redueix el *Cas raro* a una qüestió de pecunia. En Portes fou requerit a pagar un debitori, que de temps tenía ja cancelat. Les seves protestes foren inútils: no havent pogut exhibir la carta de pagament, que'l notari s'oblidà o defugí fer quan va intervenir en la cancelació, el deutor fou executat en sos béns pels oficials de la cort de justicia d'Hostalrich. L'home s'entregà a la desesperació devant d'una semblant injusticia, que no podía de cap manera probar, per haver mort feya anys el notari de que's tractava; y, en aquest estat, vagant a la ventura per camins y viaranys, se li aparegué'l Dimoni, sots figura d'un jove qui muntava un cavall y'n menava un altre de buit.

En Pere Portes fou invitat pel Dimoni a declarar-li'ls motius de la seva preocupació, y, al conèixer-los, li oferí dur-lo a l'infern a la presencia del notari Gelmar Bonsoms (el qui havía feta la cancelació del debitori), a fí de que pogués interrogar-lo.

La entrada d'en Portes y son acompanyant a l'infern tingué lloch per l'estany de Sils, al qual se precipitaren les diabòliques cavalcadures: travessaren valls y montanyes, mars y continents, fins que assoliren un gran pla, qu'era tot foch y dimonis.

Ab ocasió de la seva visita, pogué en Pere Portes enterar-se de la sòrt encorreguda per algunes persones de sa coneixença (generalment curials, llegistes y homes d'estat) inculpades totes per la pública opinió de diverses ilegalitats, comeses prevalent-se dels càrrechs qu'en vida havíen des-

(1) En alguns manuscrits, Pere Porter.

empenyat. També vegé dos condemnats, pare y fill, rodant en una mena de cinia, y esgarrapant se cada cop que's trobaven: el pare havía ordenat al fill al morir que restituís certs bens usurpats, emperò'l fill no ho havía fet, perque — deya ell — obligació era estat del pare abans que seva.

D'acort ab la oferta del Dimoni, pogué, en Pere Portes encarar-se ab el notari Bonsoms, de qui volía saber què s'era feta l'acta de cancelació del seu deute. El tal Bonsoms estava condemnat precisament per aquell negoci, executat ab mala fe, y no tingué inconvenient en dir ahónt calía cercar l'acta que's demanava; y així digué a en Portes que anés a sa casa d'Hostalrich, en una de les sales de la qual trobaría un armari, y, devant d'ell, a set rejoles comptades desde la paret, soterrat el manual de firmes d'actes; a la fulla vintisset, precisament, devía trobar-se'l debitori cancelat d'en Pere Portes.

El bon pagès de Tordera eixí de l'infern agafant-se al bastó d'un romeu tot resplandent, qui li digué que'l seguis; el romeu va deixar-lo als pochs moments y desaparegué del seu costat; trobant-se aleshores en Portes prop de Murvedre, en el regne de Valencia. Retornat a la seva vila de Tordera, procedí, d'una manera prou aparatosa, a cercar la seva acta de cancelació, fent-hi intervenir les autoritats y el poble, en presencia dels quals fou exhumada aquella. Ja no cal dir que l'assumpte que havía motivat el seu viatge a l'infern se resolgué degudament; y pot sobre-entendre's també que, a moltes families de les quals havía reconeguts parents en el lloch dels damnats, no'ls fou de gayre grat ohir-ne'l reportatge que'ls ne feu en Portes; el qual, dit sía en veritat, trobà així la manera de venjar-se de les angunies qu'entre uns y altres li havíen procurades, divulgant sense reserves tot lo que a l'infern havía vist.

El *Cas raro* es un llibret popular encara avuy a Catalunya; n'hi han estampacions gironines d'aquests darrers anys, que'ls pagesos de la comarca llegeixen y comenten com a cosa en absolut mereixedora de fe. Emperò, lo meteix pot comprobar-se, en altres indrets de Catalunya, ab rondalles consemblants, que localisen molt diversament l'escenari del fet, essent diferentes també les causes y les circumstan-

cies en que fou fet el viatge, y el meteix nom del protagonista. Es molt probable, donchs, que'l *Cas raro* no fos producte de cap influencia literaria, sinó reminiscencia folklòrica de les creencies més usuals a propòsit de l'infern. Tal vegada en l'episodi qu'hem remarcat del pare y fill, detentadors de béns mal adquirits, podría veure-s'hi una influencia del *Venturós Pelegrí;* emperò les circumstancies difereixen bastant, y no hi hauría, per altra part, manera d'establir, sinó hipotèticament, aytal derivació, pera un tema qui es tan usual dintre y fòra de la literatura.

VIATGE D'EN RAMÓN DE PERELLÓS

AL

PURGATORI DE SANT PATRICI

VIATGE DEL VESCOMTE

RAMON DE PERELLÓS Y DE RODA

FET AL PURGATORI NOMENAT DE SANT PATRICI

Pròleg d'en Perellós.

I*N nomine sancte et indiuidue Trinitatis. Amen.* En layn de la natiuitat de Nostre Senhor Jhesu Crist mill.ccc. xcviii. les vespres de Nostra Dona de septenbre, obtenguda la benedictio del papa Benehet, yo parti de la ciutat da Vínyho, yo Ramon, per la gracia de Deu ves*ton*[-con- te de Perellos e de Rodas, senyhor de la baronia de Seret, per anar a purgatori de Sanct Patrissi. Per tal que totz les homes daquest mon desigen de saber coses estranyes e merauello-ses, cum sian pus plesens naturalment que aquellas que hom pot saber per hoir dir, [per] aquesta raho, yo, [qui] en mon iouent foy noyrit ab lo rey Charles rey de Fransa, ab lo qual mossenyer mon pare me layssa, lo cal era son admirall e cambrer, en aquella cort ab totz los escudes he caualles de son realme e daltres realmes crestians, si volia yo esser informat de las coses merauelloses he estranyes que son per lo mon; car aqui ne venian de moltes partz, e agui lo

cor molt eleuat assaber per vista so que auia hoit diri a diuerses caualles e ha altres gens. E de fet yo me meti a seguir las auentures del mon per totas las terras de crestians [e denfehels, tant de sarrahins com daltres de diverses sectes] [*feytas*] que son en lo mon, hon rasonablement hom pot anar, en tant que per la gracia de Deu la maior partida de las coses que yo auia hoidas dir estranyes e merauelloses yo he vistes tant en terra quant en mar, [*e suffertat*] he de aquellas que he vistes puc fer vertadera fe. E he sostengutz grans perills, despeus e treballs, tant en terra com en mar, e [*b*] he preses * he suffertatz en terras de enfehels e de crestians, les quals recitar no pens, cum nos fassa a la materia que seguir vull, tocant lo viatge de Sant Patrissi, que es en les encontrades de Yuernia; lo cal viatge ab la aiuda de Deu he fet e complit aytant com home iamay ni age fet de puys la mort de Sanct Patrissi. E asso contare entirament en quatre maneras: primerament per que Sanct Patrissi ordena lo purgatori; segonament per cal raho yo me meti en *error* [lo cor] de intrar en lo dit purgatori; tersament en qual partida es; quartament les cosas que yo he vistes ni trobades en lo dit purgatori, e aquellas que reuellar se poden, car coses yha que no son plasents pas a Deu que per mi syen reuelades, car no es expedient ni a Deu plasent, ni no ho vol per lo perill que sen poria seguir a my ni an aquells que serian reuelades, la qual cosa seria ireparabla.

La vida de Sant Patrici.

En lo temps que Sant Patrissi predicaue lo sanct euangeli en Yuernia, la qual nos appellam Irlanda, e com ell fermas sa predicacio per merauelloses mi-

racles de nostre Senyhor, Sant Patrici troba la gent daquella terra aisi dura e saluatge com si fossen bestias, e mes hy molt gran treball e pena a les endoctrinar, e ensenyhar les e conuertir a la fe de nostre Senyhor Deu Jhesu Crist; he souyn los parlaua de las penas de infern e de la gloria de paradis per retornar los de las lus miseries he de los peccatz, e confirmar los en bona vida; mes tot asso no lus valia res, car ells dehien que non creurian res, si no que alcuns dells ho ve*hesen, so es assaber, la gloria [*c*] dels bons he la dolor dels mals, ni no sen volian tenir per amanament de Sant Patrici, lo qual auia la intencio deues Deu: e per so lo bon prohom comensa a deiunar, he a vellar e a fer oracions a Deu molt deuotament, he molt daltres bens per la salut de las animes del poble. E nostre Senyhor ly appare ayssi com daltras veguades auia feyt, e ly dona lo libre dels euangelis he vn basto, que lo appellan lo basto de Jhesus, per so que ell lo dona a son seruidor, he en la sua vida meteyssa ne fa testimoni [*que*] com aquell basto e aquell libre es senyhal que ell es apostol de Yuernia. E apres nostre Senyhor lo mena en vn desert e ly mostra vna fossa fort escura, e nostre Senyhor ly dix que qui intraria de dins confes he peneden he pur de coratge seria quiti lo iorn natural de totz sos peccatz, he veguere los turments dels maluatz e los [goytz e la gloria] dels bons. E asso dix nostre Senyhor a Sant Patrici, e puis nostre Senyhor se desparti he lo prohom fu fort alegre de so que nostre Senyhor ly age dit quant ly age mostrada la fossa per que ell pogues conuertir las gens. E despuys ell fe comensar vna esglesia ben prop daquell loc, e mes hy vna canongie regular, e fe a la fossa bonas portes, he tota la ylla es closa de aygues de vn gran stany

ben preguon entorn la fossa, he fe hy fer vn sementeri, e fe hy fer la porta he tancar ab clau, per tal que negun noy intras sens licencia, e fe fer de vers orient bons murs, he la clau comana a gardar al prior de la esglesia. He moltes gens intra-
[*d*] ren en la fossa en lo temps de Sant Patrici * per fer penitencia de lurs peccatz, he dehian, quant eren tornatz, que auian vist infern he auian passatz grans turmens e doloroses, he si auian vistas moltz grans glorias he moltz goytz. E Sanct Patrici fahia metre los reportz en scrith de dins la esglesia, he apres ell recomana al poble e lus conta totas les coses que auian vistes, per los testimonis daquells que hy eran intratz totas aquestas coses merauelloses; he per so es appellada la fossa de Sant Patric: he de purgatori per so que hom hy purgue sos peccatz. He per so que fo mostrada primierament a Sant Patrici per nostre Senyhor, se appella aytan be lo purgatori de Sant Patrici. E daquesta religio a diuersos monestis en la dita terra de Yuernia, grans e solempnes, maios que aquells de purgatori.

Lo primer successor de Sant Patrici.

E lo primier prior que fo de la dita esglesia, que era molt prohom he de bona vida, se fes fer vna habitacio de prop lo dormidor hon dormian los cano[n]ges, car ell era molt vell e no auia si no vna dent sola, e no volia pas que los ioues lo aguessan en despit per so de sa vellesa, e que no ly fessan negun enug, car sant Gregori diu que, no ostan lo vell, hont que no sia malalt, si es ell tot iorn enferm [*e no pas*] per sa vellesa; e dels ioues de layins lo visitauen souyn e ly dihien per plaer: « Payre ¿quant » volriau vos star en aquest mon? » He ell los responia: « Mos fills, yo amaria mes, si plahia a Deu, de

» partir de aquest mon que estar hy longament, car
» no hy agui iames si no dolor e miseria, he en laltre
» mon no trobare sino que gloria. » E aquells que lo
ly demanauen souyn auian hoyt cantar los angels
* en la *visi* habi-]tacio del prohom, he las *cosas* [*a* [2]]
[cansons] eran he dihian aytal: «Tu es beneyt he
» beneyta sia la tua boca, don que no toca vianda
» delicada. » Car lo prohom no meniaue sino pa
sec, aytal com se fa en aquella terra, que se fa de
siuada; he daquest pa no menian sino .x. ho .xii.
vegadas mas no pas continuadament, ny menia-
uen pa ny beuen vi, ans viuen tant solament de
carn de bou e beuen aygue. He los grans senyors
beuen let seguons que pus ample von contare en
son loch. En asso lo prohom beuia aygua freda,
e a la fy ell passa de aquesta vida, e ana a nostre
Senyhor assi com tot iorn auia desiyat. Al temps
de Sant Patrici, e apres, ell fahia metre en scrit
tot so que ell auia vist daquells que hy eran
intratz en aquella fossa, car alcuns hy anauen que
no tornauen, e per so eran perdutz per so que no
eran estatz ferms en la fe.

Condicions d'entrada al Purgatori.

La costuma es tala que negu no hy pot intrar
sino [*que*] per purgar sos peccatz e ab licencia del
bisbe ho archabisbe. He aquel es en la diocesa en
la qual es lo purgatori; e quant de aquell que hy
vol intrar sen va alla, vn daquells ha parlat e lus a
dita sa voluntat, primierament los aconsellen que
per res no hy vullan intrar e los dihen que moltz
ny son entratz que no son tornatz; he si lo home
no sen vol layssar de hy entrar, ells ly donan sas
lettras e lo enuian al prior de la esglesia; he quant
lo prior ha legidas las letras, he ell ly diu sa volun-

tat he ly deuoca molt la intrada he molt lo aconsellen que no hy entre e que elegisca altra penitencia, car tans daltres hy son entratz que iames no son [*b.*] tornatz an hy son peritz. * En ayssi lo prior los amonesta, he si veu que no los pusca moure de son preposit, ell los fa intrar en la esglesia e los fa estar per cert temps en penitencia en oracions; he a cap de temps ell aiusta totz los clercz daquella terra que si poden aiustar ny trobar, cantar vna missa bon mati en la dita esglesya; he lo home que vol intrar de dins la fossa recep lo cos de nostre Senyor Jhesu Crist he de la aygua senyhada, ayssi cum Sant Patrici ha establit e ordenat. E apres lo prior lo mena ab totz los clercs a la porta del purgatori, ab gran processio cantan las letanies; e lauores lo prior vbris la porta he ly diu los perills que hy son la hont ell vol intrar, he cum los malignes speritz ly hixiran e lo conbatran, he cum daltres en gran quantitat hy son perdutz; he si hom no vol estar per asso que no se mogua de son preposit, he lauores ell lo senyha e lo benehis, he totz aquells que aqui son, he ell se recomana a lus oracions, he los senyha, e pren comiat, he sen intra de dins la fossa. He lo prior tanqua la porta, e apres ell ab processio sen torna; e len dema mayti tornan totz los clercs a la porta de la fossa, he lo prior la vbris, he si lo home es trobat aqui, ell lo menen ab gran processio a la esglesia, he sta aqui lo temps que li plau; he si no es trobat en aquella hora meteyssa que hy es intrat lo iorn dauant, [*car*] ells saben certament que ell es perdut en cos e en anima. E lo prior tanqua la porta e torna sen.

Auto-biografia.

Apres que lo rey Carles fo mort, que era rey de Fransa, yo era stat per lonc temps en son seruici; e puys fuy en lo seruici del rey Johan d Ara*guo, del qual yo fuy son primier caualler, he ell que era mon senyhor natural; he fuy per gran temps priuat he amat de ell, tant com seruidor pot esser de son senyhor; he agui conyesensa que lo dit senyor me mostraue en gran amor, he asso trobe en ell he lo amaue aytant com seruidor pogues amar son senyhor, en tant que nom fora al mon tant possible que fer pogues que yo no ho fes per ell. E parti me del dit senyhor ab sa licencia del regne de Valencia, e vengui al loc de Millhas, que es de mon patrimoni del vescontat de Perellhos. He enseguis la mort del papa Clement, *quint* [qui era] del linatge del conte de Guyaynna; en pocs dies apres fo feyta elexio en papa dels cardenals lo cardenal de Luna, que es appellat Benehyt xiii. He cum yo en algun viatge me so trobat en las parts de Ytalia, en la qual part yo era ab tres galeras armades be, he de fora mar, sendeuenc que foren al seruici del papa Clement he de son collegi; e aghey grans conoyscensas ab sos cardenals, los quals hixiren de Ytalia ab las mies galeras he dos del senescal de Prouensa, que auia non Folcant d Aguolt, venguen ves mi lo primier ayn de la sisma que tant ha durat; e atura a Roma lo bisbe de Bar, ab lo papa, que se appella Vrba. He auia yo gran coneyscensa ab los cardenals, en special ab aquell de Luna que era stat nouellament elegit, e lo dit papa Benehyt me tramete missatge manant me anas seruir per deues ell. En aissi ho fy, e lo serui ab licencia de mon dit senyhor lo Rey. Endeuenc se que yo staue ab lo papa desusdit que lo Rey mon senyhor mort, e de la mort otra

[*c.*]

[*d.*] lo voler de Deu * yo fuy molt doloros e trist, tant cum negun seruidor pot esser de la mort de son senyhor, he yo me mete en lo cor en aquella hora que yo anas al purgatori de Sant Patrici, per saber, si fer se podia, de trobar mon senyhor en purgatori e las penas que suffria. En ayssi ymagine las cosas desusditas, per las rahons que auia hoides dir del fet de purgatori, en apres alguns dies de aquesta voluntat que yo auia de anar he de intrar en purgatori; he asso per vie de confessio yo parle ab lo papa, dihent ly tota ma intencio, lo qual *fo* [molt] fort mesquiua he me espanta molt fort amonestant me que per res no ho fes; he vltra so que me dix, me fe dir per dalguns cardenals sos priuatz en special a dos: la vn era [titolat de Tarasçona, que era] del linatge que lo *noble* [sobre] nom [sapella Galniello; laltre cardenal] sapellaue Jofre de Sancta Lena. He present vn frare meu, appellat mossen Pons de Perellos, e lo papa fort me amonesta de no anar, en tant que ayssi fort me retengueren que apenas los poguera scapar; e apres alcuns iorns, estrengui me ab lo papa, dihent ly que per res del mon no layssaria aquest viatge; he obtenguda sa benedictio, parti me dell lo iorn de nostra Dona de septembre, layn dessusdit, he fehi mon cami per Fransa, fins a la cort del Rey a Paris, del qual yo era *amic* [antic] seruidor, he son pare que auia nom Carles, me auia noyrit de edat fort ioue, e ayssi meteys me fe son cambrer; e del rey de Fransa, he de sos oncles frares del duc de Berri he de Borgonyha yo agui letras de recomandacions al rey de Anglaterra, que era son gendre, e de altres senyos de Anglaterra; comensan lo matrimoni, auian feytas [*a* 3] treuas per .xxx. * ayns. Parti de Paris, per mas ior-

nadas vengui a Caluys on me meti en mar per passar en Anglaterra.

Lo iorn de Totz Sans parti daqui, fahet la via de Londres, passant a sant Thomas de Conturberi; he a Londres agui nouellas que lo rey d Anglaterra era en vn gran parc clos, coma lo bosc de Vinsayna pres de Paris, apellat Got, pres de Tersom .viii. milas, on ha gran studi, lo qual loc los angleses apellan Estauafort; lo qual parc es fort bell, he hy ha lo rey molt bell estar, he lostal es fort bell en que a molts statges e edifficis. E per las letras del rey de Fransa que yo portaua yo fuy fortment be recullit, he me feren molt gran honor, e me feren guiar e tenir segur per tot son regne, lo qual traueci tot sens aturar me en loch: *be* [ver] es que ab lo rey aturi .x. dies. Parti de la cort ane tant per mas iornades que entri en vna encontrada appellada Esteper, que es en la marcha de Galas, fins a la ciutat de Sixte; e aqui yo logue vna nau per passar en *Ho*[Ir-]ianda, en la qual yo monte, he costeian la costa de Galas fui en vn loc apellat Oliet; e daqui partigui he trauesi lo gofle ab bell vent tenent la uia de Irlanda. Despalagui en la ylla de Armant, que fo del rey de cent caualles en lo temps del rey Artus e *vn hi* [avuy] es ben poblada e es del rey de Anglaterra; he daqui tostemps trauesi ab bon temps, e aribi en Irlanda e a cap de alguns iorns dauali a la ciutat. E aqui trobe lo conte de la Marcha, que era cosi del rey Richart d Anglaterra, lo qual me reculli molt noblament per las letras de recomandacions del rey de Anglaterra e de la regina al qual yo digui ma intencio del viatge que yo volia fer. E * lo dit senyhor me desconssella

Viatge a Irlanda.

[*b.*]

fort, dihent que per duas rahons yo no deuia fer lo dit viatge: la vna era que yo deuia passar locs estranys en que habitauen gens saluatges, los quals no an negun regiment en que negus se deia fihar; laltra raho que la intrada de purgatori es molt perillosa cosa e moltz bons caualles si eren perdutz que no eran tornatz; en ayssi que per res no hy volgues intrar de dins ny enguanas *si* [mi] meteys. En contrastar a ma anada lo dit conte fe son poder, e quant vi que yo hi era ayssi inclinat, el me dona de sos rossins e de sas ioyas, he me dona dos scudes, la vn appellat Johan Diuri, lo qual me mena per la terra que lo rey d Anglaterra te en Irlanda, e tant com nos caualguarem no nos layssa res despendre, ans nos fahia los despens a mon desplaer; he altre appellat Johan Talabot que sabia la lengua de Irlanda. Aquell era mon torchimant; he aquests dos auian manament de menar me al archabisbe de Darmant; e en ayssi ho ferem, lo qual es lo pus alt en la ylla dels Yrises, he ells lo tenen com a papa. Lo qual trobem en la vila de Drudan, la qual vila es ayssi gran coma Pugsarda ho Tarraguona. E los ditz escudes me presentaren al archabisbe, al qual yo doni letras del rey he de la regina de Anglaterra e del conte de la Marcha, he lodit archabisbe me resabe molt graciosament e me fe molt gran honor; lo qual, apres que ha sabuda ma voluntat, me scomet fort mon viatge, he me amon[e]sta fort de no hy anar, dihent que vltra lo perill que era en la intrada de purgatori, ell ni negu no lo poyria fer segur per [*c.*] la terra del rey Irnel* ny daltres senyos per las terras de las quals me conuenia passar abans que yo fos al purgatori; si ell nos volia perdre per la terra, que per res no my essagas. He apres ell me mes al reuestiari de la gran esglesia, hon fort me amonesta

he me pregua que per res no hy volgues intrar en lo purgatori, dihent me moltz de perills he de scandols que son endevengutz a diuersos de dins lo purgatori, que eran perdutz; enquara mes me dehie totz los perills que sen podian seguir ny ysson, als quals yo respongui coma Deu me auia administrat, e ferme que iames nol layssaria ny no estaria de fer mon camy; he quant ell vi que de mon preposit nom podia moure, ell me dona tot lo endressament que poc, e dona me licencia de anar, he me confesse, he prengui de sa ma nostre Senyhor fort secretament, he dix me que dins la sempmana ell seria en vna vila appellada Dondela, he en ayssi ho fe. He yo de present parti dell, he men ane en la dita vila, he daqui trames al rey Irnel que era en la ciutat Darmas. Lo qual de fet me trames sal conduit he vn de sos caualles he vn missatger per conduir me fins que fos a ells. He lo dit archabisbe vengue al dit iorn he menaua be ab si cent homes darmas armatz a lur manera per acompanyhar me, e layssa me vn torchimant, cosi germa de Johan Talabot; he ab los cent homes darmes yo entre en la terra del Yrises, sa hon lo rey Irnel senyhoreiaua. E quant agui caualgat calquez sinc millas en auant, los dits homes a caual no gosaren passar auant, car totz son grans enemitz; mas quez se restaren en vn pug, he yo prengui co*miat dells he ani auant. E apres que agui [*d.*] anada calque miga legua, trobe lo conestable del rey Isuel be ab cent homes caualles, ayssi meteys a la lur manera armatz, ab lo qual yo parli. He parti me dell entro que fuy al rey, lo qual me ha recullit be segons lur manera he me trames present de meniar, so es carn de bou, car ells no menian pa ny beuen vi, car non an; mes beuen aygua, e los grans senyhos beuen per noblesa let, e dalguns lo

brou de la carn. Per tal que lur costumas he maneras son a nos altres fort estranyhas, per lo pus curt que yo pore vos contare algunas cosas de lurs condicions he maneras, de so que yo ne vi ab lo rey, ab lo qual a mon retorn tengui la festa de Nadal, no obstant que al passar, quant primerament fuy ab ell *no* [ho] agues prou vist.

Costumes dels Irlandesos.

Es veritat que lo rey *fe persecucio en* [ve per successio, e ha] diuerses reys en aquella illa, la qual es ayssi gran com la illa de Anglaterra, empero aquest Isuel es lo maior rey, he totz los altres son de son linatge vengutz. He aquest ha be .cxl. homens a quaual sens cella ab vn coyssi, he portan mantas entre talladas, que porta cascun segons son poder; he se arman de cota de malla, he portan las sens scintas ab goriaretz de malla he capells de ferr rodons a manera dells moros ho de sarrazins; he auia ne a manera de bernes ab spasas e coltells e lansas fort longues e primas, a la manera de las lansas altras antiquas son de doas brassas; las espasas son aytals com las dels sarrazins, que nosaltres appellam genoesas; lo pom e la crou son de altra manera, que es quasi com vna [*a* 4] ma * estesa; los coltells son loncs e stretz com lo dit menuell he son fort tallans. Aquesta es lur manera de armar, he alguns se aiudan darcs, que son ayssi petitz com miech arc d Anglaterra; he si fan aysi gran colp com los angleses, e son arditz he a lonc temps que guerreguen ab los angleses, he lo rey de Anglaterra non pot venir a son desig. Conue que ell aga agudas ab ells diuersas batallas, he lur manera de guerreiar es semblant an aquella dels sarrazins, en ayssi cridan. He van vestitz los grans se-

nyhos ab vna cota sens dubladura fins al ginols, fort escollatatz com las dones, e portan grans caparons que duran entro a la cinta totz vestitz; la corneta streta com lo dit, he no portan caussas, ny sabatas, ny braguas, mas se caussan los sperons sobre los talons nuus. En aquell stat era lo rey lo iorn de Nadal, he totz sos clercs he caualles he bisbes he abatz he altres grans senyhos. Los comuns van ayssi coma poden, mal vestitz, mas la maior partida portan mantell de frisa; he mostran totas las partz vergunyhosas sens tota vergonyha, homes he fempnas. Pobras gens, van nuhas, mas totas portan daquells mantells, avols ho bons, he mes las donas. La regina he sa filla he sa sor eran vestidas he liguadas de vert; mas que eran descalses; las damysellas de la regina, las quals eran ben .xx., eran vestidas coma vos he dit dessus, he monstrauan lus partidas inmondas ab tan poca de vergonyha com dessa mostran la cara. He ab lo Rey auia entorn de tres milla rossins, he mes moltas po*bras gens, als quals vi que [*b*] lo Rey los fahia almoynas grans fer, de carn de bou. He si son ells dels pus bells homes he pus bellas fempnas que yo ages vistes en lo mon. He si no sembrauan iames negun blat, ny an ges de vi, mas tant solament lur vida es de carn, he los grans senyhos beuen let per noblesa, he los altres del brou de la carn, he aygua; mas que an prou mantegua, car totas lurs carns son bous he vacas he de bells rossins. Lo iorn de Nadal, segons que dehia mon torchaman he alguns altres que sabian parlar lati, [*quant*] lo Rey te sa gran cort; sa taula no era si no que duna gran quantitat de iunc stes per terra, he de prop ly metian herba la pus delicada que trobauan per torcar la boca, he portauan la vianda sobre dos bastons, ayssi com hom porta las semals: podeu

pensar que los escudes eran mal vestitz. Las bestias non mengauen sino que herba en loc de siuada, fulla de greuol, la qual *creyx* [torren vn] poc per las spinas que hy son. He aisso baste quant a les costumas, car pus non vull parlar. Lo rey me recolit fort he me trames vn bou. An tota sa cort no auia ny pa ny vi per mengar ny per beure, mas per gran present me trames dos foguassetz a tant *teunes* [tenues?] com a neules, he plegauan se coma pasta crusa, fetz de siuada e senblants a terra, a tant negres com a cárbo, mas eran be saboroses. E pus lo rey me dona vn sal conduyt per passar per tota sa terra he per sas gens a peu ho a cauall, he parla molt, he fort e ab gran diligencia me demana dels Reys de crestians, [*c*] en special del rey de Fransa e de * Ar[a]guo he de Castella, he de lus costumas he maneras de viure; he segons que aparia per sas paraulas, ells tenen lus costumas millos he pus perfeytas del mon. Lus hostals communament, son en la maior partida prop dels bous; he ab los bous fan lurs hostals; he vn die, com los herbatges sen van, ayssi se mudan a la manera de les aurenetes de Barbaria he de la terra del solda; ayssi fan ells en mudant lur vila, he van totz ensemps.

Arribada y preparatoris. De la cort daquell rey men parti he fe mon camy per diuersas iornadas, car lo cami es lonc, entro que fuy en vna de lurs vilas appellada la Processio. He appellan la en ayssi car aqui no faran mal a neguna persona; per lo semblant an gran deuocio a Sant Patrici, he es bona entre lo realme; e los reys tenen aquella vila segura, he los pelegrins que hy van es forsa delayssar aqui lus bestias, car non hy poyren passar las monthanys ny las ayguas, rossis ny altras

bestias. Ayssi que daqui partent anemen a peu a la vila ont es lo priorat; en lo dit priorat es lo purgatori, he hay un gran lac pregont, hont es la dita ylla; e laygua es bona a beure, he de dins lo lac ha diuersas altras yllas. Las ayguas son tan grans per la ylla que sobre las pus altas montanyhas a penas hy poth hom passar, per las ayguas que hy son intrar daqui a la fi, ayssi que a peu hy a gran pena de passar, he a quaual maior. Partent me de la Processio, lo senyhor del loc, que es gran senyhor, he son frare que auia gran deuocio a mossenyhor sant Patrici, ells me aiudauan molt a endressar, he a * totz los [*d*] pelegrins; e ell volc anar ab my, he me acompanyha fins al monestir, hon hi fuy resabut molt be. He passem lo lac ab vna barca de vn fust cauat, car altra barca no hy auia. Lo senyhor de la Processio he lo prior que aqui era se meteren en vna altra. De present que yo fuy al monestir, me demanaren si yo volia intrar a purgatori, he yo respongui que si; e adoncs ells me feren fort amonestar que per res no hy volgues intrar ny temptar Deu, cum tant solament no hy agues perill del cos, mas del anima, que montaua mes, dihent he mostrant me los perills e la forsa daquells que mortz hy eran. Mas quant ells vegueren mon fort preposit, ells me digueren, he per special lo prior, que conuenia que yo fes segons lus ordenanses del monestir, ayssi com Sant Patrici auia ordenat he sos predecessos del prior, segons que es en lo capitol [*de Sant Patrici*] que parla de Sant Patrici. En ayssi yo fi, segons lur ordenansa, on coue fer, ab gran deuocio, tot so que fan aquests homens que per malaltia ho per altres perills speran la mort. E tot asso feyt, ab gran processio ells acostuman de menar [*me*] a la esglesia, e an aquell que intre tos temps amonesten fort que per res no

hy vullan intrar; he me digueren que renuncias ma intrada per purgar mos pecatz, e que me volgues metre en alguna religio per seruir los frares religioses ho esser religios, e no me volgues metre en tan gran perill. E feytes totes las ordinacions en la esglesia, com dessus es dit que Sanct Patrici ordena, tot asso feyt, ells ab totz los clercs que auer se [a 5] pogue*ren daquella encontrada, tant gran mayti com poguerem cantem vna missa de requiem en aquell que intra dedins. E tot so que se apertenie ells feren. He yo estant a la esglesia yo parli ab hun nebot meu, fill de ma ssor, lo qual era del linatge de Sentellas, he era doctor, lo qual auia nom mossen Bernat de Sentellas; he ab dos fills meus dels quals lo maior auia nom Luys, e laltre Ramon; e ab ma companyha e seruidors, ells ayssi ordenauen de lur retorn, al cas que Deu fes sa voluntat de my: he doni a mossen Bernat Sentellas, mon nebot, mon testament, lo qual era sacrista da Mallorcha. He tot asso feyt, lo prior he los frares he lo senyhor de la Processio me demanaren que, al cas que moris, hont volia esser sosterrat; e yo respongui que la terra era lo sepulcre dels mortz, he que yo ho remetia a ells. E ab la processio ells me menaren a la porta del purgatori, he yo fehi aqui quatre caualles, dels quals los dos foren mos fills, he los altres dos foren vn angles, appellat mossen Thomas Agut, he laltre mossen Pere de Massa, del regna de Valencia. E apres cantaren las letanyhes, e me donaren de aygua senyhada, he lo prior vbri la porta e dix me aytals paraulas dauant tots aquells que aqui eran: «Veu vos » assi lo loch hont voleu intrar e anar, mes si vos » me voliau creure my he mon consell, vos von tor- » nareu arrere, e emendareu en alcuna altra manera » vostra vida en aquest mon, car moltz homes hy son

» intratz que iames non tornaren, e son totz peritz en
» cos e en anima, per so que no han hauda ferma
» crehensa en Jhesu Crist, e per so ells no poden
» suffrir * los turmens que de la part della son. [*b.*]
» Empero si vos hi voleu intrar, yo vos dire so
» que vos hi trobareu. » E yo lauores ly vag dir
que, ab laiuda de Deu, yo hi intraria per purgar
mos peccatz; he adoncs ell me dix: « Del feyt de
» la fossa no vos vull res dir, car vos la veheu he
» ho trobareu; mas en vn altre loch Deu vos en-
» uiara sos missatges, que vos ensenyharan tot so
» que vos deureu fer; e tantost sen iran e vos lays-
» saran tot sol, he en ayssi es estat feyt a totz
» aquells que hi son intratz dauant vos. » E lauores yo
prengui comiat de totz aquells que aqui eran, e los
basi en la boca, e me recomane a Deu, he intre de-
dins; he darrer mi intra vn caualler, appellat mossen
Guilhem, senyor de Torsi, lo qual era nominat de
esser lo maior home, e sa muller la maior dona, que
fos en lo realme de Anglaterra, he ques filla del rey
de Fransa. E auia feit tot so que sapertenia per la
dita intrada, e fo amy ayssi met[e]ys amonestat per
los ditz frares; e nos amonestaren fort que no par-
lassem gens la vn ab laltre, e que las paraulas e los
perills que tant ne eran statz ditz dels diuerses
turmens per los quals aquells que hy eran intrats
perien e hi eran statz perdutz; e per so me meteren
en feit duptes en mon cor e en lenteniment, mas
la gran voluntat que yo auia de saber en qual sta-
men era lo Rey mon senyor, e en aissi meteis de
purgar mos pecatz, me fahia oblidar tot so que de-
uia venir; en recomant me a las bonas oracions dels
bons prohomes, e garni me de fe e de cresensa lo
millor que yo pogui, e vag me senyhar del senyhal
de la creu, e me recomane a Deu, e intre dedins lo

purgatori, he mon companyho apres. He lo prior
[*c.*] * en continent tanqua la porta he sen torna ab sos clercs a la esglesya.

Transició. Quant yo fuy dedins la fossa, tantost trobe lo cap, e no ha de lonc sino que qualquez doas canas de Monpeller; e al cap de la fossa es vn poch torta a la ma esquerra. He de present que yo fuy al cap, yo assag ab las mans si trobaria trauc ny loc per hont yo pogues anar, mas non trobe. Veritat es que anant auant yo senti lo cap de la fossa fort flaqua, he aparia que si hom se sostengues que sen intreria. He lauores yo me posi a seure lo pus bell que yo pogui, e estigui en aquell stament pus de vna hora que no pensaua que altre cosa hy agues; be es veritat que me pres vna susor he engoysosa gran de cor, ayssi com si la mar me fes mal ho que nauigues. E a cap de pessa casi de anugg me adormi per la gran engoyssa que auia hauda; en apres venc vn tro ayssi gran que totz aquells que eran al monestir, tant los canonges com los altres que eran vengutz am my, lo sentirem ayxi com si fos dels trons de septenbre; he era lo cel clar, que totz aquells defora ageran asso per a grans marauelles. He en aquella hora yo caygui de calque duas canas de alt; empero per la engoyssa que auia hauda que era tot dormillos, yo fuy vn poc enbayt, he per lo gran tro que ayssi era stat terrible que quasi me auia ayssordat. He a cap dun poc yo yemegui, e digui las paraulas que lo prior mauia ensenyhadas, las quals son aquestas: « *Criste filii Dei viui, miserere* » *mei peccatori.*» He lauores yo vy la fossa huberta, per la qual yo ani longament, he perde mon com-
[*d.*] panyho que nol vigui ny * sabye que sera feyt.

La entrada del Purgatori.

En asso tot sol per aquella fossa ane, que tant pus anaua auant, tant pus la trobaue caua en scuretat, tant que perdia de tot la claretat de tot lum. E quant agui vn poc anat, yo entre en vn loc que me appare lo cap, e aqui yo trobe vna sala segons que lo prior me auia dit; he no hy auia altra claretat si no ayssi com hom diu en lo mon entre iorn he nyt, en los iorns de yuern. Aquesta sala no era gens closa entorn, mas era am pilas ab arcz de volta, ayssi com claustra de monges. E quant agui prou anat amon e auall per aquella sala, yo fui tot mereuellat de la forma he tant delicada manera quant yo vi aquella sala; e intre dedins e vag me seure. E fuy fort mereuellat de la gran beltat e pulcritut que era en aquella sala tant deliciosa, e ayssi meteys de la estranyha forma e manera: car, a mon semblan, no vi tam bella sala en part hont yames yo fos estat. E quant agui segut vna gran pessa, vengueren a my .xii. homes, que totz semblauen de religio e totz eran vestitz de robas blanques, he totz intraren dedins la sala, e a lur venir saludaren me fort humillement. Alcuns de ells me semblaua esser maior, quasi com vn prior, he aquell parla ab my per totz los altres, e fort me conforta, he me dix: « Beneheyt » sie Deu, que totas cosas te en poder, e que en ton » cor a mes lo bon preposit, he perfectio en tu lo be » que as comensat; e perso tu es vengut en aquest » purgatori per tos peccatz, sapies que ell te coue fer » ab gran animo en aquest fet, e sino ho fahias, tu » perdrias lo cos e la anima per ta maluestat. Car tan» tost com nos serem yxitz daquesta sala, ella sera » tota plena de * diables, que totz comunament te [a 6] » turmentaran he te menassaran, he encara mes fort, » que te prometran de ten tornar arere sa he salue he » sens nyngun perill fins a la porta per hont hy es

» entrat, si tu los vols creure, he ayssi te assaliran
» per te decebre. E si tu conscentes a ells per tant de
» mal que te fassan de turmens, ny de paors ny de
» menasses que te faran, tu periras en cos he en ani-
» ma. He si tu creus fermament he metes tota cura e
» ta crehensa en Deu, tu seras quiti de totz los pec-
» catz que as fets, e veuras los turmens que son
» apparellatz als peccados per los pecatz purgar, e lo
» repos hon los iusts reposeran e se delectaran. He
» garda te be que ayas Deu tot iorn en ta membran-
» sa; e quant los diables te turmentaran, inuoca tot
» iorn lo nom de nostre Senyhor Deu Jhesu Crist, car
» per aquell seras tostemps deliurat de totz los tur-
» mens hon seras mes. E ab tant nos te recomanam
» a Deu, car nos no podem pus assi aturar.» He puis
cascu me dona la benedictio e anaren sen.

Arribada dels dimonis

E yo resti aqui tot sol, vestit de vna vestidura de
la fe de Jhesu Crist, e armat de tot mon poder e de
gran speransa de auer victoria, auen gran contrictio
en mon cor de totz los peccatz que me podian re-
cordar que auia fets, e auent fermament tota ma
memoria e speransa en Deu, suplicant ly humilment
he piadosa que en aqu[e]st pas ayssi de stret he pe-
rillos nom volgues desemparar, e ayssi meteys pre-
guant he suplicant ly digui quem donas forsa he
poder contra los enemicz, per la sua pietat la qual
iamay no defalli a home que en ell agues speransa.
[*b.*] E en ayssi com yo staue asetiat tot sol a la sala, *spe-
ran la gran batalla dels malignes speritz, yo hoy
soptament vn gran brugit, com si tot lo mon y fos
aiustat per fer un gran tabust; e cascu cridaua en
alta veu de son poder: no crec que maior brug se
pogues fer, [e] si la virtut del cel no me agues gar-

dat he los prohomes no me aguessan ensenyhat, yo fora exit de mon sen.

Apres aquest brug venc la visio dels diables, orribles dimonis, que per totas las partz de aquella tant deliciosa he plasent sala eran tant espesses que negun nols puguera contar. E yo los vehia en diuersas e leias figures e formes, e ells me saludaren e me regardaren, he digueren me com per vn lagot he retreyt: «Los altres homens del mon que sauis son » no venen pas fins que son morts; e per so nos te » deuen saber bon grat e redre te pus gran gracies e » merces que als altres que no tornan; pus ab gran » diligencia tu as molt be seruit, tu venes assi suffrir » turment per los peccatz que tu as fets e perpetratz, » per los quals tu auras ab nos turmens e dolors » grans. Mas per so que nos as ben seruitz, si tu vols » creure nostre cossell he ten vols tornar, nos te lays- » sarem enquara viure en lo mon gran temps ab » gran gog he plaer; he si no, tu perdras totas las » cosas quet puyran aiudar a esser bonas he dossas » al cos he a la anima.» He asso ells me van dir per me decebre he per menasses he per mentides; mes Deus me fe metre cor que yo los ho menyspresaue tot, he de totas lur menasses no curaue, ny iames no fore exit per neguna cosa ny per altre, ans me tenguy tot segur he ninguna cosa yo los respongui. E quant los * dimonis vegueren que yo los menyspre- [c.] saue de tot, ells me comensaren las dens a cruysir sobres my, he encontinent ells feren vn gran foch al mig de la sala, he liguaren me fort los brasos los peus e les mans, e apres me gitaren al foc. E rosse- gauan me ab crox de ferr per los brassos, he crida- uan he bramauen per fer me maior pahor he per mes me spauentar. Mes Deu, que de esperansa me auia prouehit e fortificat, que nom layssa oblidar lo

seu sant nom, ni so que los bons prohomes mauian ensenyhat, que yo appellas lo nom de Deu; en aquesta manera me deffendi de lur temptacio. E quant me agueren gitat al foc, e tantost com yo nomenas lo nom de Jhesu Crist, tantost fuy guarit e lo foc scantit que no hy resta vna sola beluga. E quant yo vi asso, yo vag recob[r]ar cor e fui molt pus ardit que dauant, e ferme en mon cor que iames pus non los dupteria, pus que anomenant lo nom de Deu los agui vencutz.

Lo primer camp.

E a donchs los dimonis feren gran brug he remor, e hissiren de la sala, he se partiren en moltes partz; mas mes prou ne restaren per a mi, et aquells me menaren en vna terra gasta molt longuament. E aquella terra era molt negra he tenebrosa, ni no hy vi sino malignes spiritz que me rossegauen per lo mig daquella terra, e hy fahia tan gran vent e fort suau, que apenas hom lo podia hoir; mes ell me semblaue que aquell vent me passaue he me trauersaue tot lo cos, e tant me greuaua que pus no podia. E daqui auant menmenaren aquells dimonis deues orient, la hont lo solell se leua als pus grans iorns del estiu. E quant * agueren vn petit [*d.*] anat, [me tornaren] la hont lo solel se leuaua en los pus curtz iorns del any en yuern, hy venguerem quasi a la fi del mon. He aqui hoy plorar, cridar e yemir e planyher moltes personas dolorosament he durament, que me semblaue que grans gens de totas terras hy fossan aiustades per fer dol; he quant vinguem pus auant, pus fort hoyem he enteniem lur gran dolor. He daqui vinguem en vn gran camp ple de dolor e de captiuitat; he no podia veure la fy per que era tant long.

E aqui auia homes he fempnas de diuersas maneres e statz, que yahia*m*[-n] en terra totz nus e totz estesos, los ventres deius; he estauen ab clauells clauellatz en terra, totz ardens; e iahia*m*[-n] sobre ells draguons ardens, e ells eran clauellatz per los peus e per las mans, e los draguons los mordian e ficauen las dens dedins lus cosos per la carn, coma si los deguessan mengar. E de la gran pena que aquellas gens suffrian, mordian la terra moltas de veguades he cridauen merce; mas no la trobauen, car los dimonis cridauen per lo mig dells, he de part dessus los turmentauen e los batian molt vilanament. He adoncs los dimonis me menassaren de aquell turment, e digueren me: « Tal turment tu » auras, si non desliberes creure nostre cossell; e » no demanam altra cosa mes que leysses so que as » pres e comensat e as afer; e que ten retornes, car » nos te metrem defora la porta per ont tu es intrat, » e ten iras sens mal suffrir. » E yo no los digne de hoyr ny los volgui respondre, mes me senblet cum nostre Senyhor me auia deliurat dels altres turmens que per lo semblant ho faria * daquell. He quant [*b* [1]] ells vegeren asso, ells me gitaren contra terra per metre los clauells contra las mans he per los peus; e yo appelli lo nom de Jhesu Crist fill de Deu viu, per lo qual los dimonis nom poguen mal fer en deguna manera, ans fuy deliure daquell turment que era en aquell camp.

Lo segón camp.

E puys ells me menaren en vn altre camp, hon auia mes de dolors que al primer; lo qual era ple de diuersas gens de diuersas statz, e aquellas gens eran ab clauells clauellades, com les altres, mes ab altre differencia he manera, que aquests auian ser-

pens que lus mordian las venas e les arterias del coll, he per lo cos metian los caps dessus los pitz, e per lo pitz plantauen agullas; he ny auia daltres que sobre lur auian calapets e luherts cremans, ab lo morre lonc he agut, los trenquauen per lo mig lo pitz he los trahian lo cor del ventre. E aquestes gens fahian lo maior dol que podien, lo qual era molt terrible. E los dimonis corrien per lo mig de ells, que los batien e los turmentauen asprament. E aquell camp era tant lonc que hom non podia veure la fy, mas lanple del camp vi, he apres me digueren los dimonis: «Aquest turment suffriras tu sino » ten tornas.» He yo non digui mot, e quant yo no volgui res fer, ells me volgueren turmentar e forsar; mes no pogueren, per lo nom de Jhesu Crist que yo digui, he fuy deliure de aquest perill encontinent.

Lo terç camp.

Mas los dimonis me menaren enquara en vn altre camp, hon nauia daquells que yo ne podia auer gran dol e gran congoyssa e pietat en mon cor: car tantes de gens hy auia que hom non las [*b.*] poguera contar. Les gens * iahian en terra, sobre menutz clauels, totz ardens, que los traucauen per tot lo cos talament que tot lo cos del cap entro als peus hom noy trobara loc hon hom pogues metre lo cap del dit petit que tot no fos traucat. E aquells *semblauem* se planyien] coma gens que fossen prop de la mort, e ab gran pena podian formar lus veus enayssi com los altres. E vn vent ventaue tant fort, que los turmentaue totz quant los tocaua; e los turmens he los dimonis que eran aqui, e los batian fort e turmentauen tant cruelment, que home viuent no ho poria veure aytals turmens. Puys me digueren los dimonis: « Aquest turmen suffriras tu si no

» ten vols tornar. » Mes yo no hy volgui conscentir, he lauores me gitaren en terra, he volgueren me turmentar com les altres; mes no pogueren, car yo appelli lo nom de Jhesu Crist, e en ayssi scapi.

Lo quart camp.

He puys sesforsauen de greuar me, en aquest ters camp, lo qual era tot ple de foc. E puys me menaren en vn altre camp, lo qual era tot ple de foc en que auia totas maneras de foc e de turmens fort spauentables he ferotges e greus, hont auia tanta de gen que era se[n]s nombre: los vns peniauen per los peus ab cadenas de ferr cremans; los altres per les mans; los altres per los brassos; e los altres per las cames. E lo camp hon ells peniauen cremaua deius en flama de foc de solpre, e los rostian sobre grans gresillas de ferr cremans. Los altres rostian ab grans hatz de ferr sobre lo foc, e fahian degotar sobre ells per enlardar[*dar*] gotas de diuersos metalls totas ardens, que los dimonis fonian sobre ells. En asso los turmentauen los dimonis ab diuersos turmens e no seria negun en deguna manera que pogues imaginar ni pensar * los turmens [*c.*] que aqui eran. E aqui yo vi bell colp de mos companyhons, que yo conoysia, e de mos parens e parentas; he lo rey don Johan d Araguo; e frare Franses del orde de Girona, dels frares menos del dit conuent; he na Dolsa de Carles, que era ma neboda, la qual no era morta quant yo parti de la terra, ny yo no sabia de sa mort. Totz aquests eran en via de saluacio, mes per los peccatz eran aqui en aquella pena. E la pena maior que ma neboda auia era per las pinctures e enblanquiments que auia feytz en sa cara quant viuia. E frare Franses, ab lo qual yo parli, suffria la maior pena per vna monga

que tragui dun monestir, e fora stat dampnat si no fos per la gran contrictio que ac de son peccat, he penedensa que fe en sa vida. En apres parli molt ab lo Rey mon senyhor, lo qual, per la gracia de Deu, era en via de saluacio. La raho per que suffria las penas no la volgue dir, he dic que los reys e princeps que son en lo mon se deuen sobre totas coses gardar de fer iniusticia per fer plaher ny fauor a negu ny a neguna ny a daltres pus prop del linatge, sian homens ho fempnes, dont son hixits ny vengutz. Non cur pus de parlar de asso, mas que regracie a Deu car aquells son en via de saluacio: plassia li a Deu que aytal sian totz, e sian en aquell nombre, si millor no podian. Mas si en aquest segle hom sabia cum los peccatz son punitz, auans se layssaria hom per petitz bossins ho pesses menudes tallar que hom volgues peccar, ny olesa neguna ni maluestat neguna pensar; car ningu no poyria ni ymaginar ny [*d.*] contar los critz ni los brams ni las vila*nies que lus fan, ny los turmens que suffiren. E los dimonis tot iorn los turmentan, e menan tant gran brug que maior no pot esser; cada vn de aquells me volgueren turmentar, mas yo appelli lo nom de Deu, per lo qual ells nom pogueren fer mal.

La roda de foch. Apres asso me menaren los dimonis en vna gran vall hon hi auia vna gran roda de foc ardent, don los rodetz e las brancas eran totas plenas de crox de ferro cremans; e en cascun croc peniaue vna anima. He aquella roda peniaue tota dreta, la mitat en bas, e laltra contra la terra, hon auia foc negre com de solffre, he cremauen aquells que hi pengauen en aquella roda. He adoncs me digueren los dimonis: «Aquesta pena suffriras tu, mes nos te mos-

» trarem auans quin turmen es asso.» He lauores anaren los dimonis de vna part e daltra, he la roda posaren la contra los altres, he feren yssir grans flamas per lo mig he en torn la roda, he feran la tant solament rodar he anar, que la vn no podia veure laltre daquells que peniauen en la roda, ans semblaue, per so que rodaua ayssi fort, que no hy agues sino foc. He aquells que peniauen en aquella roda se planyhen molt dolorosament; e lauores los dimonis me prenguen, e gitaren me sobre la roda: en rodan yo appelli lo nom de Jhesu Crist, e tantost yo hisqui de la roda, e fuy deliurat daquell perill e de aquell turment.

Los banys de metalls fusos.

Daquest tan gran turment me menaren en vn altre turment, hon hy auia vna gran casa tota fuman, com vn forn ho vna fornal; he era tant longua que yo no podia veure lo cap. En ayssi com los dimonis me rocegauen per aquella part, que quant yo * fuy [*b* 2] vn poc auant volgui aturar me vn poc, car yo sentia tan gran calor que no podia pus anar. He los dimonis me manaren: « ¿Per que aturas? que asso es » vna cosa per banyhar tu, vullas ho no, ab aquells » que si banyhauen. » E quant vi pus prop, yo hoy gens planyher he plorauen molt dolorosament; he quant yo entri en la dita casa, yo vi que era tota plena de fossas redonas, que eran tan prop la vna de lautre que hom no hy podia trobar camy negun. E quada vna daquestes fossas eran plenas de dins de metalls tot fusus e ardens, e aqui cabussauen gens en plom fus; e los altres ab cuyre bullent; e los altres ab fer, que per forsa de foc e de gran ardor semblaue que fos [vi] vermell; e los altres en argent tant calt e tant bullent, que semblaue que fos aygua

Lo flum glaçat.

clara; e los altres en hor tant calt e tot fus, tant clar com si fos lo solell. En ayxi eran en grans turmens e moltes maneres de gens de diuersas statz, que eran tots nuus; e tot so que yo auia vist de turmens nom semblaren res a regart daquell, car totz aquells que aqui eran semblauen que se sostenguessan sobre los artells dels peus, e regardauen totz vers vn vent, a mon semblant appellat tremontana, e semblaue que sperassen la mort, e tremolauen molt stretament e extranyha. E lauores yo estigui molt merauella*r*[-t] e vn dels dimonis me dix: «Tu te me» rauellas per que aquest poble a tan gran pahor, que » es asso que speran; mas si tu no ten tornes, tu ho » saubras molt tost. » E apenas lo dimoni ac asso di*r*[-t] que venc vna mutacio de vent, quen porta los dimonis, e ayssemeteys my e tota aquella gent en vn fluui fret e pudent e molt bas, ves lautre part de la montanyha. Plorauen moltes gens e se planyhan molt * dolorosament de fret e de pudor, he quant se esforsauen de hixir de fora, los dimonis los cabussauen pus fort. He yo stan dubtos dels grans turmens, comensi de reclamar nostre Senyhor Jhesu Crist, e en ayssi me trobi tantost fora del perill daquell turment.

[*b.*]

Lo pou de foch.

Apres los dimonis se appropiaren de my e me menaren de ves orient, e yo miri deuant my, e vi vna gran flama pudent com solffre. E aquella flama montaue tànt alt, segons que me semblaue, e auia hy homens e fempnas de diuerses statz totz ardens, que volauen en layre tant alt com yo podia regardar, en ayssi com las beluguas del foc fan. E quant la flama si abissaua he se flaquaua, cahian les gens de dins lo foc. E ayssi cum vinguem prop, ell me

sembla que asso fos *infern* [un forn o] vn pou dun la flama yssia. He lauores los dimonis me digueren: « Aquest pou que tu vehes es la boca din» fern hon es nostra habitacio; e per so que tu nos » as seruitz finis assi, tu hi intraras estar ab nos » tostemps, e asso es lo loguer daquells que nos » serueyxen. E sapies que assi intreras tu, e hy » periras en cos e en anima; e si tu nos vols creure » nostre consell que ten vulles tornar, nos te mena» ren a la porta de fora, sens fer mal, per hont tu » es intrat. » Mes tostemps yo agui sobirana e gran fisansa en nostre Senyhor, he agui en molt gran despit la promesa. E quant ells agueren vist asso, me prengueren e me gitaren al pou, e tant quant pus lo dauallaua, tant lo trobaua pus ample, e pus gran pena hi senti he treball he moltes engoyssas, que quasi yo pensi defallir en tant que pensi lo nom de Deu oblidar; he vag lo reclamar Jhesu Crist he tota sa aiuda per la molt gran engoysa que yo hy sentia e per * la gran dolor e turmen ny eran ny hi son. En ayssi com a Deu plau he per la sua gracia nom volc desemperar, en lo nom de Jhesu Crist nomene, he de present la forsa de la flamma me gita fora del pou ab lo vent, e ab layre e ab los altres dau alli de costa lo pou, he ste aqui vna gran pessa que no sabia hon era ny en qual part degues anar, e fuy tot sol, que yo no sabi hon eran anatz los dimonis ny que se eran feytz aquells que aqui me auian menat. [*c.*]

Lo pont de infern.

E lauores vengueren altres dimonis que yssiren del pou tot dret a my, he digueren me: «¿Que fas tu » assi? nostres companyhons te han dit que asso era » lo pou de infern, he han mentit; que nostra cos-

» tuma es de tot iorn mentir, per so que nos dece-
» ben volentes, per mentir; en veritat, totz aquells
» que nos podem, nos decebem. Mes aquest no es
» pas lo pou de infern, mes nos ty menarem he te
» metren.» En gran tempesta me fahian, e dehien
asso me menaren luyn; e daqui venguem en vn fluui
molt lonc he ample he pudent; he sembla me que
tot fos de foc e de flamma de solffre enbrasat, he
era tot ple de dimonis. He aquells que me auian
amenat me digueren: «Ell te coue [anar e passar per
» aquest pont; tan] tost com tu yssiras, lo vent que
» es de dins lo fluui te buffara e te gitara de dins
» aquest fluui, he nostres companyhons que hy son
» te pendran he te cabussaran de dins lo pus pregon.
» Mas ell te coue passar he reguardar dauant quina
» via ha lo pont.» E aquell auia en si tres coses que
molt fan duptar. La primera que era glassat he stret;
e posat per cas que fos ample prou, a penas si po-
guera hom tenir desus. La segona era tan alt que
[*d.*] era molt a * duptar e era terribla cosa a reguardar la
terra. La tersa era que lo vent hy corria tan fort
que nengun no ho poria pensar lo brug que aqui se
fahia. Puys me digueren que: «Si tu nos vols creure,
» tu scaparas daquest turment, car asso es lo darrer
» que trobaras.» E yo me pensi lauores que nostre
Senyhor me auia gardat e deffenssat, e yo monti ab
fort gran coratge de sobre lo pont. Don pus ane
dessus auant, lo trobi pus ample he pus segurament
ane, car lo pont se amplaua duna part e daltra, en
ayssi que hy pogueran be anar dues bestias carre-
guades. E los dimonis que aqui me auian menat se
restaren a la riba del fluui, e quant ells anaren
veure que yo men anaue ayssi segurament sobre lo
pont, feren molt gran dol he molt orrible e tant
spauentable, que pus me spauentaren he me feu

mes de pahor la orrebletat de lur crit, que no auia fet lo dupte dels turmens que yo auia vistz ny hoytz ny passatz. He yo passi fora lo pont ayssi com si degu nol me deffenes. He quant yo fuy be auant e reguardi lo fluui e lo pont que yo auia passat, he los dimonis que me agueren layssat, que pus nom pogueren fer mal. Mes totas coses vi en aquell purgatori, coses les quals me foren deuedades de dir en pena de mort, ny Deu nou vulla que per ma boca sian reuelades; que pensaria los dolos ny los turmens que hy son, ell los auria tot iorn en memoria en son cor; los treballs he las penas de aquest mon, ny las altres malauties ny pobretats no lus greuaria res, car totz los turmens de aquest mon no son sino dolssas rosades de totz los mals que hi son al regart de aquells, ny nengun * non se [*b* 3] delectaria carnalment en deguns delitz daquest mon. E [qui] be pensa de aquestas que son religioses e son en afflicions, deuen pensar com son grans los turmens e las penas de infern he las penas e turmens de purgatori, car prou es pus lauguera cosa suffrir las penas en aquest mon, al cos ensemps ab la anima, que quant coue suffrir e anar a tants de mals he de dolors en purgatori e pus en infern. Totes veguades preguem a nostre Senyhor que per la sua sancta misericordia he per la sua gran dolssor nos do he nos fassa passar las penas de purgatori e venir a la gloria de paradis en lo gog e en lo be que iamay nos fallira. He preguem nostre Senyhor per nostres pares e mares he per totz nostros bons amicz que son passatz daquest mon en laltre, e son en aquells turmens, que Jhesu Crist, per la sua gracia e misericordia los ne vulla gitar. He totz aquells quen preguaran ny faran almoynes ny altres bens per aquells ho per aque-

lles que son en aquelles penas, sian benehitz de Deu e dauant la sua fas, car asso es la pus gran necessitat que pusca esser, ny auer pietat de aquells que aqui son, car asso es la pus gran caritat que pusca esser. E asso es vna cosa per la qual aquells son turmentatz en purgatori per que sian aleugatz dels turmens e deliuratz, no pas per aquells que hy intraran per la boca de infern. Aras entengua se cascu a fer be he no pas mal e guarde se que non fassa per que nol couengua anar en infern, quar asso es sens retorn e sens fy. E aquell Senyhor que a totas cosas en son poder nos garde de mal totz e totas. Amen.

Lo paradis terrenal.

* E quant yo foy passat, doni lahors he gracies a [b. Deu de las gracies que ell me auia feytes, que ayssi me auia deliurat de tantz fortz cruells perills. He vi dauant my vn gran mur molt alt de merauellosa manera e fort estranya, en lo qual auia vna porta que tota luhia pus quez dor ornada [e] de peras preciosas tota closa; he quant yo fuy prop della, a dos milas ho mes, ella se hubric, he de dins isque ayxi gran odor com si per tot lo mon hom tostes ho rostis specias ho fos ple de altres coses ben odorans. E aquesta hodor sobremontaua totas las altres, tant era suau he dolsa e plasent a mon semblant. He aqui recobri tota ma forsa he ma sanitat, he me sembla que yo no agues suffert nengun mal, sino tot be, sens pena e sens enguyssa, he oblidi totz los mals entirament que dauant auia hautz. Si miri dauant la porta, he vi vna terra molt gran; he era pus clara que la claretat del sol, he yo agui molt gran desig de venir de dins. He abans que yo hy intres, me vingue vna gran porcessio dauant tan

gran he merauellosa que yames tala no auia vista: he portauen croses e ciris ardens he grans robas de palmes, que semblauen esser dor; en que venguen homens de grans estatz, hon auia papa he cardenals e archabisbes, monges he capellans e gran cop daltres clercs, ayssi com son ordenarz al seruisi de Deu, tant quant en lo mon so estatz, e moltes daltres; he les gens [*que*] eran daltra semblansa, cascun segons son estat en que eren en aquesta vida mortal; e ayssi meteys molt bela companyha de dones ab las quals yo fuy recebut ab molt gran honor e ab molt gran * goyg. E menaren men ab ells de dins [*c.*] la porta, e cantaren molt dolsament vna manera de canso que yo a ma vida no auia hoyda. He quant ageren gran temps cantat, vengueren dos archabisbes, a mon semblan, he me prenguen en lur habitacio e en lur companyha, e me menaren per lo mig daquella intrada deportan he per veure he regardan las merauellas que hy eran. E deuant ells parlaren ad mi, he loaren he benehiren Deu, que ayssi me auia confirmat mon coratge e bona e vertadera fe, per la qual auia vencutz los dimonis he era scapat de tans de turmens. He adoncs me menaren per tota aquella terra he me mostraren tans de alegrieas, de dolssors he de plases, que yo no ho poria demostrar ny diuisar ny dir, tant era la terra bella, he me semblaue que tot asso fos com lo sol quant a morta lo lum duna part e daltre, cant es en la lanterna per la sua gran claredat, en ayssi hi fo lo sol ab menys poqua claror per la claretat que yo hi auia tant dolsa he molt suau he deliciosa. E aquella terra he aquella encontrada era tan ample, que hom no pódia veure lo cap de neguna part, [e era] plena de pratz fort verts he delicades erbes ab molt gran mesura ordenatz, ple de flors almeltats de

les diuerses colors de aquelles tant suaus he aconsolables, he de abbres ple hodorans he delectables, he de fruytes de tota semblansa he de tan gran beltat, he molt gran quantitat he abondansia que me senblaue que per tots temps hom hy poguera ben viure sens morir. He estan de dins hom no hy pot suffrir neguna pena ny enug, car la claretat ve pura [*d.*] del sol de aquell hy re*luys molt fort tots temps. Mas la gran multitut de las gens que yo hi vi era tan gran que yo no auia vist tan en lo mon; he estauen en semblansa de persones de religio, com estan en los conuens dels religioses, cascu en son ordre, he anauen e venian a tota lur voluntat los huns ab los altres e deportan he prenent plaher he fahent festa ab gran alegrie, lohant e glorificant lo creator. He en ayssi com vna estela es pus clara que laltre, en ayssi eran ells; he eran vestitz de robes dor, he de vert, e los altres de blanc, e los altres de vermell, en tal forma com ells auien en aquest mon a Deu servit. He yo conegui las semblanses de las robes dels ordres, car en ayssi com eran en diuerses colors en lo mon, ayssi eran ells en diuerses claredatz. E asso que sembla tot color dor e las diuerses colors de robes eran colors de diuerses glorias he claretatz; he aqui ne auia que eran coronatz com reys. He molt agui gran plaer en los reguardar he en hoyr los dolsos cans que ells fahian en totes partz e hy auiam tanta de dolssor he tan gran odor que persona humana no ho poria pensar en sentint aquella gloria, car no hy auia sino gog he alegries, car cascu se alegraue de simeteys he dels altres. He totz aquells que me reguardaren, lohauen he benehian Deu, he fahian nouellas alegries per my ayssi com si yo agues a vn cascu de lus frares restaurats de mort. He en aquell loc no ha calt ny fret, ny altra

cosa que pusca noure ny fer anug ny dar pena a cos de home; he molt es aquell loc plasent he delectable, car no hy a sino que gog he alegries e deliciositat. E puis yo * vi de nouellas cosas que [b 4] yo no podia saber ny dir en aquest mon. He apres que yo agui hoyts los dolsses cans he melodies, adonchs los dos arsebisbes que me auian menat de dins me tiraren apart he van me dir: « Nostre car
» frare, ara as vist vna partida de so que tu as de-
» siyat, so es lo gog he alegries dels iusts he lo tur-
» ment dels peccadors. Benehit sia Deu que totas
» cosas a feytes, he nos ha resemutz de son presios
» sanc, lo qual te ha donat aquell bon preposit que
» sias passat per los turmens que as vistz. He per so
» que per sa virtut e per sa gran gracia es vengut a
» nos, nos te dihen que asso que tu as vist en aquesta
» terra sapias que aquesta terra és paradis terrenal,
» don Adam, lo primer pare, fo gitat per son peccat;
» he de asso venc la dolor del mon. E de assi ell ve-
» hia Deu he parlaue ab ell e ab la companyha dels
» angels e stauem ambell; e perso car ell no garda
» los comanamens de Deu, perde lo gran plaher se-
» lestial de aquest loc he la gracia que Deu ly auia
» donada, entro que lo fill de Deu per sa bontat a
» presa carn humana e a feyta nostra redemptio,
» per aquella [fe] que nos reheben al baptisme hon
» crehem que no hy a altra vida que aquella hon
» nosaltres forem natz, e per sa amor he speransa,
» ayssi com Adam, he per so que, apres nostre
» baptisme, foren layssatz en lo mon he hy auem
» feyts moltz de peccatz, per so nos coue a venir
» en purgatori he passar per lo mig de aquellas
» penas que tu as vistas en aquell purgatori hont
» tu es passat, he las penitencias que nos rehebem
» dauant la mort nos tenen loc en purgatori he la

[*b.*] » resta hy compleys hom en * lo dit purgatori su-
» ffrint aquells turmens segons so que hom a feyt.
» E nos totz, que som assi, som estatz en purgatori
» per nostres peccatz, he totz aquells que has vist
» als turmens per hont tu es passat, quant ells
» seran purgatz, vindran al repos hont nos em.
» E quant venen altres coue que anem al encontra
» dells, en ayssi com auem a tu, e los menan ayssi.
» He de aquells que son purgatz en purgatori los
» vns hy estan pus que los altres e los altres menys,
» e nengu de ells non pot saber la hora quant ell
» ne yssira. Mes per las misses que hom canta, he
» per les pregaries he oracions he almoynes que
» hom fassa per ells, hixssen del turment ho en
» partides son alleuiatz fins per tant que son totz
» deliures, car nengu no pot saber de si tot asso,
» con ells suffiren los turmens per los peccats; he
» per asso nos en aquesta manera auem spasi de
» hy star segons los bens que auem feytz; he pau-
» sant que nos siam deliures del foc de purgatori,
» no som pas dignes de intrar en paradis, encara
» mes nos som ayssi ab gran goyg e ab gran repos,
» cum tu vehes; e quant plaura a Deu, nos irem
» en paradis. E nostra companyha creys he mirua
» cascun dia, ayssi com aquells de purgatori venen
» a nos quant son purgatz, e en ayssi sen van
» alguns de nos de paradis terrenal en paradis se-
» lestial. »

La porta del celestial paradís.

E quant ells aguen ab my parlat ayssi longament, me menaren en vna gran montanyha, e digueren me que reguardas ennaut en euant, ves lo cel, he yo hy vag reguardar, e van me demanar de quina color era ny cum me senblaue ny hont era yo. E yo lus

vag respondre que a my me semblaue * color dor [c.] he dargent de la fornal hixit. He lauores ells me van dir: «Sapies que so que tu vehes es la porta de para-» dis, he tot so que daualla del cel a nos deualla, e » en ayssi sen va hom en paradis. E cascun iorn tant » cum nos em assi nos enuia nostre Senyhor de la » magna del cel, he tu sabras quina vianda es.» He a penas agueren asso dit que vna gran claredat daualla del sel, ayssi com vna gran flamma de foc, he sembla me que aquella gran claredat cubria tota aquella terra, e aquella claredat dauala per rags sobre aquells que eran aqui, en ayssi meteys sobre mon cap, e noy este gayre que aquells raytz nos intraren de dins lo cos. He adoncs me sembla que yo sentis de dins my tant gran dolssor en mon corratge he en mon cor que per lo gran plaher que aguy no sabi si era mort ho viu. He adoncs me digueren dos archabisbes: « Asso es la vianda de » paradis que es apparellada sens fy en aquells que » de assi montaran al cel. »

Aqui fora yo volenterament aturat si agues pogut, mes apres aquestes coses que a my foren plenas de dolssor e de goyg me van dir los archabisbes vnas nouelles don yo fuy molt dolent he ya molt mes trist: « Ara as tu vist vna partida de so que tu dema-» naues ny desiyaues a veure, si es lo turment dels » peccados he la gloria dels saluatz. He si ten coue » de anar e tornar per lo camy don es vengut, se-» gons so que faras ny estaras al mon; si tu viues » pus segons Deu, tu sias segur que tu vendras » a nos quant tu trespasseras al mon mortal. He si » tu menas mala vida, don Deu ten deffena, tu as » be vist quins son los tur*mens que te serien [d.] » apparellatz. E ten tornant tu no dopteras res » dels turmens que hy as vistz al venir, no te po-

» ran nolre ny gosaran apropiar de tu ny fer
» nengun mal, ny los turmens non te greuaran
» en manera ninguna. » E hoydes les paraules, yo,
vehen que me auia daqui he de lur companya
apertir he tornar me per lo camy he per los turments que auia passats, no me pogui tenir de plorar
he de legremegar quant vi que me calia tornar, e
adoncs los vag dir, tot en plorant: « Dassi nom
» partire pas yo, car yo dupte fort si men torn que
» fassa cosa al mon quem layxe deuenir assi. » E
lauores ells me digueren que: « Asso no sera pas a
» ta voluntat, mes al plaher daquell que nos a
» feytz tu e mes nos. »

La eixida. He adoncs men torne a la porta en ploran, he ells
ab my. E yo men yssi de foras, mes asso fo vltra
ma voluntat. He ells tanquen la porta apres my e
torne men per la uia que era vengut, entro a la sala,
e quant los dimonis me encontrauen ells se fugian
dauant my ayssi com si me duptassen fortment. E
los turmens nom me pogueren noure ny no me feren nengun mal, tant entro que yo fuy a la sala dun
yo era passat primerament, he vengueren me al encontra los .xii. homens que auian parlat ab mi al
anar, los quals loharen nostre Senyhor molt fort
que en aquell fort e sant coratge me auia confirmat
he tengut. He aqui venc mon companyho que yo no
lo auia vist despuys que yera entrat, lo qual per lo
mal que auia passat era fort debilitat, al qual, per la
gracia de Deu, aiude a yssir. Adoncs ells me digueren: « Tu es quiti de totz los peccatz que as feyts, he
[*b* [5]] » te conue a tornar al alba * del iorn en ta terra, car
» si lo prior no te trobaue ho aquells que hy estan
» per te venir asserquar a la porta, e car ells dupta-

» rien de ton retorn he sen tornarien arere. » E adoncas nos senyherem, he nos benehiren, he nos altres nos cuytarem lo pus tost que poguerem, e vengueram prou auant que no trobauem cap ny no sabiam hont eram. Per que yo he mon companyho forem fort espauentatz he turbatz, pensant que fossem encloses. He adoncs nos altres nos posem a preguar Deu deuotament, he que de tans grans perills nos auia gitatz e deliuratz, que nos volgues gitar e deliurar de aquest he que no perissem. En ayssi estant assetiatz e per la oracio e lo treball que auiam passat, ab la enguoyssa que cascu pot pensar nos altres nos condormiam; he estant ayssi adormitz, venc vn tro fort gran, mas non pas tan gran com lo primer, e defeyt nos reuellem, he yo e mon companyho aguerem gran pahor, he trobem nos a la porta per hont nos eram intratz a la primera fossa. E estan aqui duptan nos hont eran aquells que nos auian meses de dins he nos deuian venir serquar del monestir, he forem a la porta, he de present que lagueren vberta, ells nos veheren venir e hixir daqui. E forem resebutz ab molt gog, he de feyt nos meteren a la esglesia, hon ferem nostres oracions he gracies a Deu, segons que ell nos auia amonstrat.

Viatge de retorn.

E partent daqui tornem nos ne per lo camy al rey Isuel, que molt be nos recullic e ac gran gog. He tengui la festa del iorn de Nadal, hon ell tenia gran cort segons lur manera, la qual a nos de part dessa nos es molt estranyha per * estat de rey, cum [*b.*] be que aquell agues aysi gran gent. E parti dely e tornem a la terra dels angleses, que tenen en aquella ylla de Irlanda, es lo cap de Anglaterra; [e forem

ab] la contessa de la Marcha en vn castell seu, la qual molt onorablament nos recullic, e nos dona de yuells competenment. E per tot *hom* [hon] passauem nos fahien gran honor, semblant que nos mostran gran deuocio quant siam deliuratz de aquells tans grans perills. He si yo agues volgut respondre molt fuy enterroguat de dins la ylla que no fuy despuys. Lo conte de la Marcha era anat en Anglaterra; he partim daqui arribem he daualllem las montanyhes, hont nos meterem en mar per passar en Anglaterra. He fuy en aquella ciutat molt notablament recullit per los gentills homens e per los religioses. E daqui en foras passi la mar, he arribem en Gualas deuant vn pont que se appella Oliet he daqui per mas iornades arribem en Anglaterra, hon trobi lo Rey en vna vila appellada lo Quisiel, hont ha fort bella badia de monges negres, hont lo rey pansaue, he ayssi meteys la regina hy era, hont fuy notablament recullit. E daqui, per mas iornades trauersi la ylla de Anglaterra, passant a Londres, arribi al port de Daureont, hon vi lo cap de Galuany, car aqui mori, he ayssimeteys la cota mal tallada car ayssi se appellaue aquel caualler que la portaua. He gardauen asso dins lo castel per bona caualleria dells. E aqui me meti en mar he trauersi a Calys; e aqui per mas iornades fi mon camy per Picardia a la cort del rey de Fransa, lo qual trobi a Paris hon *se* [me] [*c.*] reculli molt noblament * per so que yo era son seruidor he cambrer, he fuy de son pare que me noyri; he aqui este be quatre meses per manament del papa, e fuy ambell a les iustes que fe lenperador [de Alemanya, que era aleshores] lo rey de Boemia, e aqui fo lo rey de Nauarra e diuerses dux e grans senyhors. E quant lo rey fo tornat a Paris, yo men

parti e men torni en Auinyho al papa, lo qual notablament me reculi.

Ara preguem nostre Senyhor, que totes coses ha em poder, que per la sua sancta gracia he misericordia nos leys en tal manera viure en aquest mon que nos puscam en tal manera purgar nostres peccatz, [que] en la fi, en la hora de la mort que puscam esquiuar las penas he los turmens que vos aueu hoyts recomptar; que puscam auer a la fi los bens que iames non falliran. Preguem a Deu que nos gart; he pregau per my, si vos plau, aquells qui legireu aquest libre escript de ma propria ma.

Explicit liber beati Patricii de penis purgatorii. Deo gracias.

VISIO DE TUNDAL

ALTRAMENT DITA

VISIÓ DEL MONESTIR DE CLARES VALLS

* LA VISIO [*f. 69 v.*]

DEL

MONESTIR DE CLARES VALLS

Pròleg.

EN lan de nostre Senyor .M.C.xl.ix., lo qual fo lo segon an que Coltat rey de Roma passa en Jherusalem, e fo lo quart an que Eugeni fo papa, en lo qual an aquell torna a Roma de les partides de França, en lo qual an encara Sent Malechias mori en lo monestir de Clareuals, vista fo aquesta visio.

I. La historia de Tundal.

Dues seus archabisbals ha en Bernia: la .j[a]. que ha nom Ardmata, e laltra Canensis, de la qual fo .j. baro qui hauia nom Tundal, lo qual ere de noble linatge, e ere cruell en sos feyts, e ere molt bel de cors e molt forts, mas de salut de la sua anima negua cura non auia. E era li fort greu e tenieu fort en mal si negu li parlas poch ne molt de salut de la sua anima, menysprehaue danar a esglesia, los pobres de Jhesu Christ veser no volie, tot ço que

hauer podie donaue per vana glorie e a jucglars e a cauallers saluatges e a menyar a auols gents e golces.

A questes, Tundals, com molts amichs hagues e molts companyons, e entre los altres hauian vn, lo qual li deuia .iij. cauals per raho de cauallaria. E com lo terme del deute fos passat, aquell caualler vench aquell Tundal, e aquel caualler reebell e emparassen molt be e atural sa ab si per .iij. dies, dins los quals .iij. dies a aquel caualler no sague cura de percaçar los caualls; e com aquell lo requeris quel paguas, aquell caualler li respos que a ades no hauia de quel paguas. E com Tundal despaguat sen partis e pres comiat, aquell caualler, per tal que asuauas, feu laturar a menyar. E sigueren a taula, e la espasa que tenie en la ma ab lo foure [*f. 70*] posa; e co*mença de penre lo menyar, e tan tost fo ferit per cop que hom veure no poch, si que la ma que hauia estesa al menyar doleguar no poch ne a la bocha aportar. E comença a cridar molt terriblement e la sua espasa que auia posada dix a la muller del companyo que la preses, e dix: « Guarda » aquexa espasa, que jo muyr me. » E tan tost lo cors hagi com a mort e caech en terra, tot en axi com si nuyll temps anima noy hagues hauda, en lo qual cors foren tots los senyals de mort que en cors mort poden esser. Vench corrent tota la companya; leuen la taula, criden los escudes, ploren los companyons el hoste, e lo cors esta estes, los senys li sonen, vench tota la claracia, maraueylles lo poble, tota la ciutat es torbada per la soptana mort del bon caualler. E jague axi mort lo cors de la horonona del dimecres entro en lo dissapte en aquella matexa hora, empero .j. poch de calor sentia hom e hauia en la part esquerre, ves lo cor, quil

palpas diligentment, e per esta raho nol volgueren soterrar. Apres daquestes coses, en hora desus dita del disapte, cobra les spirit e ab fort flach alenda va alendar e a respirar; e com tots estiessen mareueyllats, tot flacha e baxa vista comença a guardar, e estech axi vna hora que no parla; e demanaren li si volie comfessar e aquell cena que hoc; e com fo conffessat e hague reebut nostre Senyor Jhesu Christ e hagues begut lo vi, comença a loar e a fer gracies a Deu, e dix: « O Deus! mayor es la tua » misericordia que la mia iniquitat, jassie que la » mia iniquitat sia masa gran. Quantes gracies que » moltes e males coses mas mostrades e este girat » e has me tornat viu e del abis dimfern altra ve» guada mas tornat. » E com aço ha*gues dit, feu [*v.*] son testament, e tot ço que hauia dona a pobres, e mana que fos senyat del senyal de la creu per tal que la vida que solie tenir jaquiria. E totes coses que auia vistes, certes comença a comptar, e dix enaxi:

II. Separació de l'ànima de Tundal.

Com la mia anima fos exida del cors e conegues aquella anima que lo cors ere mort, comença a tremolar, hauer gran paor per raho dels peccats, e nos sabie ques faes: auia paor e nos sabie de que, volie tornar al cors mas noy podie tornar ne entrar, voliesen anar e no sabie per qual part, car en gran reguart estaue. Donchs comença a plorar, e tremolan estan no sabie ques faes, e en neguna cosa no hague fiança saluant en la misericordia de Deu. Apres daço vehe venir ves si tan gran multitut de diables, que no solament compliren lo palau o lalberch, mas encare los carres e les plaçes de la ciutat. E environaren la mesquina de anime e di-

gueren: « Cantem, cantem a questa anime mesquina » lo cantar [d]e la mort que li deuem, car filla es de » mort e menyar de foch que coure a tu, car exir » no pot de tenebres e amiga e[s] de claror e enemi- » ga e girmana de dolor. » Reguaynauen les dens e cruxien contra aquella, e ab les mans lurs se rompien *que* [per] sobres de malea les lurs galtes negres, sarrepauen e jutgauen e dehien: « Veyes, mesquina, » vet lo poble que tu has menat ab lo qual tu cre- » meras e entreras en infern, en lo qual es enveya » e mare de discordie, la qual discordia nos amam. » ¿Per que bexes los vyls? ¿Per que no fas adulteri? » ¿Per que no fas fornicacio? ¿La amistat tua e la » vana elegrie e hon son les riales fades? ¿On es » la tua fortalea ab la qual a molts meneçaues e » guardaues ab los huylls falagueramente? ¿Per que » no vas superbios que no parles ab lo dit? ¿Per » que ab lo maluat cor non pensaues lo peccat? [*f. 71*] » ¿Per que * no fas vanitats e no has gran parlarie » a tot hom quit volies? »

III. Vinguda de l'àngel y visita al Purgatori.

E com aquestes coses semblants li diguessen, vee de luyn vna claror venir axi com a estella molt luent, e tan tost tench los huyls ficats car esperaue que a la claredat daquella claror. E aquela claror empero ere langell seu, lo qual se apromias, saluda aquella per son propri nom, e dix li e cridal: « ¿Que » fas aci? » E aquella, veen aquell angel molt bel e lanima vee que per son propri nom la auia cridada e saludada, part aço ensemps e ab gran goyg respos axi: « O, senyor pare! anuironada man les dolors » dimfern e an me presa los laçs de mort. » A la qual langell dix: « Ara mepeles senyor e pare, qui » tots temps ere ab tu e nuyl temps no jutgests que

» jo fos digne daytal nom. » E aquell Tundal dix: « Senyer ¿en qual loch anch te viu, ne en qual loch » anch la tua dolça veu hoy? » Al qual langell dix: « Jo tots temps te segui depuys fust nat, hon que » anasses, e tu nultemps no volguist hobeyr als » meus manaments. » E estes la ma e cena ves la vn daquells diables, lo qual mayor cruelltat mostraue e pus cruell ere que los altres, e dix: « Vegues, » vet aquell a la volentat e al consell del qual » hobeis; mas la missericordia de Deu sera ab tu, » jassie que tu no la ayes merescuda. Esta donchs » segure e alegre, car poques penes soferas de moltes » [*de moltes*] que nas merescudes; seguex me e tot » ço que jous mostrare retin [*e*] en ta memorie, car » altra veguada al cors tornaras. » Ladonchs aquella anima, e[s]paordida part manera, jaqui lo seu cors sobre lo qual auia estat, acostas pus prop al angell. E com los demonis hoiren aço e veessen que los mals e les penes que menaçauen no li podien donar, fflastomaren Deu e digueren que no ere just, car no * redie axi com auia promes a cascu [*v.*] segons les obres que feytes hauie; e apres daço leuaren se contre si mateys e ab plagues e ab batiments aytans com cascu podien se ferien los vns als altres, e jaquiren molt gran podor, e ab gran tristea e ab gran indignacio partiren se de qui. E langell mes se primer denant, e dix a la anima: « Seguex me. » E aquella respos e dix: « O, senyor » meu! si tu vas primer e jo detras, vindran los dia- » bles e penran me, e liurar man a perdurable » foch. » A la qual langell dix: « No hages paor, » que mes son ab nos que ab ells. Si Deus es per » nos ¿qui sira contra nos? Cauran del teu costat » Mil, x Mill de la part dreta, mas a tu no sacosta- » ran; empero ab los teus huyls veuras les penes que

» als peccadors son degudes. » E com aquestes coses foren dites, partiren se de qui e començaren anar auant.

IV. Dels homeyers.

E ccom longuement ensemps anassen e negua lum no aguessen, saluant la resplandor del angell, vingueren a .j.ª vall orrible e molt tenebrosa, e cuberta de calija de mort, e molt pregona, e plena de carbo e de brases cremans. E hauia sobre aquelles brases e carbo .j. cobriment o launa de fferre ques tenie ab aquelles brases, que hauia .vj. coltzes de gros, lo qual cobriment de ferre ere molt pus cremant sens comparacio que aqueles brases cremants, la pudor del qual que nexie ere mayor que quantes tribulacions la anima auia haudes. E sobre aquella launa de fferre auallaue gran multitut danimes mesquines, e eren aqui cremades entro que, a guisa de cremades en paella, se soluie es fonie, e, ço que ere pus greu cosa, per aquella launa [*f. 72*] colauen * les animes, axi com sol hom colar cere per drap, e altre veguada en los carbons e brases de foch cremans qui eren de la part dejos los ere renouellat lo turment. Aquesta ere la pene de quells qui eren *homens* [homeyers], ho per feyt ho per consentiment. « Mas apres de questa pene » ço dix langell, « siran menades a mayors penes. Tu » empero, jassie que hagues morts homens, ara » aquesta pene no soferras. »

V. Dels falsaris.

Apres de questes coses vingueren a .j. munt de mareueylosa granea e de gran horror e de gran asprea e de gran soledat. E hauia fort estret cami a aquells que a passar nauian. Duna part daquel munt

auia foch pudrit, e de sofre e tenebros e escur, e dall altra part auia neu de glaç e ueent orrible E ere lo munt aquell ple de diables turmentadors, qui tenien forques de ferre fogueyants de tres forquons molt aguts e molt talans, ab los quals turmentauen e leygs menauen les animes qui volien passar e tirauen los leig a les penes; e per moltes veguades de la neu e del glaç e de la pedre mudauen les en lo foch, e del foch a la neu e al glaç. E dix langell: « Aquesta es la pene dels falsaris e de quels qui trenquen fe. »

VI. Dels ergulloses.

Apres de questes coses la anima seguia langell, tot suau, quax qui va .j. peu denant altre, per sobre temor que hauia, e vench a vna vall molt pregona e podride e tenebrosa, la pregonea de la qual aquella anima no poch vesser, mas lo del flum de sofre e los gemechs e los plors dels turmentats ohie; flum pudent de sofre e de les animes cremades e turmentades daqui exien, la qual pudor sobraue totes penes que primerament hauia vistes. Aqui auia vna taula molt longue que tenie e toca*ue daquell [*v.*] munt a altre munt, en manera de pont sobre aquell vall, la qual auia .*vj*. [mil] pases de lonch, e no hauia dampla sino .j. peu. E negu no podie passar aquell pont sino aquel qui ere elet e triat. Dequest pont vee aquella anima que molts ne cahien, e vee que solament ne passa .j. preuera franch e quiti sens tot mal, lo qual ere estat pelegri e portaue .j.ª palma e vestia .j.ª esclauina, e passa sens tota paor. E com la anima hagues pahor e tremolas, langell consellaue e dix li: « No ayes pahor, car dequesta » pene seras francha e quitia, mas altra pene soffe» rras. » E mes se denant e tench aquella, e pasala

francha e sens tot mal tro part lo pont; e dix li: « Aquesta vall » co dix ell « orrible, es en poniment » e en pene dels erguloses. »

VII. Dels avars.

E langel mes se primer e anaue per .j.[a] carrera escura e tenebrosa e molt torta e fortment aspre e dificill. E com molt haguessem trebayllat en anar per les tenebres, vee la anima .j.[a] bestie de tan gran granea que apenes ho porie hom creure, e desquiuança e dorror no soferidor; la qual bestia era mayor que tots los munts que primerament hauien vists; e los seus huylls eren axi com a colls e a munts fogueyants; la sua bocha molt gran e huberta que parie que hi deguessen caber .ix. millia homens armats. E hauia en la sua bocha .ij. jaguans fort grans e desfigurats, dels quals la .j. jaguant tenie lo cap ves les sobiranes dens de la bestia e los peus ves les dens jusanes, e laltre jaguant estaue ab lo cap a aual ab los peus a amunt, e estauen axi com a colones en la bocha daquella; la qual bocha e*staue axi com a tres portals. [*f. 73*] Flama que apaguar nos podie exie daquela bocha, la qual flama se partie en tres parts per aquels tres portals, e les animes que deuien esser dampnades eren forçades dentrar per aquella flama e per aquels portals en lo ventre daquela bestie. Pudor part tota comparacio exie per aquella bocha; plans e plors de multitut de gents que eren en lo ventre dequella bestie eren hoits per aquella bocha, car de la part dintre hauia molts myllers o molts millia domens e de fembres als quals eren donats molts greus turments per lurs peccats. Auia encare denant aquella bocha gran multitut de dimonis qui forçauen les animes dentrar en aquella bocha, mas

enans que hi entrassen, turmentauen les ab molt grans plagues e ab molt grans batiments. E com la anime de Tundal longuament hagues guardada aquesta cosa tan orrible e tan espaordible, estech part tota manera espaordida e tremoloa, e dix al angell: « Ja, senyer meu ¿e aqui ti acostes? » A la qual langell dix: « Car lo nostre cami no podem » acabar daltre *guia* [guisa?], e negun no es franch » daquest turment si no los elets. Aquesta bestie a » nom Exentot, e englotex e devore tots los hauars. » Daquesta bestia trobe hom escrit axi: *Absorbebit* » *fluuium e non minorabitur et habet fiduciam quod* » *influat Jordanis in os eius*; que vol dir: .j. fluui e » nos minuera e ha fiança que en la sua bocha vin- » gue flum Jorda. E aquests dos que tu veus que » son en la bocha entre les dens, giguants son » estats. » E com aquestes coses hagues dites, langell acostas pus prop e estech denant la bistie, e la anima axi com a forçada seguiell. E com ensemps estiessen abdos denant la bistia, langell desperech * e la anima mesquina romas sola entre los dimonis. [*v.*] E aquells dimonis anvironaren la anima axi com a cans rabioses, e bateren la de molts batiments, e tireçan materen la en lo ventre de la bestia. Quantes coses ne quant grans ne quey[n]es ne queyns cruel turments soferi en aquel ventre, la cara de aquell e les custums e la vida e la sua conuersacio o mostraren puys, com lanima torna el cors; car aqui soferi mordiments o mossos e espadeçalaments de cans, de leons, dorsses, de serpens, e ferea e crueltat daltres besties mareuelloses sens compte, les quals nuyls temps no hauia vistes ne semblants e elas. Soferi encara aqui colps de dimonis, cremor de foch, fortalea esprea de fret, pudor de sofre, calija e escuredat duyls, plor de lagrimes cremants, reguayament e

cruximent de dens, e habastament de tribulacions. E aqui la mesquina anima acusaues dels mals passats, e per sobre gran tristea e per desperacio les sues guances sarrapaue; e, com si cuydas que aqui fos perdurablement dampnada, nos sabe en qual manera ne en qual guisa se troba fora la bestia. E com .j. poch esties luny de la bestia e jagues flaque, hobri los vuyls, vee de prop si lo seu angell qui la auia jaquida. La donchs aquella anima, alegra, jassie que fos sobre turmentada, loha nostre Senyor de la sua misericordia; e langell tocha aquella e comfortala.

VIII. Dels lladres y dels sacrilechs.

E partiren se de qui, e com agueren molt anat, veheren .j. estayn fort ample e ple de tempestat; les hondes de quels tan altes eren, que vedauen ha ueure lo cel. Aqui auia molt gran multitut de besties qui mogien e hodulauen e cridauen per adeuorar les animes; aqui .j. pont molt estret, e hauia de longeria .j.ª * leugua e no hauia demplarie sino vn palm, mas ere pus lonch e pus estret que laltre pont que desus hauem nomenat. E ere la taula daquel pont plena de claus ficats de ferre molt aguts, qui foredauen los peus dequels quin passauen; e totes aqueles besties venien a aquel pont per tal que les animes que quaurien ho que passar no porien presesen e les deuorassen e les metessen en aquels turments. E eren les besties aquelles de tan gran granea, que semblauen grans torres; e exie de la bocha dequeles besties tan forts flama de foch e tan poderosa, que parie que tot aquell estayn fessen bolir. E vee aqui vna anima en aquell pont que fortment e agrement ploraue e acusaue si matexa de molts crims, e era carreguada

[*f.* 74]

de grans cadenes e maneres de fferre, e forçauen la de passar per aquell pont; e jassie que molt si plengues per los peus que hauia foredats, empero mayor ere la dolor e la paor que hauia que noy caygues en lestayn en la bocha vberta de les besties. E com Tundal demanas al angell quey[n]a cosa ere aço, e aquell respos li: « Dequesta pene es tu » digne, e tots aquells qui a tu son semblants qui » han fey ladronici ho grans ho poch; mas [*mas*] no » son duna pena aquels que han feyt ladronici » poch e aquels qui lan feyt gran ladronici, si » donchs no hauian arrat en poch ladronici de sa» crilegi; car ladonchs aquell qui aurie feyt poch » ladronici ho de sacrilegi be sirie aytant punit e » pus com aquell qui auria feyt daltre cosa gran » ladronici. E fa sacrilegi aquell qui embla cosa » sagrada o del loch sagrat, e mayorment fan sacri» legi tots aquells qui sots habit de religio emblen » en aquall manera se * vullen. Tu empero a pas- [*v.*] » sar has aquest pont, o per grat o per força, e has » a menar ab tu vna braua vacha; e salua e sens tot » mal la tendras, car la vacha de ton compare » emblist vna veguada. » A la qual Tundal dix: « Senyer meu ¿si ja la li torne, com soferre aquesta » pene? » E langel dix li: « Per tal la li tornist com » no la poguist amaguar; mas per ço no soferras » compliment [de] turment, car menor cosa es voler » mal que fer mal, jassia que cascu sie mal quant a » Deu. » E com aço hagueren dit, langel agui li aparayllada vna vacha braua e fort esquiua. E Tundal, uolgues ho no volgues, hagues a pendre la vacha, e ab totes menaçes que podie esforçaues que passas la vacha ab ell. Mas les besties venien e mugien e cridauen, e esperauen que cayguessen del pont e que haguessen lur menyar daqui. E Tundal

comença a ffer son cami pel pont, e la vacha nol volie seguir. E Tundal prenie la vacha; e la vacha ere tan braua que quayx a luyta venien, si, que com Tundal ere empeus la vacha cahie, e com la vacha ere empeus Tundal cahie; e axi entrecambiadament, ara caen ara leuen, ab aquell tan gran perill vingueren tro en mig del pont. E com aqui fossen venguts, veeren .j. hom qui venie pel pont encontra els, qui portaue guarbes de blat el coll, lo qual preguaue a lanima de Tundal qui la vacha menaue que no li empatxas lo pont; e Tundal en semblant manera preguauell que li jaquis acabar son cami, del qual ja nauia acabat la meytat. E nous dire que la .j. ne laltre sen pogues tornar, que sol detras no gosauen [f. 75] gordar, e axi estauen en aquell tan * forts peryll, e plorauen e ensangotauen lo pont de la sanch quels exie dels peus. E com exi longuament haguessen estat, no saberen en qual manera, se troba cascu que fo passat. E Tundal vee langel denant si, lo qual auia jaquit detras. E dix li langell: « Be sies » vengut; de la vacha huymes not cal auer cura, » que no li deus, que paguat has ço que hi deuies. » E com Tundal li mostras los seus peus e digues que no porie mes auant anar, respos langell e dix li: « Membrar te deurien com foren los teus peus » hiuarçoses e leuges a escampar sanch, e per ço » acridament e malestruguea son en les tues carre- » res. » E tocal e sana aquell; e axi pensaren de nar e de tenir lur camii. E com digues Tundal: « Senyer ¿e hon anam are? » Respos langell e dix. » Vn » turmentador molt negre nos espere, e no podem » passar que no hayam a esser en son hostal; lo » qual hostal tots temps es ple dostes, mas loste » aquel encare desige de trobar altres hostes per » aturmentar. »

IX. Dels glots y dels fornicadors.

E com anassen per lo[*n*]chs tenebroses, aparech a els vna casa vberta, molt gran axi com vn gran e alt munt; e ere redona axi com a forn. Gran flama e fera de qui exie, la qual per .M. passes despay prenie e cremaue les animes que trobar podie. E com aço vees Tundal, dix al angell: « Ja senyer, vet » quens acostam a les portes de la mort ¿e qui » men desliurara a mi, mesqui? » Al qual [l]angell dix: « Daquesta flama de fore seras desliurat, mas » en la casa don ix entraras. » E com se acostassen pus prop, veeren carniçers ab destrals e ab coltells *talans de dues parts, e ab doladores, e tribanelles, e falçs, e tesores, e tenaylles molt hagudes e tayllants, e dayll[e]s, e guisarmes, e picaçers, e capioles, e guanxos e ab tots altres esturments e ferraments, ab les quals les animes escorxauen e degolauen e fenien e trenquauen. E estauen en mig de les flames, e sots les mans daqueles hauia gran multitut danimes que tots aquests turments soferien. E com aço vees Tundal, dix al angell: « Prech te, senyer, sit » plau, que sol dequest turment me desliures, e puys » liura a mi a tots altres turments que apres de» quest trobarem. » Al qual langell dix: « Aquest » es mayor turment que negun altre que tro aci » agues vist, mas encara veuras .j. turment mayor. » E dix li encara: «Entra en aquest turment car cans » rabioses tesperen. » E Tundal comença a tremolar e per massa gran angoxa a defalir; e preguaue a langell que no hi entras, mas aquells prechs no li profitaren res, car los dimonis, qui veeren que atorgat e licenciat los ere, ab grans escarns jaquiren se anar a ell e ab los demunt dits ferraments peçeyaren lo tot e[n] menudes peçes. E lo senyor daquesta casa auia nom Festri, en la qual casa hauia gemechs, tristea, plor, reguayaments de dens, en molt

[*v.*]

cruell foch, gran fam de menyar que *sodelar* [sedolar] nos podie la lur mala gola. Los menbres vergoyoses molt eren turmentats per gran dolor, car los membres detras vergoyoses bulien de vermens, e an aqueles parts vergoyosses dels homens e de [*f. 76*] les fembres, * no solament seglars mas encara religioses, vnes cruels besties hi entrauen. E confessauen aquell Tundal que justament soferie aquest turment, mas com a Deu plague, nos sab en queyna manera, se troba fora los turments, e sehie en tenebres e en umbra de mort; e vee langell seu e dix li: « O, senyer meu! ¿e on es ço que hauem hoyt » ques canta en santa esglesia, en ques diu: de la » missericordia de Deu plene es la terra? » E respos langell e dixli: « Aquest ve[r]s ho sentencia » molts neguauen, car ja sie que nostre Senyor sie » misericordios, empero encara ha justicia ab si, e » moltes coses venge, mas mes ne [per]done; e tu » justament has soferts los turments que soferts as, » mas ladonchs gracies feras com veuras de queyns » turments seras escapat per la misericordia de » Deu. E si Deus tots los peccats perdonaue e non » donaue pene ne turment ¿perque lo hom just serie? » Car si hom no hauia por dels turments ¿per que » aurie hom temor de pec[*ca*]car, ne per ques peni- » drie lom de sos peccats, e que aurie obs aquell » ques confessas ques penedis sino temie Deu? E » aquels peccadors qui en lur cors no fan la peni- » tencia, jassie que Deu misericordiosament les per- » do, empero per lurs merits son punits em porgua- » tori; e als justs, per lurs peccats, justament en » aquest segle los es tolt profit temporal [*en aquest* » *segle*]; mas lo be los es estoyat en parahis ab los » angels. Misericordiosament sens fi e moltes males » obres [per]done ensemps Deus, empero negun be

» no roman que no sie guardonat per Deus; negu
» * no es sens peccat, empero tots som desliurats de [*v.*]
» pena, per tal que aquell no toch la ombra de la
» mort. E per ço los justs que penes no soferen son
» menats a ueure aquelles penes apres la mort, per
» tal que, com ayen vists los turments dels quals
» son desliurats per la gracia de Deu, mes sescalfan
» en la amor de Deu e en laor del creador quels ha
» creats; tot axi com, per contrari, les animes que
» son dignes de perdurables turments, primerament
» son menades a la gloria dels sants, per tal que,
» com ayen vists lo guardo lo qual per lur fran-
» cha volentat desrancliren, mayor dolor nageren
» depuys; car negun turment no es tan greu tur-
» ment com es esser departit de la companyie de
» Deu e dels seus sants. E perço aquell preuera, qui
» primerament veist tan segurament e tan ferma-
» ment passar lo pont, menat fo als turments per
» tal que, com hagues vistes les penes, lou e benees-
» que aquell quil ha apellat a la sua gloria. E car
» es atrobat feel seruent e saui, perço pendra coro-
» na de vida perdurable, la qual hare promesa Deus
» a aquells quil amen. Mas com encara no has
» vists tots los mals ne los turments, anem auant e
» ueuras los. »

X. De religioses pecadors contra castedat.

E partiren se de qui, e Tundal vee vna bestie molt mayor e pus desemblant e pus cruel e pus fera que les altres que vistes hauia; la qual hauia dos peus e dues ales, e lo bech e les vngles de ferre, e hauia lo coll molt lonch, e de la sua bocha exie flame que matar nos podie. E sehie la bestia sobre .j. estayn molt espes de glaç, e la bestia aquesta deuoraue les animes, e com * eren dins al ventre [*f.* 77]

per sobre de turment tornauen en nores e puys altra veguada gitaren les defora e en lestanyn glaçat, e aqui ere aquelles altre veguada renouellat lo turment. E totes les animes, axi dels homens com de les fembres, que hauelauen en lestayn, [*e*] eren enprenyades e axi greument esperauen temps apar[*t*]ir. E de la part dins eren mordudes en les corades en manera que vibres solen morde, e axi com hauien concebut, engruxauels lo ventre axi com si deguessen esclatar, e entrauen en aquells bayns daquella aygua tan freda e tan glaçada de mar morta. E com fos lo temps que deuien encaure, cridauen e complayien los imferns de crits e de plants e de gemechs; e com encahien exien ne serpens e uibres de les quals eren prenys; e encahien no solament les fembres mas encara los homens; e no solament encahien per los membres que natura ha establits que son couinents a aytal offici, mas encara per braç e per los pits exien les serpents e les vibres, e rompien los membres per hon exien e hauien los *capats* [caps ?] de ferre molt cremants e los bechs molt haguts, e en la coha auien aquelles serpents e vibres molts aguylons, los quals axi com a ams eren de tras retorts e esquinçauen e puyen les animes don exien, e com volien exir del cors e dels membres aquels aguylons retorts que hauien en la coha vedaueles e empatxaueles de exir; e ladonchs aquelles serpents e vibres regirauen se e los bechs lurs cremants ficauen en lo cors e en los membres don [*v.*] * exien e turmentauen los en tal manera, que entro els niruis les consumauen, e axi ensemps los crits e lo tremolament e lo glatiment de les dents per raho de glaç e lo odulament e gemegament de les animes que sostenien aytal pena; e lo brugit e los siules de la serpents e de les vibres quels exien del

cors e dels membres puyaue[n] tro al cel e auien en tots los membres e en los dits caps de diuerses bisties que aquels membres mordien tro als niruis e als ossors. E hauien lengues taylants e fogueyants que tot lo peladar e les arteries consumauen tro a les frexures. E los membres vergonyosses daquels homens e dequeles fembres eren a semblança de serpents qui les parts jusanes del ventre menjauen e rohien e espadelaçauen e esforçauen se de trer de qui totes les ventresques. Ladonchs dix langell: « Aques-
» ta es la pena dels monges e de les monges e dels
» canonges e dels altres religioses e dels clergues de
» santa esglesia qui han mentit a Deu sots habit
» de religio e sots corona, e qui les lurs lengues
» han agudes axi com a serpents e no refrenaren
» los lurs membres de sutçees ne de legees obres.
» Aquesta pena encara sofferran aquels qui si ma-
» texs enlegeexen per destemprada luxurie, e per ço
» a fer recouendra que sostingues aquesta pena. »
E com aço hague dit, los demonis pregueren aquell Tundal ab gran habriuament e ab gran felonie, e liuraren lo a deuorar a aquella bistie. E, com apres de tots los dits turments fos emprenyada, degues encaura les * serpents e les vibres, fo present langell de claror denant aquella, e tochala e sanala, e manali quel seguis. E saluant la resplandor del angell, no hauian altra lugor; e hanauen per lochs terribles e molt pus durs e pus feretges que negun loch que debans haguessen trobat. La carrera ere fort estreta, axi com dun alt puyt que ades ades cuydassen caura del balç; e com mes haualaue aquela anima menys fiança auia que tornas a uida. [*f. 78*]

XI. La farga de Vulcà.

E dix la anima al angel: « Senyer ¿e hon hanam? » E langel dix: « Aquesta carerra mena a la mort. » E la anima dix: « ¿E que es aço que trobe » hom escrit, que ample es e de gran espay la » carrera que mena hom a la mort, e molts son qui » van per aquella, e aci no hinc veyam altri si no » nosaltres tot sols? ». E respos langell: « Aquexa » paraula no ses dite daquesta carrera, mas es dita » per dissoluta e per maluada vida que amena hom; » aquesta donchs aurem longuament. » E soferi la anima gran trebayll part tota manera, e vingueren en .j.ª val de ferees e aqui veeren moltes fabregues en les quals eren hoits grans plors e grants plants. E dix langel: « Lo turmentador e lo se» nyor daquesta vall e dequestes fabragues ha nom » Uulca, lo qual ab sos arts e ab sos enguiyns ha » embalçat e gitat a terra molt hom, e puys son les » animes daquells turmentades per ell. » E dix la anima al angel: « Senyer, digues me, sit plau, si deig » soferre jo aquest turment. » E respos langell * e dix: « Hoc, a soferir lauras. » E com aço agueren dit, langell mes se primer, e la anime ploran seguil detras. E veus que van exir diables turmentadors, ab guanxos e ab tessores e ab ferrements foguevants, e no digueren res al angell, mas van pendre la mesquina danima e gitaren la en .j.ª fornal ardent, e van bufar ab manxes, axi com sol hom manxar al ferre quis deu amolir e examinar en la fornal, e axi manxaren tant tro la anima agueren fusa e tornada axi com a plom fus e totes aquelles animes que ab ella eren. E com axi fossen fuses, que no parien sino aygua, posauen ne .j.ª quantitat sobre .j.ª anclusa e ferien les ab grans mayls, e de .xx. animes e a veguades de .xxx. animes e ha ueguades de .C., fahien ne e tornauen ne vna pilota, e, aço

[*v.*]

que pus greu cosa los ere, no podien morir e desiyauen la mort e no la podien trobar. E dehien los diables turmentadors daquela frabegua: « ¿Eus viguare sils baste aquest turment? » E aquells de la altra frabague responien e dehien: « Lençat les nos » e veurem si nan asats. » E axi lençaren les los, e aquells prenien les en les *tesoseros* [tesores] de fferre enans que tocassen en terra, e aquells axi com los primers metien los el foch e fonien les, e ab los maylls tornauen les en pilotes axi com les altres, e puys lançauen les los altres, e puys axi les mesquines danimes, ara ça ara la, eren lançades duns a altres, e pero tota via cremauen entro que la pell e la carn e los niruis e los ossors se tornauen en olba de foch e en flama de foch. E apres de molts turments e de moltes passions, langell estech denant a lanima de Tundal e traguella * de mig de les flames, e dix li: « ¿Com te va? ¿E eren tan dolçs » los afalaguaments e los delits de ta carn com » ara son amargoses los turments que sofers per » aquells? » E aquella e[n] nuylla manera respondre no podie, car apres tants turments no hauia força ne vigor a parlar. E dix li langell encare: « Esta » comfortada, car nostre Senyor amene als imferns » els ne torne; e jassia que grans sien les penes e » los turments que entro aci has soferts, empero » mayors son aquells turments e penes que veuras, » dels quals seras desliurade per la misericordia de » Deu. » E dix encara: « Tots aquells que desus as » vists esperen encara lo juhi de Deu, mas aquels » que son en les josanes parts ja son jutyats a per» durable turment; mas tu encara no es venguda als » imferns pus pregons. » E tocha aquella e comfortala e mes se primer. [*f. 79*]

XII. Devallada a l'infern.

Com ensemps anassen e parlassen abdos, veus que soptosament preseren e sijasiren a la anima de Tundal esquiuança e fret e pudor no soferible, e tenebres pus escures que les primeres, e gran tribulacio e gran angoxa, entant que vijares li fo que tot lo mon tremolas; e quax per força dix al angell: « ¿E que es aço, senyor meu, que tremol, que nom » pux tenir els peus axi com solie? » Com aço ague dit, per sobre de paor no se poch moure, e langel rebeament desparech; e com la anima nol poch ueure, tan tost començas a desperar, car no es sauiesa ne sciencia ne obra ne raho en los imferns on aqui ela se cuytaue danar, car aquella anima hoi crits e gemechs e plors e tan gran multitut de gens, [*v.*] que tan orrible * e tan esquiu ere, que la nostra poquea no bastarie a entendre ne la anime de Tundal ho poguere comptar.

XIII. Lo pou d'infern.

E com guardas si en neguna manera poguere veure per on eren venguts, vee .j. pou quadrat qui hauia quatre quantons, lo qual pou gitaue .j.ª colona de flama e de fum pudent, la qual colona tocaue entro al cell; e en aquella colona hauia molt gran multitut danimes e de dimonis qui, en manera dolbes, puyauen ab la flama e altra veguada cahien en lo pou entro en lo pus pregon loch. E com aço hague vist la anime de Tundal, voliessen tornar atras, mas no podie los peus leuar de terra. E com aço moltes veguades asajas e fer nou pogues, jaquis anar a si matexa per sobre felonia, e arrapas e esquinças les gualtes, e ua cridar e dir: « O, gran » dol es ab mi, que morir no pux! ¿e perque no » muir, mesquina? o lasa, qual o[*du*]radura menga» ne! » E com aquestes coses hoissen los dimonis

que puyauen ab la flama, van anvironar la mesquinea danima ab los ferraments ab los quals prenien les animes, e digueren: « O, mesquina anima, digne » de pene e de turments! ¿e don hinc es ven» guda? ¿encara no has tastat dels nostres tur» ments? Ara veuras turments dignes a les tues » obres, dels quals no poras exir ne morir en » aquells, mas tots temps viuras en turments e tre» meras sens refrigueri, sens lum, sens consolacio e » sens tota ajuda, que non auras daquesta hora » auant ne conexeras ne sintras la misericordia de » Deu. Tu es venguda e tes aproimada a les portes » de la mort * e als imferns pus jusants sens tota tri- [*f.* 80] » gua seras presentada. Aquel que aci ta amenada » aquell ta enguanada; desliuret de les nostres » mans si pot[s], si veurell pots nuyll temps daqui » adauant. » E parlauen ensemps e dehien: « ¿Per » que triguam tant? liurem la a Lucifer que la » deuor. » E axi van brandir lurs armes contra aquella e maneçauen li de donar mort perdurable. E aquells dimonis maluats eren negres axi com a carbo, e los huylls daquells axi com a lançes de foch cremants, les dents dequels pus blanques que neu auie[n], coes axi com a escurpi, e ungles de ferre molt hagudes, e ales axi com a voltor. Entretant langell de Deu fo aqui, e feu fugir los dimonis, e consola la anima e dixli: « Ages goyt e alegre, fille » de claror, car la misericordia de Deu aconsegi» ras, e no auras lo juhi de Deu. Grans penes per » cert veuras, mas neguna pene not tocara. Vine, » donchs, e mostrarte aquell maluat e anamich del » humanal linatge. »

XIV. Lo princep de tenebres.

E axi anaren a auant, e vingueren tro a les portes dimfern, e dix li: « Vine, veges; sapies empero » que neguna claror ne neguna lum no han aquells » que aci son, mas tu poras veure aquells, e aquells » no poran a tu veure. » E com la anima sacostas, vehe lo princep de tenebres, e vehe la pregonea dimfern. Mas quals coses e queynes aqui vehe e queyns turments, si agues .C. caps e en cascun cap agues .C. lengues, en neguna manera no ho poguera comptar. Aqui vehe lo diable princep de tenebres, lo qual per sobre de granea sobre puyaue e ere mayor que totes les besties que enans hauia vistes, car a la granea del seu cors noy * poguere compa- [*v.*] rar neguna cosa que aquella anima agues vista. Ere aquell princep de tenebres bestia molt negre, axi com a corp, e hauia forma axi com a persona dom dels peus tro al cap, exceptat que auia moltes mans, car auia .M. mans e auia de lonch .C. colçes e de grosarie .x. colçes, e en cascuna ma auia .xx. dits e cascun dit auia .C. palmades o palmes de lonch, e de grosarie .x. palmades, e auia les vngles de fferre e axi longues e groses com .j.ª lança de caualler, e axi matex auia aytants dits e aytant grosses e aytant lonchs en los peus e aytals vngles, e hauia bech masa lonch e gros, e auia la coa molt aspra e longua a turmentar les animes, car era aquella coa plena daguyllons molt aguts; e jahie sobre .j.ª graylla de fferre, e dejos la grayhilla auia carbo e brasses de ffoch cremants, e gran multitut de dimonis part compte que manxauen e buffauen ab manxes, e tan gran multitut danimes e de dimonis que negu no creurie que lo mon ne pogues tantes apareyllar del començament a ença. E esta liguat lanemich aquell, per cascuna jinctura de sos membres, ab cadenes de fferre fogueyants e molt

grosses; e com be es cremat de la .j.ª part, per sobre de ira gites del altra, e de la vn costat en laltre, e esten les sues mans plenes, premles e estrenylles axi com lo laurador *pren* [prem] e estreyn lo rahim com ne uol trer vi, e entant les premie e les estrenya, que noy auia anima que noy perdes lo cap ho los peus ho les mans. E puys sospire e alende, e an aquell sospirar escampe les animes en diuerses parts dimfern, e tan tost aquell pou del qual demunt auem parlat gite flama pudent, e com sen torne lalende recobre a si totes les animes * que [*f. 81*] debans hauia escampades, e ab lo fum e ab sofre en la bocha daquell cahen e deuorelles. E aquelles animes que fugen de les mans daquell ferles e turmentales ab la coha, e axi le mesquina bestia, ço es, a saber, lo princep de tenebres tots temps fer, e tots temps es ferit, e tots temps done turment a les animes, e tots temps es turmentat mes que totes. Ladonchs dix langell a la anima: « Aquest es » Lucifer, començament de les creatures de Deu » qui estauen en los delits de parahis, lo qual, si » ere solt, lo cel ensemps e la terra e entro als » imferns torbarie. E aquells qui ab ell son, son als» cuns angells de tenebres; e alcuns son animes » domens e de fembres qui son jutyats a perdura» bles turments, e han soferts aqueys turments me» nors que primerament as vists, e depuys son » estats amenats a aquests turments dimfern, dels » quals turments negu qui vna veguada hi sie » entrat de puys nuyll temps non exira. E an » aquest loch son los mals prelats e los mals prin» ceps, dels quals [es] escrit: Los poderoses podero» sament soferran turment, los quals no vsaran be » del poder que Deus los auia donat. » Ladonchs dix la anima al angell: « ¿Donchs per que no es

» donat lo poder tota via als bons, per tal que be
» reguessquen? » Respos langell e dix: « Aço ses-
» deue per colpa e per peccats dels sots meses que
» no ayen bons regidors, e per tal que mills sie
» prouehit a la salut de les animes daquells bons
» qui estan en josa e en bax grau, que ffan milors
» obres a la lur anima que si eren posats en alt
» grau. E aquest desestruch que axi veus liguat aci,
» es princep de tenebres, ha nom Anas; nou a nom
» per poder que age, mas per tal com es pus tur-
» mentat e en mayors tenebres que los altres; e
» totes les altres penes, jassie que sien molt grans,
[*v.*] » * empero en comparacio daquesta quax per no re
» son audes. » E la anima dix: « Cert, veritat cosa
» es, car solament lo veure daquest loch mes me
» torbe, e la pudur daquell mes magreuge, que si
» sostenie tots los turments que debans he sosten-
» guts. Per quet prech, si fer si [*fer si*] pot, quem
» tragues daquest loch com pus tost puxes, e nom
» jaquesques aci mes anant turmentar, car jo veig
» en aquest loch molts conexents e molts com-
» payons e molts priuats meus, de la companya
» dels quals auia gran goig en lo segle, mas ara no
» volrie la lur compania, car se per cert que si la
» misericordia de Deu nom ajuda, que per mos
» merits deuria soferre aquests turments, axi be com
» aquells fan. » A la qual langell dix: « E beneuy-
» rada anima, vine, e tornerem en ton repos, car
» nostre Senyor ha feyt be e misericordia a tu, car
» no soferras aquestes coses ne les veuras daqui a
» auant, si donchs com sies tornada al cors non
» fahies obres. Entro aci has vista la casçre de la
» preso dels anamichs de Deu, mas ara veuras la
» gloria de les animes de Deu. »

XV. Lloch dels justs no caritatius.

Ueus que langell si mes primer, e la anime seguiell; e com per alcun espay haguessen anat, aquella pudor sesuanehi; e isqueren de les tenebres e aparèch claror, e isque tota temor de la anime e torna en ela seguretat e fermetat, e posa e jaqui tota tristea, e fo plena de goig e delagria; en tant quella anime se mareueylla fort com tant reebeament sere mudada de mal en be, e dix: « O, senyer, » ¿e com ses tan iuaç mudat lo meu estament? » A la qual langell dix: « Beneyta sies! no ayes paor, » car aquest es mudament de la dreta del * molt [*f. 82*] » alt, e per altre carrera tornar nosen deuem en la » regio nostra. Mas tu, empero, beneex Deu e » seguex me. » E com anasen axi, veessen .j. mur molt alt, e dins lo mur daquella part per hon vingueren auia gran multitut domens e de fembres qui sostenien pluja e vent, e hauien fam e set, e estauen molt trists. Claror e lum auien, e pudor no sentien. Ladonchs dix langell a la anime: « Aquests, per » cert, foren mals, mas no fort mals; honestament » visqueren, mas dels bens temporals als pobres no » donaren, e për ço per alcuns ans soferran pluja, » vent, e fam e set, mas apres seran menats a » repos. »

XVI. Lloch dels deslliurats de purgatori.

E com aguessen anat .j. poch mes a auant, vingueren a la porta, la qual per si matexa vberta fo a els. E com fossen entrats dins, veheren .j. camp molt bell e ben olent, e ben flayrant, e ple de flors, e molt resplandent per gran claror, e molt delitos, en lo qual hauia moltes animes domens e de fembres que se alegrauen; e aqui nuyt ne escuredat no auia nuyll temps, ne lo sol noy anaue a posta, e auia aqui .j.ª font daygue uiua. Ladonchs dix lan-

gell: « En aquest loch habitauen los bons, mas no
» fort bons, los quals exits dels turments, encara no
» merexen que ayen companya dels sants; encara
» aquesta font es apellada uiuent, e si negu *tasçara*
» [tastara] daquesta aygua, viura perdurablement e
» no aura set mes auant. »

XVII. Los reys Contaber y Donat. [*v.*]

E anaren .j. poch mes anant e veheren homens lechs e seglars, conexens daquell Tundal, entre los quals auia dos reys, dels quals la .j. auia nom Cantaber e laltra auia nom Donat.* E com los aguessen vists, dix la anima a langel: « Senyer ¿e que es aço,
» que aquests .ij. reys eren en la lur vida massa
» cruels, e ere enemich la .j. del altre? ¿donchs, per
» qual merit ne per quals bones obres son aci ven-
» guts? » E respos langell: « Daquesta anamistat se
» penediren anans de lur mort, car lo rey Contaber
» ague longue malaltia e fou uot que si visques fore
» monge; e lo rey Donat estech liguat per molts
» ans e tot ço que auia dona a pobres. E per ço la
» sua justicia esta ferma en tots los segles dels
» segles sens fi. E tu comptaras totes aquestes coses
» a aquels qui son vius el segle. »

XVIII. Lo rey Cormarch.

E com .j. poch anassen mes a auant, veeren .j.ª casa molt mareueyllosament obrada, e hauie les parets e tota la altra obra daur e dergent e de tot linatge e de tota manera de pedres precioses. Finestra aqui no auia ne porta, mas tothom qui entrar hi volie hi podie entrar; e era la part dintre tan resplandent, que no parie que solament hi resplandis .j. sol, mas que quax aqui resplandissen molts sols. E ere fort ampla e redona, e neguna

colona noy hauia; tot lo pahiment ere obrat daur e de peres precioses en sede, e de tota bellea e de tot hornament ornada e enbeleida. E vee seure en aquela lo rey Cormarch, lo qual vestia tan mareueylloses e tan precioses vestidures, que lo preu dequeles ere sobre tot preu terrenal. E com axi esties Tundal mareueyllat, vengueren moltes gens en aquella casa ab dons e ab * pre[s]entayles, e cascu [*f.* 83] offerie e presentaue sos dons e ses presentaylles a aquell rey. E dementre que esties Tundal longuament denant aquell rey, senyor seu, car ere estat son senyor el segle, vingueren molts preueres, e diaques, e sots diaques, solempnialment vestits axi com si deguessen dir missa, ab casules de sede e ab altres ornaments molt precioses. E ere ornada aquella casa de mareueyllosos ornament[s]; e posauen anaps, calçes daur e dergent, e cabçes de vori, sobre taules, e ere hornada aquella casa axi, que parie que mayor gloria no agues en lo regne de Deu, car aquestes coses parie que hi deguessen bastar. E tots aquells que aministrauen venien denant lo Rey e agonolauen si e dehien: « *Labores » manum tuarum qui manducabis beatus es et bene » tibi erit.* » Qui vol dir: car menyar has los trebaylls de les tues mans beneuyrat es, e be sera a tu. Ladonchs dix Tundal a langell: « Mereueyll me, » senyer, de tans ministres, que entre tans no ni » conegua .j. de sa companya. » E langell dix li: « Aquests que tu veus no son de sa companya, mas » son pobres de Jhesu Christ e pelegrins, als quals » lo rey donaue almoyne e dels seus bens larguament, e per ço per les mans daquels li es trames » lo guardo perdurable. » E dix Tundal: « Senyer, » ¿e lo rey, senyor meu, ha soferts alcuns tur» ments apres la mort? » E langell li dix: « Hoc,

» turments ha soferts, e tots dies ne sofer encara:
» esperat .j. poch e ueuras ho. » E com .j. poch
agues esperat, la casa se escurehi, e tots los habi-
tants daquella casa tan tost se gitaren en terra, e lo
rey trist isque daqui ab plor. E com Tundal lo
seguis, vehe aquella multitut de ministres qui enans
[*v.*] auia vists, qui tenien les * mans juntes en ues lo cel
e deuotament preguauen Deu, e dehien: « Senyor
» Deus sols poderos, axi com tu vols e axi com tu
» sabs, ayes merce del teu seruent. » E guarda lo
rey e vehe que fo mes en foch entro al me[*le*]lich,
e del melich a amunt ere vestit de silici. E dix lan-
gell: « Aquesta pene sofer tots dies per .iij. hores,
» e per vint e .j.ª hora ha repos; e per ço ho sofer
» car lo sagrament de matrimoni enlegehie e sen
» ana a altres fembres, e per tal sofer foch entro
» al melich; e per ço porte cilici, car mana ociure
» lo compte prop Sent Patrici, e trenca sagrament.
» E exceptat aquests dos peccats, tots los altres
» peccats li son perdonats. E [*a*]anem pus auant. »

XIX. Lloch dels qui han servada fe conjugal y caritat.

E com .j. poch aguessen anat pus a auant, veeren
.j. mur molt alt e sobre tota manera clar, e ere dar-
gent tot resplandent e molt bell. E com neguna
porta aqui no hagues, nos sabe Tundal en qual
manera entra que dintre se troba, e guarda tot en
torn e vee companyes de sants que salegrauen e
dehien: « Gloria a tu Deus pater, gloria a tu Deus
» fill, gloria a tu Deus sant esperit. » E eren
aquests homens e fembres vestits de vestidures
blanques e precioses, sens tota tacha e sens tota
rua; e estauen alegres e paguats, e tots temps sale-
grauen e loauen la Santa Trinitat. La blanquea de
les vestidures ere axi com a neu frescha que es

ferida e reuerbarada per lo raig del sol. Les veus daquells, pus acordans que neguns esturments, redien dolç so. Claredat, alegrie, delit, paguament, belea, honestat, sanitat e trinitat, caritat e .j. coratge egual, ere per tots. La odor daquell camp hon eren aquests, sobrauen totes especies e totes bone[*a*]s odors que esser po*guessen. Ladonchs dix langell [*f. 84*] a Tundal: « Aquests son los goyts de marits e de » mullers qui an seruada fe e guardada la .j. al altre, » e les lu[r]s companyes en temor de Deu be e jus» tament nodrire*m*[-n] e ensenyaren, e los bens lurs » donaren a pobres e a sglesies de Jhesu Crist, los » quals al dia del juhi hoiran aquella beneyta » paraula que diu: Venit, beneyts del meu pare, » reebet lo regne queus es aparayllat del comença» ment del mon a ença. » Mas Tundall molt preguaue al angell que aqui romanguessen, mas no ho poch recaptar. Apres de ço anaren pus a auant, e negun trebayll no hauian en anar; e per tots lochs hon passauen enclinauen lur cap los Sants, e ab alegres cares e ab gran goyg venien los denant fer reuerencia. E la anima de Tundal per son propri nom saludauen, e glorificauen Deu qui la auia desliurada. E dehien: « A tu, Senyor, rey de perdurabla » gloria, sie laor, qui no uols la mort del peccador » mas ques conuertesque ajuda, qui segons la tua » misericordia ta plagut de desliurar de les penes » dimfern aquesta anima, e la has volguda acompa» nyar a la companya dels teus sants. »

XX. Los martres y los casts.

E com axi aguessen passades moltes companyes, trobaren .j. altre mur molt alt, axi com lo primer, mas ere daur molt pur e molt clar, axi que aquella anima mes se delitaue en sol la resplandor daquell

mur que en tota quanta gloria auia vista. E com fossen entrats en aquell mur, axi com per lo primer, veeren aqui moltes cadires daur, e de tot linatge e de tota manera de peres precioses ornades e obrades, e de tots hornaments precioses cubertes, en les quals auia * homens e fembres veyls vestits de sede e destoles resplandents, e blanques, e diuerses, per tot bel ornament; e eren tals, que enans semblants ne pensar no so poguere. E ere la cara de cascun resplandent axi com lo sol resplandex en lo mig dia. E auia en los cabels semblants a aur, e corones daur obrades dequelles peres precioses metexes, e tenien denant feristols daur, en que hauia libres escrits de letres daur, e cantauen a nostre Senyor « *Aleluya* » ab cantich nouell. E ere tan dolç aquell cant e aquella melodia, que, de totes les altres coses que hagues vistes e hoydes, tota anima oblidera tan tost que vna veguada hages hoydes les veus daquels. Ladonchs dix langell a Tundal: « Aquests » son sants qui per lo testament de Deu lo lur cors » liuraren e en la sanch del a[n]yell han leuades les » lurs estoles, les quals de vida seglar al seru[e]i de » Deu vingueren, e qui si mateyxs ab vicis e ab » concupicencies si son crucificats, e atempradement e justa e piedosament visqueren. »

[*v.*]

XXI. Los religioses.

E com Tundal pus curosament guardas, vehe .j. castell e papayllons molts de porpra e debis, e de aur, e dergent, e de sede, per mareueyllosa varitat feyts e obrats, en los quals hoy cantar cants e son[s] molts dolçs e molts suaus ab tota manera desturments; e demena queyna cosa era aquesta. E langell dix: « Aquest es repos religios dels mon» ges e de les monges e de les conuerses, qui foren

» deuotament e alegre obediens a lurs mayors, e
» que mes amauen esser en grau * jossa que en [*f.* 85]
» grau sobira, e qui la volentat propia lur jaquiren
» e aquella daltri obehiren, als quals, mentre que
» eren el cors, sabien bones les coses celestials
» e refrenauen les lurs lengues, no solament de mal
» mas encara de be, per tal com amauen cala-
» ment. » Ladonchs dix Tundal al angell: « Senyer,
» sit playie uolria mi acostar pus prop e veure
» aquels que dins son. » E langell dix: « Plaume
» quels veges els hoyes, mas ńoy entraras a els, car
» aquests vsen de la presencia de la Santa Trini-
» tat, e si negu a ells entrara vna ueguada, de puys
» no sera departit de la compania dels sants, si
» donchs no ere verge que meresques de esser ab
» los angells. » E acostaren se pus prop, e veheren
animes de homens e de fembres que hauian sem-
blança dangels; e la resplandor daqueles e la
hodor delitable e lo so dolç soptauen tota gloria
que enans agessen vista. Tots esturments sonauen
sens que negu nols tocaue, mas les veus daquells
esperit soptauen tota dolçor, e negun trebayll no
soferien per be que cantassen alta veu, ne mouien
los labis, ne les mans nols calie leuar als estur-
ments, car per ells mateys redien so dolç e agredos
a plaer e a volentat de cascu. Lo tet e lo teginat
que ere sobre los caps daquells, molt resplandien,
del qual penjauen cadenes daur molt pur, entre
les quals auia vergeles dargent enguastades en
meraueyllosa uaritat e ab meraueyllosa obra, dels
quals penjauen anaps, e ampoletes, e cascauels, e
esqueletes, e liris daur; entre les quals auia gran
multitut dangels qui volauen, e hauian les ales
daur qui ab leuger volar * molt suau e molt dolç [*v.*]
fahien so a aquels quels hoyen.

XXII. Los fundadors d'esglesies. Mas com Tundal se delitas molt e molt en aquel delit dequela gloria, e uolgues aqui estar, dix li langell: « Guarda. » E com Tundal guardas, vehe .j. arbre molt alt e molt ample, e hauia les fulles molt verts, e en les fuylles auia molts oçels de diuerses colors, e cantauen en diuerses maneres de cants molt dolçament; e sots les rames brotaue e hauia liris, e roses, e uioles, e tota manera de flors e de erbes que bona odor poguessen dar. Encara auia dejos aqueles rames molts homens e moltes fembres qui estauen en celles daur e de uori, e tots temps benehien Deu per los benificis e dons que nostre Senyor los hauia largueyats; e auia cascu .j.ª corona daur el cap mareuaylosament obrada, e vna verge daur en la ma de cascu, mareueyllosament obrada. E eren vestits cascu daytals vestiments com aquels monges que enans hauian vists. Ladonchs dix langell a Tundal: « Aquest arbre es forma e semblança de » la santa Esglesie, e aquests que son sots larbre » son edificadors e defenedos de les esglesies, los » quals, per los bens e per les lexes que an dats a » les santes esglesies, an aconseguida fraternitat » daqueles e beneficis, e jaquiren abit seglar e vis» queren religiosament. »

XXIII. Los àngels. E com aaenassen aenant, veeren .j. mur molt pus bel e pus alt e pus resplandent que los altres, e ere obrat e construit de tots linatges e de totes maneres de totes peres precioses, ab totes colors de diuerses mataylls entremesclat, axi que en * loch *[f. 86]* darguamassa e de morter ere posat aur; e les peres precioses eren aquestes: crestayll, grisolit, beril, jaspi, jacint, esmaracde, safir, honichi, estopaci, e

sardi, crisopas, amatist. turquesa, e granat, e de moltes altres peres precioses resplandie fortment lo mur aquell, e les penses e los coratges daquels quil guardaue molt tiraue a si. Donchs pujauen al mur e veheren sens tot dupte coses que uuyll no vehe ne oreylla no hoy, ne en cor dom no entraren, les quals ha appareylllades Deu aquels qui lamen. E veheren aqui .ix. ordens dangels e despirits beneuyrats mesclats ab aquells, e hoiren aqui paraules que dir nos poden, ne hom no les porie retrer, ne es cosa couinent a hom que les digues. E dix langel a la anima de Tundal: « *Audi filia et vide et inclina aurem tuam et* » *obliuiscere populum tuum et domum patris tui,* » *et concupiscet rex decorem tuum.* » Que vol dir: Hoges, filla, e veges e inclina la tua oreylla e oblide lo teu poble e la casa de ton pare, e desijara lo rey la tua bellea. Puys dix langell: « Veges » quant delit, quanta alegrie, quanta dignitat, » quant exalçament es esser ab la companya dels » angels e de tots los sants, e de ço que es mayor » goyt que tots, que aquell qui es pa dels angels e » vida de tots, sinte hom que es piados, e dolç, e » misericordios. » E daquell loch hon langell e Tundal estauen, no solament ne vehien tota aquella gloria que debans auien vista, mas encara tots los turments e, ço que es mareueyllosa cosa, aitambes vehien tot aquest segle axi com es escrit: « Veuran » la terra de luyn, car neguna cosa creada no pot » * embarguar la vista a aquell al qual es atorguat [*v.*] » de veure lo creador de totes coses. » E aço es gran mareueylla, que com estiessen en aquell loch matex e nos girassen de neguna part, tots quants nauian vists denant e detras vehien, aytambe com si fossen en cascun loch daquels; car no solament

los ere donada sciencia de vista, mas encara los he donada sciencia de les coses, axi que en aquell loch no calie res demenar a negu, que ja ho sabie; e totes coses sabie Tundal que volie, estant aqui, ubertament e entegre.

XXIV (1). *Sant Rodiu.*

E de mentre que en aquest delit era, aqui li fo present Rodiu, lo qual lo ana abrassar ab gran alegria, e saludalo, dient: « Deus te sal, Gaudal. » E apres el [l]i dix: « Nostre Senyor guard e endres lo » teu entrament e lo teu eximent, ara e per tots » temps. Yo son » dix el, « en Rodiu, *pax con* [patro] » teu, a la sepultura del qual tu est deutor * desser » sebulit apres lo terme de ta uida. » E con asso ac dit, no li parla puxes.

XXV. Sant Patrici y los quatre bisbes.

En apres aquesta anima guarda, e uiu *son padri* [Sant Patrici], qui era estat bisbe de Ybernia, ab molt gran compayia de clerges; entre los quals uee .iiij. bisbes que ja auia conegut en lur uida, so es assaber: en Celesti, archabisbe en Archinarchi; e sent Malechias qui era estat bisbe apres el en aquel matex bisbat, e era estat legat de Roma el temps de Innocent papa, e tot so que auia pogut auer auia donat a santes esgleyes e a pobres, e encara mes auia bastits .l. e .iiij. monestirs entre monges e canonges e altres homens sants, e a

(1) Aquests dos capítols XXIV y XXV no figuren en la versió que reproduhim, sino que, pera donarlos a conexer aquí, els hem tret de l'altra versió de la *Visió de Tundal* qui's troba en el ms. de Munich; en aquesta altra versió el nom de *Tundal* s'es transformat en *Gaudal*.

tots auia prouehits en lurs necessitats. Encara hi uiu en Erestia, bisbe de Leo, qui era estat home de marauelosa * continencia e gran amador de pobrea, de uolentat. Encara uiu altre bisbe, qui auia estat baro molt simple e atrempat, resplandent sobre altres en saui[e]a e en castedat. Aquests .iiij. bisbes hi conech; encara hi uiu .j.ª cadira maraueylosament ornada, en la qual negu no cesia; e con el uee aquesta cadira, el demana e dix: « ¿Da » qui es aquesta cadira ni per que uaga? » E sent Melexias li respos, dient: « Aquesta cadira es dun » de nostres frares qui encara no es passat ni exit » daquest segle, mas con el sera passat el siura en » aquesta cadira. »

[*c.*]

XXVI. L'ànima de Tundal retorna a son cos.

Com, donchs, la anima de Tundal en totes aquestes coses molt se delitas, denant li fo langell de nostre Senyor, qui li anaue denant, e suaument parlali e dixli: « ¿Has vistes totes aquestes » coses? » E aquella dix: « Hoc, senyer, vistes les » he, e prech te quem jaquesques aci aturar. » E » langell dix li: « Tu deus tornar al teu cors. » E com la anima hagues hoit aço, trista e plorosa respos, e dix: « Senyer: ¿e queyn mal tan » gran he feyt que aya a jaquir tanta gloria e que » aya a tornar al cors? » E langell dix li: « En » aquest loch no merexen dentrar sino homens e » fembres qui son verges, que lo lur cors de tot » leig tocament, e lo lur cor de tot leig pensament, » guardaren, e amaren mes soferre tan grans es» calfaments de la carn e tan grans temtaments, » que si fossen enlegits per leya concupicencia; » la qual cosa tu [no] has volguda fer, ne creure » les mies paraules, e per tal tu no pots aturar aci.

» Tornaten, donchs, al teu cors e astinte daqueles
» coses que debans fahies, e lo meu consell e la
[f. 87] » mia ajuda a tu * no falra, mas presencialment
» e feelment ab tu estara. » E com aço ach dit langell, tan tost se senti la anima tornada el cors en .j. moment; e en un moment e en .j. punt parlaue ab langell en los cels, trobas en terra ab lo seu cors.

Acabament E ladonchs fort flach obri los uuyls del seu cors e sospira, e res no dix, mas guarda, e uee los clerges estar entorn, e reebe lo cors de Jhesu Christ ab grans gracies que len feu. E tot ço que auia dona a pobres, per amor de Deu; e mana que li fos posat lo senyal de la creu en les vestidures. E tot ço que auia vist, que retenir auia pogut en sa memoria, a nosaltres ho compta depuys, e amonestans que menassem vida bona e honesta; e la paraula de Deu que debans no sabie, ab gran deuocio e ab gran humilitat e sciencia prehicaue. E nos, que la sua vida no podem resemblar, [*e*] aquestes coses almenys, a profit dequels qui ho legiran e ho escoltaran, ab gran cura auem scrites. Acabada es la visio de Tundal. Gracies a Deu.

VISIÓ DE TRICTELM

ÇO QUE RECOMPTA LO HOM QUE TORNA DE MORT A VIDA

EN los entichs temps vn miracle digne de memoria, semblants dels antichs, [*e*] en Bratanya fo feyt; e a excitacio e a desperaments dels viuents de la mort de la anima [contauen]: .I. hom vna veguada fo mort e resucita de mort a vida, e moltes coses que vistes auia dix e compta, de les quals hordone que aci alcunes coses breument hinc posas e hinc escriuis.

Ere donchs vn prohom en la regio de Nordanim que es appellade Michinin, lo qual prohom auia nom Trictelm; lo qual, ab tot son alberch, menaue vida religiosa. E com fos tocat per malaltia de son cors, e aquela malaltia per tots dies li cregues, vench a la derrera hora de la mort, e en la primera hora de la nuyt mori. Mas al mati segent, * com lo [*f. 49 v*] dia declaras, torna viu, e molt reebeament el sasigue el lit. E aquells qui lo seu cors vetlauen, ferits

per massa gran pahor, fugiren; mas la muller daquell, que amaue aquel mes que los altres, jassia que ab massa gran reguart e ab gran paor, romas sola. E aquel consolauela e comfortauella, e dix li: « No agues paor, que verdederament jo so tornat » de mort a vida, e es me donada licencia altra » veguada de viure entre los homens; no, empero, en » aquella guisa que debans se estat, ne ab aytal » vida, mas ab forts desemblants feyts deyg viure. » E tantost leuas de qui, e anassen a lesglea, e entro en lo mig dia aqui en oracio estech. E tantost tot quant auia ne possey parti en tres parts, de les quals la vna dona a la muller, e laltra a sos fills, e la terça a sos obs sen retench; mas tan tost a pobres la dona e la parti. E no apres de molt, absolt de les ansies e de les cures del segle, al monestir de Maxilros, lo qual en major part es auironat e clos per vn fluui qui a nom Tuidi, sen vench; e apres corona, e entra en vna case de secreta que labat li asigna. Entro al dia de sa mort, ab entesa pensa e ab contriccio de cor, estech; e gomenga ploraue, axi que la sua vida tan aspra e tan estreta que fahie dehie, e comptaue moltes coses esquiuadores ho desiyades, jassia que la lengua calas: vol dir que, jas fos que ab la lengua nou digues, per la vida que fahie tan aspra ho podia hom conexer. E comptaue, donchs, en aquesta manera ço que havia vist:

Vn jouençel fort clar per cara e per [*per*] vestiment qui menaue mi, e abdos anauem e calauem, enves sol ixent. E com axi anassem, vingue [.j.[a]] [*f. 50*] val que ere massa ampla e massa pregona * sens fi, la qual auia, de la part dreta e de la part esquerre,

tro al mig loch de la val, aquesta masquinea: car la vna part ere de flames bulents, e laltra de pedra rebea e de fret de neu, que no ere gens menor en pene. Mas cascuna part ere plena, entro al mig loch de la val, danimes de peccadors, les quals eren aqui cabuçades per abriuament dunes e daltres. Com, donchs, la força de la feruor e cremor massa gran no poguessen soferre, saltauen les mesquines en mig del fret no huyat; e com aqui repos trobar no poguesen, saltauen altra veguada en mig de les flames qui apaguar nos podien; e com les malauirades en aquesta trebucaça e esquiuança longuament e amplament, segons que jo podia guardar, sens tot repos per multitut sens comte despirits leygs fossen turmentades, pensem que, per auentura, [*que*] aquest loch ere infern, dels turments del qual moltes veguades auia hoit parlar en les escriptures. E respos me lo meu guiador, quim anaue denant, e dix: « No hagues sospita que » aquest loch sie en imfern, car aquest [no] es » imfern lo qual tu te cugues. »

E com daquella vista tan espaordida poc a poc me tragues, em menas en pus pregon loch, viu soptosament denant nos los lochs que començaren a escureir, e tots complir de tenebres; [*en*] les quals tenebres, com hi entrasse*n*[-m], en tant foren espesses per caliya e per obra descuredat, que res no pogui veure entre aquelles soles tenebres, si no tan solament la bellea daquell qui[m] menaue, e la vestidura daquell, qui blanqueiyaue axi com a neu. E com anasse*n*[-m] sots aquella nuyt descuredats, veus que soptosament aparagueren dena[n]t nos sperits malignes, qui eren negres e peloses; e los vns

axi com a leons rugien e fremien, e los altres axi
[*f. 50 v*] com a orses, e los altres escumauen * axi com a
cors [tors] no domdats; e puyauen axi com dun gran
paho [pou] e altra veguada cahien en aquel paou
matex. En lo qual loch com fos amenat, lo guiador
meu desparech, e mi tot sols en mig de les tenebres
e de la visio esquiuadora jaqui. En lo qual
loch auia muntanyes de fochs, les quals puyauen
tan alt que no ho podia aestimar, e puys tornauen
a aual, entro a la pregonea de imfern; les quals
muntanyes de foch plenes eren danimes de tots los
homens peccadors, les quals, a semblança de bolbes
qui puyen ab [lo] fum, ara en alt puyauen, e ara,
com les flames del foch los falie, cahien en lo pregon
loch. Mas encara pudor sens tota temperacio e
sens tot cesament ab aquelles vapors exie, e[*n*] tots
aquells lochs de tenebres complie de pudor. E com
aqui longament tremolos e espaordit hagues estat,
e no sabia que serie feyt de mi, [*a*]axi com aquell
qui no ere cert que faes, ne hon anas, ne quenya fi
ab mi trobarie, hoy soptosament e rebea detras la
mia esquena senig e brogit de molt cruel plor, dels
turments de tots los peccadors e dels escarns dels
dimonis. E jo tremolaua per paor, e quaix que an
vençuts enemichs, saltauen ab escarns e ab rialles.
E veus que aquest brugit fo ja pus clar, e uench tro
a mi; e viu compaya de dimonis malignes que
tres animes domens cabuçauen e turmentauen, les
quals plorauen, e la companya aquella dels dimonis
alegraues molt, e ab escarns tiraçauen aquelles
animes per mig de queles flames e de queles tenebres,
dels quals homens, segons que jo pogui conexer,
la .j. era coronat axi com a clergue, laltre ere
lech, e laltre ere fembre; e aquels necligens esperits
tiraçauen los, e tirauen los, e aualaren en mig de

* les flames del foch ardent, los peus amunt e los [*f. 51*] caps a auall; e com pus pregon entrauen, los plors dels mesquins e les riales dels demonis departir ne conexer no podia clarament la vn del altre. E com aquell sonig encara en les mies oreylles hagues, entretant puyaren molts dels espirits e escurs e malignes daquell habis e pregonea, axi com dun paou, ab grans flames; e correns ensemps auironaren me tot en torn. E auien los vuylls flameyants e cremants de flames de foch, e per les oreylles e per los nars gitauen foch pudent; tenien tenales e tesores de fferre en les mans, e meneçauen quem pendrien ab aquelles, mas tant no fahien que men poguessen estrenyer, e esters en aquesta guisa maseyauen despaordir. Mas, com jo me vees enclors de totes parts per los enemichs e per ceguetat de tenebres, e los vulls giras ça e la, si dalguna part per auentura me vingues ajuda ab la qual me pogues ajudar e saluar, aparech de tras per la carrera que ere vengut vna resplendor, axi com destella resplandent entre escuredats; la qual resplandor, poc a poch crexen e cuytan ues mi, com a mi se prohimas aquella resplandor, escampats foren e fogiren les espirits fexuchs e enveyoses qui mi volien turmentar ab aquelles tenales e tessores. Mas aquell qui venie ab aquella resplendor quils encalçaue era aquel meu guiador, qui debans auia mi aqui amenat; e giras a la part, e ves la part dorient me començа a menar, * e, apres dun poch, [*f. 51 v*] franch e quiti de les tenebres e exit dequelles, en bon aer de clara lum me amena.

E com mi ab lum clare e vberta me menas, viu denant los vuylls .j. mur molt gran, del qual ne la

longuea ne lamplea no parie que haguessen fi ne terme. E jo començem a meraueyllar en qual manera *o a qual* [a aquel] mur nos acosteriem, car en aquell en negun loch porta ne finestra no vehie; mas, com vinguessem al mur, nom se com ne en qual manera, tant tost fom leuats en la sobiranea daquell. E veus que aqui .j. camp auia fort ample e fort alegre, de tanta flayror e bona odor, de mareuayloses coses e flors ple, que tota aquella pudor de la tenebrosa fornal qui mauia esuahit tan tost [*e*] encalça e sobre, per la meraueyllosa odor de tan gran suauea; e tanta claror hauia en tots aquels lochs, que molt me[*s*] parie pus clare que neguna resplandor del dia, ne neguns rayts del sol en lo mig dia. E eren, en aquest tan clar camp, couens sens compte, de vestits de blanch; e moltes cadires de companynes que se legrauen. E com per mig daytals couents e daytals companynes beneuyrades me menas, comença a penssar que aquest ere lo regne dels cels, del qual moltes veguades hauia hoit prehicar. E respos a mi aquell meu guiador: « La tua cogitacio » ço dix el, « fall, car » no es aquest lo regne dels cels, lo qual tu te » cuydes. » E com, donchs, anan aguessen passades aquestes companynes e couents despirits beneuyrats, guarda e viu denant nos molta gloria de gran lum, pus bella que neguna cosa que anans haguessem trobada; en la qual gloria encare, veus molt dolçs daquells qui cantauen, que ha[n]c oreylla * semblans hoir no poch, jo hoi aqui; mas encare refrigeri e recreament de mareuallosa hodor daquel loch de gloria exien, que tota aquella hodor que debans auia sentida en aquell camp delitos e florit, que parie que fos gran, empero en comparacio daquella lum e gloria que en present per mi ere

[*f.* 52]

vista, fort prima e poca de tot en tot parie; en lo delit de la qual, e del goygs que sobre puyaue totes aquelles coses, com esperas em cuydas que aqui entrassem, lo meu guiador estech e setura.

E, no apres de molt, lo anament tornam atras, [e] per aquella carrera on erem venguts me retorne. E com, axi tornats, vinguessem a aquelles mansions e comuents e companynes daquells vestits de blanch en aquell camp florit, dix a mi lo guiador: « ¿Saps que son totes aquestes coses que has » vistes? » E jo responi li: « No, senyer. » E el dix a mi: « Jo to dire. La ual que la primera que tro» bets, de flames cremants e de ffrets tan frets » espaordible, aquel es lo loch lo qual has hoit » foch de purguatori; en lo qual loch son meses, » per Deu axaminar e a castiguar, les animes » daquels qui alonguen lurs peccats de confessar » e de smenar, los quals an feyts, mas en aquell » article de mort a la per fi a penetencia venen, e » axi dels cors ixen; los quals, empero, car al » menys en lo terme de la mort confessio e peni» tencia hagueren, tots al dia del juhi al regne dels » cels vindran; e molts, per cert, per prechs daquels » qui uiuen, e per almoynes, e per dejunis, e, mes » que mes, per celabracio de misses, es ajudat e » acorregut; axi que, anans del dia del juhi son » desliurades daqueles penes. E lo pou aquell qui » * gite flama e es pudent, lo qual apres daço [*f. 52 v*] » uehist, aquel es la bocha dimfern, en lo qual si » negu vna veguada hi caura, nultemps no sira » desliurat, mas sira turmentat aqui ab los diables » en los segles. E lo loch aquest florit, hon aquesta » tan bella juuentut alegrar e florir veus, aquest es en

» lo qual son reebudes les animes daquels qui an bo-
» nes obres estauen e entenien, e axi exien del cors,
» mas no son de tan gran perfeccio que meres-
» quen tan tost de entrar en lo regne dels cels; los
» quals, empero, tots en lo dia del juhi, al mana-
» ment de Jhesu Christ, en los goygs del regne dels
» cels entraran; car aquells que en tota paraula e
» obra e pensament acabats son, axi com son los
» sants patriarchas, e los profetes, e los apostols, e
» los martis, e los comfessos, e les verges, e los
» doctors de santa esglesia, tan tost com del cors
» ixen en los regnes dels cels son reebuts, ço es a
» saber, en aquella gloria hon multitut de cans e de
» loants Deu as hoydes. En aquela molt gran e que
» dir nos porie e derrera alegria, a la qual per mi
» fust amenat, encare no es digne dentrar, la qual
» sobrepuya tota laltre bellea, e es tal que nos
» poria dir, la qual fenir ne falir no pot per temps
» dels segles. E tu, car mortals deus viure, si los
» teus feyts pus curosament escodrinyeras, e les
» custumes he les paraules tues per dretura e per
» simplea testudieras de guardar, pendras apres la
» tua mort lo loch de la mansio, entre aquestes
» companyes tan alegres dels espirits beneuyrats
» que ara veus; car com jo per alcun temps me sia
» a tu acostat, per ço ho he feyt que tu conegues e
» sapies que deus fer ne hordonar de tu matex.» E
[*f. 53*] com aço hagues dit a mi, molt li contrestaue * de
tornar ab lo cors, car erem adelitat, e no es mara-
ueyla, en aquella suauea e bellea dequell loch, lo
qual jo uehie, e encara en les companyes daquells
los quals en aquel loch vehie. Mas daço lo meu
guiador preguar no gosaue; mas, entre aquestes
coses, no se per qual manera, rebeament entre los
homens fuy trames altra veguada viure.

Aquestes coses e altres que vistes hauia, aquel baro de nostre Senyor, Triccelm, no pas a tot hom que les vullie hoyr, dehie e comtaue, mas aquell[s] tan solament qui, per reguart de turments espaordits, o per esperança dels perdurables goygs adelitats, volien hauer e hohir profit per aquestes paraules de pietat. E en lo vehinat de la cella daquell, habitaue .j. monge qui hauia nom Egili, lo lo qual per bons e per sants feyts eguayllaue lo sobiran grau de preuere; lo qual Egli encare es viu, e en la ylla de Bernia solitari esta, e[*n*] la sua vida, ab .j.ª sotil foguaça de pa fort estrany e ab aygue frede, mene, e li baste; car aquest Egli a aquest baro Tricelm venie, e hoie de quell, per souen requeste sua, quals e queynes coses eren aquelles que vee com fo exit del cors, per lo recomptament de la qual jo he sabudes e conegudes aquelles coses que aci he escrites. E encare comptaue les sues visions al rey ho al duc de Bretania, fort saui baro; e tan souen e tan estodiosament lescoltaue, que, per prechs daquell Triccelm, en lo demunt dit monestir se vesti dabit de monge e de corona. E com sesdeuenia que venie a aquelles partides, sauiament lo volie hoyr. E apres dequest dia, per cert no vesti vestidura a sa carn, sino de silici; e pa fort poch, e pocha aygue freda, e poques de cols e derbes; car apres de aquest dia nol uee hom sino en la * casa de la secreta cella, mortifican la sua [*f. 53 v*] carn ab lespirit. E car lo loch aquell sobre la riba del flum era asitiat, solie en aquesta manera entrar en aquell flum, per amor de castiguar son cors, e moltes veguades en les hondes cabuçar e somorgoyllar, e axi en aquella aygua, tan longuament com sostenir podie, estaue ficat, ab psalms e ab oracions; e ave[*ue*]guades estaue en laygua tro als

lombles, a veguades tro al coll. E com tornaue a terra null temps altres vestidures nos vestie, e que posas aquelles fredes e muyllades, ne aqueles no axuguaue, en tro que per la calor del seu cors fossen exuguades; e com en temps diuern lo flum era glaçat, trencaue lo glaç, e aqui ell entraue e cabuçaue. E labat del monestir, e los altres mongues, e les altres gents, li dehien com ho vehien: « Mareuallam » nos, frare e pare Triccelm, que tanta esprea de » fret per neguna raho pots sofferre. » E ell responie, simplament [e] atempradament: « De molt pus » fret ne jo ja vist.» E com li dehien: » Encarans » mareueyllam com tan cruel abstinencia vols te- » nir.» Aquel responie: « Pus cruel ne viste jo.» Donchs, apres de molta continuacio de santedat, per la leugera malaltia del seu cors tocat, lespirit sena al cell. E los frares leuaren lo cors daquell, e materen lo en draps de li mundeu, [e] en loch couinent en la esglea lo soterraren hordonadament; a honor e a gloria del Pare, e del Fill, e del Sant Esperit.

VIATGE A L'INFERN

D'EN

PERE PORTES

CAS RARO DE UN HOME ANOmenat Pere Portes, de la vila de Tordera, que vivint entrà y axi del Infern; y es com se segueix:

[p. 448 d'un ms. de Sermons]

VENINT[me] primerament entre mans una copia de una deposicio que Pere Portes, de Tordera, del comptat de Barcelona, avia feta devant lo comissari del Sant Ofici, Musen Joan Texidor, prevera y beneficiat de Blanes, *antes* de tornar la copia a qui me la avia dexada, volgui primer informarme ab lo mateix Pere Portes, que encara vivia, si lo que contenia aquell papé era veritat; y axis, lo primer dia de Otubre del any 1621, li ani á parlar en sa casa de Tordera, ab lo P. Fr. Climent de Tordera, religios caputxi, en un camp, so es, baix de una pomera; y li vas llegi tota esta deposicio, y lo que se contenia en ella; y li vas di si era veritat lo que alli estaba contingut, y ell me digue y afirmá que era la propria deposicio que avia fet devant [lo] sobre dit comissari y senyors Inquisidors, y que tot era veritat: que sols deu dias y avia estat, com es, desde la

vigilia de San Bertomeu, fins al primer de Setembre, que es San Daniel, molt anomenat y tingut en gran veneracio en aquella terra, per tenir en lo terme de ella una capella ab invocacio de dit sant. Digueren San Miquel, y prou es lo que diu ell, que estigue en la vila de Molvedre, en lo Regne de Valencia, mes de un mes per poder cobrar forsas, y si fos estat San Miquel no auria pogut ser per Tots Sans en Hostal Rich y en Tordera; y axis, *despues* de San Miquel, se posá en cami per venir a la sua terra; y mes digue, que passa a Monserrat. Y axi jo, Fr. Francesch, de Canet, vila del Rosello en la Vallespir, religios caputxi, sabuda la veritat, me determini copiaro, a gloria de Deu, señor nostre; lo qual es desta manera:

En nom de la Ss.ma Trinitat, Pare, Fill y Esperit Sant, ament. En lo any de 1608, á 23 de Agost, estant Pere Portes, pages de Tordera, del biscontat de Cabrera, molt descuidat en sa casa, ab la sua muller y familia, li exposaren un reclam y feren *despues,* en virtut de un acte de devitori que ell alguns anys *antes* avia firmat de certa cantitat, execucio de sos bens. Y en dita execucio, y per fer aquella, vingueren los oficials de la cort de Hostalrich, que es lo cap de tot lo biscontat. Y perque dit Pere Portes estaba obligat, ab escriptura de ters, ab vens y persona, esent dits oficials en sa casa de dit Pere Portes, lo prengueren ab un sagrament y homenatje *ó* [y] inventeriaren tots los bens. Y sabent dit Portes [que] lo acte en virtut del qual se li feya dita execucio molt temps avia estava escancellat, y que ell pagá dita quantitat, protestá y requiri que no passasen avant dita execucio, dient y soposant que

ell no * devia quantitat alguna de dit acte, *antes*, [*p. 449*] [que avia pagat. Y com la escancellacio nos trobava, y diu dit Pere Portes que lo notari] que [avia pres] la dita escancellacio era ja mort, y lo principal deya que lo dit Pere Portes nol avia may pagat, y que li devia tot lo deute, y que no era escancellat dit acte ni lo constaria may, ferenli envantariar tots sos bens y la heretat que guosaba dit Pere Portes, dona[n]t deu dias de temps als mobles, y 30 als immobles; y clos lo acte del imventari, lo encomanaren á la muller de dit Pere Portes; y volensen portar penyoras los ministres per ser pagats dels salaris y dietás, y volent portar á la preso á dit Pere Portes, y dit Portes veyent lo que pasava, devant de moltas personas suplicá á dits oficials que no li traguesen res de casa, sino que nos moguesen de sa casa, que ell aniria fins al lloch ó vila de Massanet, que alli alguns li devian diners, y los pagaria á tots las dietas y salaris de dita execucio. Y axis los oficials, tant per saber la bondat del home, que en lo endama, dia de San Bartomeu, tornaria, y que portaria diners y los pagaria, y tambe per tenirli compassio y per prechs de la gent que si trobaba, foren contents de esperarlo fins lo endema, sols anas á buscar dines per pagarlos, y *despues* quedaria ab sagrament y homenatge y ab las matexas penas.

Encontinent que fou fet lo concert, dit Pere Portes sen aná, prenent lo cami de Massanet; y, anant molt pensatiu y enujat, trobá un Jove molt ben tractat, á caball, y menava altra cabalcadura buyda, y, en lo punt que se trobaren, dit Jove saludá á Portes demanantli de haont era y haont anava; pero com dit Portes estigues pensatiu del negoci que li avia succehit de la execucio, y per so estigues

tot divertit, no li torná resposta, sino que caminava anant tot pensatiu y enujat. Y lo Jove li torná á preguntar que era lo que tenia, y ahont anava, que si ell lo pogues ajudar en res, que li digues sos treballs, que ell li valdria y afavoriria. Ohint Pere Portes lo que li digue lo Jove, respongue dientli perque ó volia saber; que los treballs seus eran grans, que ell nols podia remediar, sino Deu del cel, que sab la veritat de las cosas. Li digue alesores lo Jove que no se espantas, que moltas vegadas permet Deu treballs á las personas per provarlas, y que quant mes afligidas pensan que estan sens remey y que Deu las ha dexadas del tot, pero ab tot proveheix Deu que sigan ajudadas y afavoridas de algunas personas, y los trau de treballs; y que tantas horas, tans remeys. Oyin Pere Portes las paraulas de dit Jove, sel mira á la cara, dientli: « Gentil » home, molt jove sou per donar remey á mo[*l*]s » mals y donar concells á mos treballs. ¿No sabeu » vos que los concells, per acertarse, se han de pen- » drer de homens vells, sabis y experimentats en » treballs y prosperitats, que agen vist y ohit y cer- » cat lo mon, y que sapian que cosa es be y mal? » Vos sou jove, y no teniu ditas cosas. » Respongue lo Jove: « Tot lo que vos diheu tinch jo, y encara » molt mes; y no crech que ningun home nat en lo » mon me avanse y me porte aventatge de lo que » vos me aveu dit. » Y anant axis parlant, entraren [*p. 450*] en un cami fondo que va al lloch * o vila de Massanet.

Dit Jove li digue, una y moltas vegadas, que no anas tant pensatiu, y aont anaba. Dit Pere Portes, ja enfadat, li digue: « Yo vas al lloch de Massanet » y quen volia fer ell. Aleshores dit Jove, que anava á cavall, li digue que ell tambe y anava, y que si

volia pujar á caball ab la altra cabalcadura anirian de compañia, y que no se anujas; y que [si] ell li podria valer en res, que loy digues, que ell ó faria; y lo prega molt li digues que tenia y de que estaba trist, pensatiu y enujat. Aleshores dit Pere Portes sel mirá algun tant y se altera; y caminant li digue: « Mes puig me dieu que anau á Massanet, y me » dieu que per ventura me donariau consells y re- » meys á mos mals y treballs, jo vols dire. »

Pere Portes se senya, en nom de Deu, que es principi sens principi de totas las cosas: « Sabreu » com jo me dich Pere Portes, fill de Joan Portes, » natural de la vila de Tordera, que habem dexada » *atras*. Alguns anys ha, com las anyadas foren » esterils, fou forsos á mon pare comprar blat, y lo » mateix quens ba vendrer lo blat mos ba dexar » los diners. Y aquest era un tal Just, de Tordera, » per lo qual nos obligarem tots nostres vens y » heretats, haguts y per haver, ab escriptura de ters » y obligacio de personas, que dintre cert temps » pagariam dita quantitat; y axis mon pare, *antes* » de morir, paga dita quantitat y li escansellaren » lo acte del debitori; y [de] asso ja ha passat mes » de 20 anys. Y ab asso, estava yo molt descuidat de » estas cosas, y vuy, dia present, me es vinguda tota » la justicia de Hostalrrich, los oficials y ministres » de ella, y, en virtut de dit acte de devitori, me » han pres y envantariat mos bens, y me volian » posar á la presó y traurer roba de casa y vendrerla » per ser pagats dels salaris y dispesas: los he pregat » que me dexasen anar á Massanet, que alli me » debian alguns diners, y que los portaria pasat » dema y pagaria las ditas despesas; y axis ells son » resta[ts] en casa mia y me han dexat anar ab » sagrament y homenatge, ab una malleuta, que per

» tot dema tinch de ser tornat. Y asso es la tristor
» que yo tinch, y los treballs, los quals me tenen
» desatinat y fora de mi, que quant y penso no se
» quem fassa. Veurem que so executat y afrontat
» per quantitat ja pagada molt temps ha! Posauvos
» la ma al pit, y mirau que dirá cada qual que lo
» senblant li succeis. Y axis, yo vos he dit los meus
» treballs, vejau vos ara que concell me donareu
» en aquesta necessitat en que estich posat. »

Y mentres tenian aquesta practica [o] conversasio, dit Portes anava á peu, y lo Jove, que anava á caball, li deya: « Pujau á caball en la altra cabalcadura, y » no[*s*] os cansareu. » Y, anant axis, entraren en un cami fondo y estret, y lo animal que anava solté li anaba casi sempre entre peus y tenie jochs, casi convidantlo á que pujas á caball, en tant que lo dit Pere Portes estava un tant admirat. Lo Jove li digue alesores que lo avia molt ven entes, y que no estas mes enujat, que ell lo trauria de dits [*p. 451*] tre*balls, y que no y duptas; y li digue: « *Pues* vos, » Portes, me haveu contat vostres treballs, jo vos » he promes traureus de aquells, vull jo saber quem » digau si sabeu lo nom del notari que prengue » dita escancellacio de dit acte. » Dit Pere Portes digue que se anomenava Gelmar Bonsoms, lo qual era notari propietari de las escripturas ó escrivanias de las vilas de Tordera y Hostalrich. Dit Jove li digue que y anas, y li digues que li tragues lo acte de dita escancellacio. Dit Portes respongue alesores: « Si dit notari fos viu, ja ho auria fet. » Per quant avia mort anys ha, y, per molt [que] haguessen miradas las escripturas, may se avia pogut trobar dit acte; y, que si ell no li donava altre remey, que sabia poch.

Oyent asso dit Jove, li repongue ab gran enfado

que ya desconfiava; dient: «Yo vos traure de dit tre-
» ball, sino que jo tinch temor que [no] digau veritat,
» per quant yo se que dit notari ha fet molt [be] de
» son ofici; y si fos veritat que hagues pres dit acte,
» ho haguera notat en lo marge de dit acte.» Y que,
ara que era mort lo notari, ó deya; que si fos viu
no loy diria. Dit Portes alesores jurá que lo que
ell avia dit era tanta veritat com era veritat que per
anar al cel ó paradis avia*n*[-m] de ser christians y
aviam de morir; y voldria que dit notari fos aqui
present, que li diria y faria bo y entendria com deya
molta veritat, y que no tenia que demanarli perdo
en aquest mon ni en lo altre, y que tot pasava
com ell avia dit, y per quant era la pura veritat.

Y en lo temps que dit Pere Portes digue las
cosas al Jove, caminant arribaren al estany de Cils,
que pren lo nom de un lloch que se anomená Sils;
y com lo cami era estret y la cavalcadura que no y
anaba ningu sempre li anava entre peus, dit Portes
se determina alesores de pujar á cavall, y per asso
demana llicencia á dit Jove, lo qual li digue que
desdel principi ho podia aver fet. Y axi dit Pere
Portes se senya, y, en lo punt que fou á cavall, tot
se alterá y los cabells se li arissaren en lo cap, y
senti y veu que las cavalcaduras se parlaban la una
ab la altra. Encontinent dit Jove digue: « Puig vos,
» Portes, me haveu contat vostres treballs, los quals
» son pera vos grans, yo vos he promes de ajudarvos
» y donarvos concell y trasa ab que foseu ajudat y
» remediat: yo vull tenirvos la paraula y lo promes,
» y vos fare parlar ab lo notari Gelmar Bonsoms,
» lo qual, si ell á pres dit acte de escancellacio, ell
» vos ho dirá ahont lo posá y ahont es. Tenivos be
» á caball, que yo so lo Diable. » Y dit Pere Portes
se tingue fort oynt ditas paraulas; y digue: « Jesus,

» salvaume y nom desamparau! Verge santissima, » siau ab mi! » Y encontinent las cavalcaduras, totas dos juntas, arremeteren per lo estany de Sils, per montanyas y valls, y sempre anavan parlant. Y dit Portes, tenintse fort, y sempre cridant, invocant los noms de Jesus y Maria, en tant que al cap de una hora de temps que fou á cavall, pasadas que agueren grans montañas y valls, juntament * grans ayguas y mars, hisqueren en un gran pla, que era tot foch y dimonis, ab gran multitut de gent que patian grans tormens. Dit Pere Portes, espantat de asso y [de] veurer tantas ó ditas visions, en lo punt mateix lo Dimoni que lo havia portat alli li digue: « Tu, Portes, ¿conexeras á dit Gelmár Bonsoms, » notari? » Alesores dit Portes digue que si; y, dient asso, senti grandissim abalot y ba veurer un gran tropell de dimonis de diversas figuras y formas que venian ab grans alarits y alegres, sonant corns y xeremias molt diferents dels de aquest mon, que portavan la anima de Mossen Dilameras, clavari, que fou de dit bescondat, y portava un proces *es* [en] las mans. Lo Dimoni que lo avia portat alli li digue la causa de asso, la qual era perque fulmina una enquesta falsament contra de un home per ferlo composar; y axis lo proces que portava dit Dilameras (clavari que fou de dit bescondat) es la enquesta que ell ha feta; per la qual cosa fou capturat lo temps que vivia, y portat en las presons de Barcelona, y culpat de moneder y de aver fet matar algu; y, sent en dita preso, caigue malalt, y per dita malaltia fou tret afiansat, y mori *despues* que dit Pere Portes se era posat en cami. Veu alesores dit Pere Portes com los dimonis sen portaban á dit Dilameras á un lloch molt horrible y espantos.

[*p. 452*]

Despues camina Pere Portes un poch, y veu la

anima de Mosen Jordá, prevera y capella de la vila de Pineda, que estaba al mig de [duas] donas abrassadas ab ell, so es, que las tenia una á cada costat, y estaba en un llit de camp, tot foguexant, passant diversos torments per los dimonis quels atormentaban; y confesá dit Portes que Mussent Jordá avia estat vicari en Barcelona en lo Hospital de Sancta Creu, que es general; y diu Portes que Mossen Jordá era viu y estava bo quant ell se parti.

Despues passa mes avant y troba la anima de un cavaller [Misser Felip Roger de la vila de Calella] que era estat Governador del bescontat, perque avia posat confusio entre los vasalls y lo Marques [de Aytona].

Despues se gira dit Pere Portes y veu la anima de un doctor anomenat Misser Maduxer, que fou assessor de dit bescontat molt temps, ó mols añs, lo qual, quant mori, se li trobá un llibre escrit de sa ma, en lo qual deya com ell avia sentenciat á Tal y á Tal, anomenant los á tots; y axis los posats en galeras, y la quantitat [que] avia rebuda, y per quinas personas ó avia fet. Y, entre altres partits, [sen trobá] un en dit llibre, que avia rebudas 25 lliuras de sentenciar un home á mort; y lo anomenava. Dit llibre lo veu y tingue en sas mans lo Misser Pujades, doctor en dret y abogat de pobres.

Y tambe diu que tambe veu un altre asessor de Hostalrich, que se deya Miser Germá, asentat ab una cadira de foch per aver faltat en son ofici.

Despues se gira, y veu la anima de Mosen Gelmar Bonsoms, Notari, que prengue lo seu dit acte; y axis, encontinent quel veu, feu una gran exclamacio, dient: « Valgam * Deu, Mosen Bonsoms! que ayjau [*p. 453*]
» feta tal maldat de aver pres lo acte del devitori

» que mon pare y jo firmarem en poder vostre!
» Y mon pare, quant vivia, paga dita quantitat y li
» escancellareu lo acte, y no haijau asentat, ni en lo
» marge de dit acte de devitori, com teniau obli-
» gacio, ni en altra part, que may se hagia trobat
» memoria ni jo men recordi, ni mon pare vos
» escrigue confiant de vos; y ara, al cap de tant
» temps, estan yo descuidat de asso, en virtut de
» tal devitori son vinguts tots los oficials de Hos-
» talrich y me han pres é invantariat tots mos bens
» y heretat. Yo no tinch dines pera pagar las dis-
» pesas: los he promes que si me dexavan anar á
» Massanet, per tot dema los portaria diners pera
» pagarlos; y ells son estat contents, y me han de-
» xat anar ab una malleuta que per tot demá tinch
» de ser tornat. » Encontinent fou aqui lo Dimoni
que avia portat á Pere Portes en lo infern, y digué
á Bonsoms, notari: « ¿Es veritat lo que Pere Portes
» diu? » Y respongue que: « Si, que per axo estich
» yo en aquest lloch: per aqueix mateix acte estich yo
» condemnat en lo infern. » Y Portes, ohint infern,
cridá grans crits de: « Jesus y Maria! » dient: » Sal-
« vaume! nom desampareu! » Y en un instant fou
alli una legio [de] dimonis, los quals digueren á
que havia vingut alli á donarlos mes tormens [ano-
menant aquells sants noms qne ells tan avorrien,
que en oirlos sols los donava mes torments] que
lo foch que patian los condemnats. Y axis digueren
á dit notari, pegantli grans colps y donantli grans
torments, perque digues á Portes lo lloch ahont tro-
baria lo acte de dit devitori, *pues* no podian sufrir
á Portes quant invocaba los noms de Jesus y Maria.
Y dit notari en lo punt digue: Que anas en sa ca-
sa, la qual tenia en la vila de Hostalrich; que en la
sala encontraria un hermari, y, devant de ell, á

7 rejoles de la paret, alsas desde las set fins a las 12; y que miras y cercas be, que alli trobaria un manual petit de firmas de actes, y que a las 27 fullas trobaria dit acte de devitori per lo qual acte estava condemnat en lo infern, per quant no lo asentá en lo marge de dit devitori, com tenia obligacio, per causa que se avia barellat en son pare, y per dita causa ó feu. Y, dient estas paraulas, digue Pere Portes: « Yo so, *pues,* en lo infern! » Y dient ó cridant alesores: « Jesus y Maria! nom desempareu! » Donaren grans crits los dimonis contra ell, sens ferli ningun dany.

Alesores dit Pere Portes se gira y veu alguns doctors del Real Concell, los quals ell avia conegut molt be: y, entre altres, Miser Vbach, á Miser Puig y Miser Banach, y á mols altres, los quals, quant vivian, deyan que eran los deus de la terra.

Despues Pere Portes mirá de la altra part, y veu molts notaris del Criminal, entre los quals veu lo notari que prengue la enquesta de Don Miquel Albert, lo qual cridava molt. Quant vivia deyan que avia fetas grans maldats en dit proces, contra lo dit Don Miquel Albert; y lo notari se deya Just.

Despues Pere Portes se girá per altra part, y veu un tal Sarrell, de Tordera, gran amich seu quant vivia, * lo qual pasava grans torments; y veu molta [*p. 454*] gent, axi amichs com enemics, los quals eran mors molts añs avia, y alguns de ells que eran morts *despues* que ell avia exit del lloch de Tordera.

Estan axis Pere Portes espantat de lo que veya, senti un gran brugit, abalot y crits, y va veurer com portaven los dimonis la anima de un gran Cavaller, noble y ben anomenat, lo qual sempre tenia lladres y facinerosos en son castell y lloch; y, espantat de veurer aso, cridá: « Jesus y Maria, salvaume! »

Lueguo, y en lo mateix punt, vingue una legio de dimonis de diversas figuras y formas, y li digueren perque los enquietava ab ditas paraulas, y qui lo avia portat alli: que sen anas y hisques fora; y dit Portes, fense lo senyal de la creu, los digue com era entrat alli en aquell lloch; y quel traguesen ó que li encenyasen lo cami, que ell sen aniria en nom de Deu.

Y encontinent fou aqui lo Dimoni que loy avia portat y li digue á Pere Portes: « ¿Quant jo te trobi, » que axias del lloch de Tordera, y me digueres tots » los teus treballs, jo te prometi quet donaria aju- » da y favor: tu tingueres ventura que aquell dia » avias ohit missa y resat lo rosari de Maria, que si » no fos estat lo averte senyat y sempre invocat los » noms de Jesus y Maria, jo te auria llansat en lo » estany de Sils quant lo passarem, ó en lo mar; » y no he tingut potestat, per axo, de fero. Jo ja te » he tingut lo promes en portarte a la presencia de » Mossen Gelmar Bonsoms, notari que prengue la » escancellacio del acte del devitori, y te ha dit lo » lloch ahont posá lo manual, en lo qual esta con- » tingut dit acte, y te á dit en que full lo trobaras; » per so es menester que ten tornes, que vuy es dia » de San Daniel, primer dia de setembre, y tu des- » de la vigilia de San Bertomeu estas assi, y nos » donas grans treballs quant anomenas exos noms » de Jesus y Maria, que siu sabias te espantarias; y » axis te torno á dir que ten vages. Ja trobaras, *antes* » que arribias alli, que te an venut molts bens, y, » amostranlos tu lo acte de la escancellacio de dit » debitori, los cobraras. Mira, besten pres. » Dit Pere Portes digue alesores: « Jesus y Maria! » Y digue al Dimoni: « Tu me has portat assi, traumen. » Lo Dimoni li respongue: « Mon ofici es portar

» animas y cosos al infern, y no es mon ofici de
» trauren niugun. »

Encontinent dit Pere Portes se girá y veu quatra personas, so es, un que fou Beguer de Barcelona, altre que fou Asessor seu, altre que fou Notari de dit Veguer, y altre que fou Procurador fiscal, los quals passavan grans penas per moltas maldats que avian fetas, y sufrir que los oficials fessen composissions, en especial per un que feren per una mort de un tal Carvonell, pages de Sant Just Desvern, al [qual] trobaren mort en un bosch, que los gossos sel mêjaven; y composaren y remeteren la causa avans de fer dita mort, la qual fou feta dos dias *antes*, perque axis fou trac*tat entre ells; los quals passavan grans penas y tormens. [*p. 455*]

Episodi procedent d'altres versions

[Despres, anant seguint lo infern, veu Pere Portes un lloch ahont eran gran infinitat de animes al davant de una altra que seya en una cadira feta de punxes de foch, y devant tenia una taula y li deyan ab grans crits y brugit y alvarot: « Maleyt sies, mal » home, malvat y enganyador! » Y ell responia: « Teniu raho, teniu raho; descuydeu y guanyarem. » Y encontinent vege passar dit Pere Portes davant de ell gran llegio de dimonis que ab una ma li donavan bosses de diners foguejants de foch, y ab altre li feyan les figues, rient grans riallades, quan deya, patint grans dolors y horribles: « Teniu raho; » ja guanyarem. » Y Pere Portes se gira al Dimoni que lo havia acompanyat al infern; y li digue que aquell que seya en la cadira de punxes era un advocat de la ciutat de Barcelona, anomenat Mosen Ramon de la Freixeneda, lo qual per tenir plets y donar consells tingue en vida molts homens pagats y assalariats que li buscavan plets y feyna, y que a tothom donava la raho, tant si la tenia com no; y

que per haver malguanyats, y ab frau, molts diners y bens enganyant a la bona gent, estava en lo infern assegut en aquella cadira, ahont patia molt horribles torments; y que tots los que li deyan mal home y enganyador eran aquells que en vida lo serviren, que, reconeixentse dels mals y danys que ell los havia causat, lo malehian continuament; y ell, pensant quey eran per demanarli consell y tenir plets y questions, los deya que tenian raho; y quels dimonis que cridavan fent gran brugit y li donavan bossas de diners y li feyan les figues, tambe se pensava que li volian donar plets y los deya que tenian raho.]

Despues veu un *altre* [arbre] tot foguejant, en lo qual [*en lo qual*] estavan penjant 6 personas, las quals eran tutors de la persona y vens de un tal Romaguera; lo qual, com tingue edat, los demana li donassen comptes y raho de la tutela, y dit[s] curadors tenian los vens, y en particular una torra ab las terras, y li feren pledejar una cosa tan justa, que, un dia, dit povill va trobar un dels dits curadors, ab lo qual prengue tanta colera que li tirá ab un pedrenyal, y lo matá, dins de la ciutat de Barcelona; per lo qual cas dit pobill fou penjat, sent Virrey de Cataluña lo Prior Don Fernando.

Despues dit Portes se girá, y, mirant de una part y altra, veu una cosa molt horrorosa y espantosa á manera de una cinia que sempre rodava, y en lloch de catufols eran pare [y] fill, molt coneguts y principals (vuy los que viuen y venen de aquella son nobles y titulars), los quals avian estat mercaders y homens de grans diners; y quant lo un se encontraba ab lo altre, *esto es,* lo pare ab lo fill, se esgarrapavan y donavanse cops ab tanta rabia, malicia y colera, que era tant gran lo alvarot y ruhi-

do, que aparexia que tot sen entras. Y demanant dit Pere Portes perque se barellaven y se pegavan tant fort, lo Dimoni que lo avia portat alli li digue que eran pare y fill, y que lo pare, quant mori, dexa hereu á son fill y li mana que restituis la heretat y vens a les personas que trobaria escritas y anomenadas en lo llibre escrit de sa ma, per quant tots los vens y heretat la posehia de mal just, y ó tenia usurpat y robat; y digue á son fill ques fes frare sis volia salvar. Dit pare mori y fou condemnat per so que ell no volgue restituhir, *pues* ho sabia. Dit fill, mort son pare, pensá son fill que sis fes la voluntat de son pare ninguna cosa tindria per ell, y que de necesitat se avia de fer frare; feu una resolucio en si mateix, dient: « Mon pare, quant vivia, ja sabia » ell que tenia obligacio de restituhir los bens que » ell tenia mal guañats y de mal just; ¿qui millor » que ell ho podia aver fet, que ell mateix, que sabia » la veritat? Y ell ne volgue guaudir y viurer esplen- » didament, y los ha gastat esplendidament: jo » tambe ne vull viurer y guosar com mon pare, y » ne vull triunfar y nom vull fer frare. Y que sen » fos fet ell, y no hagues guanyats los bens mala- » ment, que ell nom avia de dexar en testament ni » manarme tal cosa. Jo fare lo mateix: dexare mon » hereu quels restituhesquia. A mes de axo, me » digué y mana que li fes be per la sua anima, y » que li prengue[s] bulla de la Sancta Crusada: jo » non fare res; perque mon pare, ó be es al cel, » ó en lo purgatori, ó en lo infern: si es al cel, no » necesita de cosa alguna; si en lo infern, no li » aprofita res; y si en lo purgatori, ell matex ne » exira quant Deu sia servit. » Y per quant lo fill » mori ab esta resolucio, se vingue á condemnar, » y son portats al infern de la manera que veus, y

» quan se encontran fan de la manera que veus de
[*p. 456*] » esgarreparse y pegarse. Y diu lo * pare al fill:
« A, traidor! ¿no te havia jo manat y dit en mon
» testament que restituhises mos bens a las personas
» anomenadas y escritas de la mia ma en un llibre
» que tu tingueres y llegires? Si o hagueses fet, no
» serias asi, donanme penas y torment com me
» donas. » Responia lo fill: « O, pare malvat! ¿no
» teniau vos obligacio de restituhiro, *pues* o haviau
» mal guanyat y fetas las maldats, y no dexaro a
» mi que o fes? Vos, vos hagueseu fet frare, que no
» seriam asi vos y jo. Y axis vos sou la causa de
» tots nostres mals ¿aviau vos de refiar de mi, o
» traydor y mal home? ¿no sabiau que los que se
» refian de altres quedan enganyats? Per so es raho
» paguem los dos: vos perque foreu lo autor de la
» maldat, y jo per no obehirvos y no fer lo que vos
» me aviau dit y manat en vostre testament. »

Despues dit Pere Portes veu a Misser Franquesa, que fou del Real Concell, lo qual estava ab grans treballs, tant per lo que avia delinquit en son ofici, com tambe per ser causa de que no se efectua lo passar la sequia per la plana de Vrgell, [sabent y veyent que era convenient a la redempcio de tots los pobles de Catalunya; y que havent anat dit Franquesa a dita plana de Vrgell] y haver vistos los llochs per ahont avia de passar dita sequia, y haver fet pagar y composat los llochs per fer dita trasa y obras, se aturá los diner[s] que avian *aixit* [exigit] y restarren per remuneracio del treball que ell y prengue.

Despues veu un Jutje que fou de reclam de la cort del Veguer de Barcelona, lo qual feu convenir que los diners dels deposits se depositasen en lo banch de Damia Puig-Gener, mercader, y dit Puig-

Gener los dona a cambi per los dos, y axis apenas may feya provisio en que hagues de soltar lo depositat; y vuy en dia, ni de la *hacienda* de dit Jutge, ni de la de dit Puig-Gener, mercader, hi ha hereu que puga demonstrar bens dels tals.

Despues veu grandissims fochs, en los quals y havia moltas personas de tot genero de estat, y molts doctors, axis del Real Concell, com de advocats, notaris, cavallers, los quals tingueren concell quant vivian y se ajuntaren una y moltas vegadas en la iglesia de Sant Just de Barcelona, [y consultaren de procedir contra D. Diego Claver, visitador general de Catalunya] a fi y efecte de que no se proceguis be la visita y no poguessen ells ser castigats.

Com dit Pere Portes ves ditas cosas, se posá a plorar y cridar, dient: « Jesus, Jesus, Maria, nom » desempareu! » Y dient ditas paraulas, los dimonis vingueren y lo rodejaren, dientli: « ¿Que te avem » fet nosaltres, que ages tu gosat entrar assi, y vul- » gas invocar [los] nom[s] de Jesus y Maria, los » quals nos fan tremolar a tots? [Avuy es Sant » Miquel de setembre:] vesten, y no nos inquietis » mes. »

Y, estan axis, dit Portes se troba al costat de un home molt gentil, vestit com un Romeu, molt resplandent, que portaba un bordo en las mans, y li digue: « Pere Portes: vine y segueixme. » Y, donantli lo cap del basto o bordó, lo va seguir, y encontinent se trobá junt a Molvedre, en lo regne de Valencia; quedá tot sol en aquest *puesto*, perque lo Romeu se li desaparague.

*Aleshores dit Portes restá espantat. Pensant estar [*p. 457*] en alguna part del biscontat de Cabrera, prengue lo cami enves lo lloch de Molvedre, y, entrant en ell,

veu que venien pa; y, tenint ell gran fam, se acostá a pendren un, y posá la ma a la *bolsa* y trague un *real* catala y lo dona a la revenedora, y era una vella, perque lay cambias; pero la dita dona, veient lo *real*, li digue li donas altra moneda, perque ella no conexia de quina terra era. Pero com Pere Portes tingues gran fam, avia comensat a menjar, y, veient que la dita dona li tornaba lo *real*, li replica que era bo, y que ell no tenia altre; la dona, ohint asso, comensa a cridar y alvarotar de tal manera, que se aplega molta gent; los quals digueren a Pere Portes: « Home de bel lo *real* que vos donau es de una » terra ques lluny de si mes de 60 lleguas, y asi no » prenen tal moneda, sino castellana, que es de » bon pes y bona, y la catalana es curta y falci- » ficada. » Alesores digue dit Pere Portes: « ¿Perque » no prenen dita moneda? ¿y que per ventura no es- » tich jo en Catalunya?» Aleshores li digueren: «Pen- » sau vos ser en Catalunya y sou en Valencia, en la » vila de Molvedre. » Y dient estas paraulas, y ohint- las dit Portes, caigue esmortuit y perde la paraula.

Estigue axis alguna hora y, entre tant, passaba gent y se aturavan; y entre altres vingue un home, natural de la vila de Tordera, anomenat Jaume, lo qual era bingut en aquell lloch poch avia per alguns negocis; y estaba duptant si conexeria a dit Pere Portes, per veurer que estava tant flach y macilent y transit, que aparexia que en aquell punt avia de es- pirar, y no se podia tenir en peus, y aparexia que los osos li avian de foradar la pell; y espera que dit Portes fos retornat, y, parlant ab ell, lo conegue; lo dit Jaume paga lo pa a la dona y cobra lo *real* catala, y sen portá a dit Portes a la posada y li feu donar recapte necessari pera retornarlo; que apa- rexia que estava del tot acabat.

Essent dit Pere Portes en la posada, dit Jaume li demana com y de quina manera estava tant flach, y de ahont venia, y quants dias avia que era fora de sa casa. Y dit Portes respongue que per amor de Deu no loy fes dir. Dit Jaume li replica que per amor de Deu loy digues. Pere Portes li digue alesores: « Jo estich molt cansat; dema, si plau a Deu, » que sera dia de Sant Bertomeu, dia asenyalat, vos » o dire. » Y dit Jaume li respongue alashoras: « Sant » Bertomeu ja es pasat, y vuy es dia de Sant Da- » niel, primer dia de Setembre, y mo podeu dir. » Dit Portes, hoint aso, perdé la paraula, y quant fou retornat lo confessaren y procuraren se aquietas, perque lo confesor digue que axis convenia; y dit confessor molt a menut lo anava á veurer y lo aconsolava, de manera que dit Portes estigue mes de un mes a recobrar la * salut. [*p.* 458]

Y un dia Jaume li digue li fes plaer de dirli lo promes, *esto es,* en dirli lo que era y li avia esdevingut, que lo dia de San Bertomeu y San Daniel eran ja pasat. Alesores dit Pere Portes se senya y digue: « Jo, *pues,* desde 23 de Agost, que es la » vigilia de San Bertomeu, desde las 5 de la tarde, » fins al primer de Setembre, a las tres horas *despues* » de mig dia, he estat en lo infern, sens menjar ni » veurer ni dormir. » Dit Jaume li digue que callas, pensant se avia alterat lo enteniment; enpero dit Portes no dexa, punt per punt, de contarli lo que li avia succehit y passat per ell, y lo que avia vist. Pero com es cosa que ohirla apar que sia fabula, per la matexa raho pensaba que estaba asombrat y que tenia lo enteniment alterat. Pero com dit Pere Portes entengues que se vurlavan de ell, y nol crehian, deya que lo que ell deya era veritat, y Deu, senyor nostre, y la Verge sanctissima Maria,

y San Jaume, apostol, dels quals ell era devot, y dit San Jaume, en forma de romeu, lo avia tret del infern, encontinent digué publicament: « Encara » que jo estigue flach, y no sia pera posarme en » cami, men vull anar y tornarmen en ma terra y » en ma casa, que encara que me agen venuts mos » bens, jo los covrare, perque porto claricia, y mos- » trare com son estat mal venuts. » Y aqui mateix sen aná a peu del millor modo que pugue, y no vulgue esperar companya. Y beyent, dit Jaume y altres, que Pere Portes sen era anat, y no sen era volgut detenir, per quant ja avans avia escrit a algu de Tordera y Hostal Rich la vinguda de dit Pere Portes, encontinent escrigueren mes llargament tot lo que avia pasat, y com sen era anat; escrigueren com se era alterat del enteniment. Y ditas cartas foren llegidas de molts de Tordera y Hostalrrich, los quals abans pensavan que Pere Portes se era desesperat per lo cami, y llansat en lo estany de Sils, perque may ne avian sabut novas del dia que sen aná, y per no aver tornat li avian feta exe-cució en los bens molts dias avia; y axis no creyan lo que deyan las lletras, *antes* las tenian per fabula.

Lo dia de Tots los Sans de dit any de 1608, estant la gent molt descuidats de ell, entrá dit Portes per la vila de Hostalrich, y quant lo veren entrar per la iglesia estigueren tots admirats. Alguns li digueren: « Ven arribat siau, an Portes; ¿de ahont » vos demanarem, quens avian dit que erau mort? » Quant auria importat que dos mesos ha foseu » estat asi, que no vos agueren venut los bens! » Dit Pere Portes responia que me[s] valia tornar tart que nunca, y: « Be se adobara tot, si plau a » Deu! »

Y dina dit Portes a la vila de Hostalrrich, y, en

aver dinat, sen aná al lloch de Tordera, que es una llegua de Hostalrich, y quant lo veren, *luego* acudiren pera veurerlo, y, entre altres, uns parents y fill de un tal Sarrell de Tordera, que * Portes lo avia [*p.* 459] vist en lo infern; y lo fill li digue: « An Portes ¿de » aon veniu? Diuhen que sou estat en lo infern ¿que » portau de alli de nou? » Y dit Pere Portes li respongue: « Demanau a ton pare, que esta alli ven » governat y ben calent, que no te fret. » Alesores tots se posaren a riurer, pensant que era *loco;* del qual dit Portes digue: « Rieuvos del que jo dich: » jo vos dono ma paraula que es veritat. Jo dire y » mostrare cosa ab la qual entendreu la veritat del » que jo dich y e vist. »

Y sabent dit Portes que li avian venut tots los vens, digue que exa execucio y venda estava mal feta, per quant lo deute se avia ja pagat, y lo acte del devitori era ya escancellat, y ell no devia quantitat alguna, y que estava tot fet malament, y que ell o amostraria. Pensant alguns que ell tenia algun escrit, desitjavan veurel, y lo seguiren dientli los o mostras. Dit Pere Portes digue que lo Gelmar Bonsoms loy avia dit, que fou lo que prengue dit acte de escancellacio, y ahont era y trobaria dita escancellacio del acte. La gent, quan sentiren anomenar a Bonsoms, notari, lo qual avian conegut molt be, y sabian que era mort alguns anys *antes,* digueren que era un innocent; pero Portes afirmaba que era veritat, y loy avia dit en lo infern, ahont ell estaba. Y dit Portes comensa a anomenar moltas personas que alli avia vistas y conegudas alla en lo infern, los que avia molts añs ha que eran mortas, y altras que avian finat *despues* que dit Portes sen avia anat de Tordera; los que oyan tals cosas mes lo-judicavan per *loco.* Veyent aso alguns parents

seus, sel ne portaren en casa y li digueren y li pregaren molt se asossegas; lo qual responia: « ¿Pensau » que no estich en mon seny y que no dich veritat? » [Dema] *despues* de dinar, se veurá. » Mes tots se burlavan de dit Pere Portes.

Lo dia dos de Nobembre, dia dels morts, del any 1608, dit Portes sen aná a la iglesia y ohi missa ab molta devocio; y *despues*, quant veya alguns que tenian parents en lo infern, als quals ell avia vistos, se posaba a plorar; y, demanantli de que plorava, responia: « Jo dire alguna cosa que be es » de plorar: jo he vistos a molts parents, germans » y amichs dels que estan en esta vila, [*y*] en altra » part, que estan abrasanse en vivas *llamas* en lo » infern. » Deyanli alguns: « En Portes, callau! no » digau aquexas bestiesas; mirau que no es ben dit, » queus tindran per innocent, y la gent vos acavara » de fer perdrer lo enteniment. » Dit Pere Portes los responia: « A mi ja se que me teniu per igno» rant; y pensau lo que vullau, que jo dich veritat, » y no son fabulas inventadas per mi; lo judici, si » plau a Deu, nol perdre, per quant lo Diable quem » portá al infern, y *despues* tants de junts, quant jo » estava alla, no mel pogueren fer perdre. Jo confio » que ni la gent de Tordera, ni tot lo mon, mel po- [*p. 460*] » dran * fer perdrer, perque jo se que dich veritat, y » *despues* de aver dinat se veurá. »

Quant foren tocadas las dotse horas del mitg dia, dit Pere Portes sen aná a casa del Balle de Tordera, y lo pregá en gran manera que, *pues* avia feta asistencia en la execucio [que] li avian feta en vendrer los bens, fes plaer de asistir y veurer com trobarian la escancellacio del acte del devitori, en virtut del qual lo avian executat; y que ell no devia cosa alguna, ni entenia com li avian fetas malament las

despesas y venuts los vens. Lo Balle li digue que era content, y que aont avia de anar. Dit Portes digue que en Hostalrich. Y encontinent lo Balle, ab alguns que estavan desitjosos de veurer lo succes, se posaren a cavall, y dit Pere Portes ab ells; y per lo cami, quant encontrava a algu que fos amich, fill o parent de alguns que ell avia vist en lo infern, aqui mateix o deya, y tots se posavan a riure.

Al entrar a la vila de Hostalrich encontra ab uns parents de dit Bonsoms, notari, y en lo punt mateix los digue que era en lo infern, y que lo seguissen, que ell los ho amostraria; *pero* com en la vila de Hostalrich avian ja ohidas algunas cosas de dit Portes, aqui mateix fou alvarotat, y la gent acudian a borbollons, y alguns lo interrogaren de sos pares, fills, &c., y a alguns tornava resposta y deya com los avia vistos tots al infern; la gent, de ohir aso, deya, rient, que era orat y *loco,* que lo portasen al hospital y lo traguesen de la vila. *Pero* dit Portes los responia: « Dins pocas horas o veureu, si so orat y » *loco*, y si dich veritat: dexaume traurer lo acte de » la escancellacio, que jo vos prometo que nunca » o pocas vegadas entrare en dita vila. » Alesores tots se posaren a riure, dient: « Guardate de home » que ha entrat y exit del infern! » Y, ohint Pere Portes estas paraulas, digue: « Y encara en dit lloch » he vistos los pares, germans y parents de vos- » altres. » Y la gent no mes cridaba y reya.

Dit Pere Portes prega al Balle de Hostalrich que li fes plaer de venir a fer assistencia a la cerca y troba de dit acte de escancellacio, que ell encenyaria ahont era, que dit Gelmar Bonsom, notari, loy avia dit en lo infern; y, ohint asso, mes rigueren y burlaren de ell. Y dit Balle de Hostalrich, ab lo de

Tordera, digueren que anasen, perque los dos junts y asistiren, y digues a quin lloch y en quin manual era. Y en aso si aplega molta gent del poble; y axi dit Portes prengue lo cami de la casa de dit notari Bonsoms.

Y quant foren a la porta, digue que pujasen dalt, perque ell encenyaria lo lloch ahont era lo lloch de la escancellacio de dit acte. La muller y parents de dit Bonsoms digueren que en casa noy tenian escriptura alguna [que totes eren en la escrivania]; pero dit Pere Portes respongue: « Lo acte que jo
[*p. 461*] » cerco y he menester no es en la * escrivania, sino » asi en casa, en la sala, perque dit Bonsoms, no- » tari, me a dit que en aquest lloch lo posá.» Alesores tots se posaren a riure, y li digueren qui o deya, y quant ha, y en quin lloch loy digue. Aleshores dit Portes digue: « A [mi] mo a dit Bonsoms, » notari, la vigilia de Sant Bertomeu mes prob » pasat, y mo digue en lo infern, ahont ell esta, » y alli trobareu an Sarrell, y Jauma Vila, Roger » de Calella, y Mosen Jorda. » Y anomenava molta gent, que los causava terror. Y ohint asso, digueren que: « Aquest home te lo enteniment alterat, » dient que Bonsoms, notari, ha tant temps que » es mort; molts dels anomenats son morts que ell » no era en aquesta *vida* [vila], y diu que los ha » vistos en lo infern y a parlat ab elis. » Tots sen reyan, y alguns, de risa, sen anavan; y los balles y altra gent tambe sen volian anar y dexarlo. Pero Pere Portes replicaba de que pujasen dalt a la casa.

Los parents y muller de dit Bonsom, notari, perque deya que loy avia dit en lo infern, y que era allá, y per quant en dita casa sabian que noy avia acte ningunt, y per que la gent comprengues que dit Portes era *loco* y no creguessen lo que deya,

digueren als batles: « *Senyores:* ja veuen lo que diu » est ignorant y *loco* de home; perque tot hom cre- » guia y entenguia que diu mentida y es invencio » sua, y que te alterat lo enteniment, los pregam, » per llevar la opinio de la gent quel ouen y an » ohit, vostes pujen ab las demes persones, y miren » y regonescan si ningun acte ni escriptura y ha en » tota casa. » Y los feren pujar, ab molta gent, que no volia que dit Portes pujas; y quant foren dalt, y regoneguda la casa, noy trobaren ninguna escriptura.

Alesores dit Pere Portes suplicá lo dexassen pujar, que ell mostraria lo lloch ahont era dit acte. Alesores digueren molts: « Dexenlo pujar, perque tinga » lo desig cumplert y estiga asegurat de la ve- » ritat. » Dit Portes alesores pujá dalt; y, en sen a la sala, demaná ahont y avia un hesmari; y lay mostraren y li volgueren obrir. Y ell los digue que no era menester, que ell ja sabia que no era dins de ell lo acte de escansellacio; mes, no obstant asso, fou obert lo hermari per donar satisfaccio a la gent y a tots los que estavan a la sala; y se reyan, dient que Pere Portes era *loco*. Alesores Pere Portes digue: « Dexaume acostar al hermari, que jo vos » mostraré lo lloch ahont es lo acte. » Y, rient, tots digueren: « Dexeulo acostar al hermari, que ell nos » fara riure, y dira o fara cosas algunas ab las quals » riurem: fassem compte que aso es un entremes, o » un pas de comedia. » Y alesores Portes se acostá y mira de una y altra part; y, estant devant de dit hermari, digue: « Jo ara estich sobre lo manual en » lo qual esta contingut dit acte de escancellacio » del devitori en virtut del qual me han executat, » * fetas despesas y venuts mos bens. ¿Vosaltres [*p. 462*] » dieu que jo so *loco,* y queus fare riure, y que apar

» sia un pas de comedia? Entengau que plorareu,
» y sera tragedia; que lo que jo dich es veritat, y
» axis, aqui ahont jo so, debaix de mi y de mos
» peus, es lo acte; que dit Gelmar Bonsoms, notari,
» mo a dit en lo infern, hont ell esta. Desfeu estas
» rajolas que estan assi, que, desde la setena rajola
» fins a la dotzena de la paret, se trobara lo ma-
» nual. » Y, ohint asso, encara tots se posaren a riure, en [tant] que sen volian anar y dexar a dit Portes per *loco*. Pero, perque Pere Portes cridaba grans crits y que en dit lloch era lo manual, resolgueren alguns, dient: « *Pues* som aqui, llevem las
» rejoles y acontentemlo; perque si nou feyam diria
» *locuras* contra de nosaltres. »

Alesores, tots de un concell, li digueren de haont volia llevassen las rejolas. Y dit Portes los asenyala lo lloch haont las avian de llevar. Y las llevaren, y alsaren las rejolas; y aqui mateix trobaren un manual petit de firmas de actes; y tots restaren espantats. Y digue mes dit Portes, que mirassen a las vint y set fullas, que alli trobarian dit acte de escancellacio del devitori. Y, tots espantats, miraren y reguonegueren dit manual, y trobaren que era escrit de la [ma] de dit Bonsoms, y era veritat que dit acte de escancellacio de dit devitori lo avia pres dit Gelmar Bonsoms, notari, y que era escrit de sa propria ma; estant de esta manera tots espantats y admirats, de manera que ni parlavan, ni se movian, sino que estavan tots mudats, per que los aparexia que no eran en cel, ni en terra: de tal manera estavan tots encantats.

En lo mateix punt Pere Portes se agenollá, y, juntas las mans, alsá los ulls al cel, dient: « Gracias
» infinitas vos dono, Senyor Deu meu Jesu Christ,
» puix per vostra bondat infinita vos sou apiedat de

» mi, en que no me sia perdut en los treballs y
» aflixions que he sentidas, vistas, y he passadas. »
Lueguo torna a reiterar lo mateix acte dit Pere
Portes, y contá tot lo que a ell li avia passat, y de
com avia entrat en lo infern la vigilia de Sant Bertomeu, als 23 de Agost del any 1608, y com ne
avia eixit lo dia de Sant Daniel, primer dia de Setembre del mateix any; y que en lo infern avia
vistos y parlat ab lo dit Gelmar Bonsoms, notari,
y que li digue lo lloch y anomena la fulla del manual en lo qual era dit acte; y anomena moltas personas que avia vistas patir en lo infern.

Y *despues* dit Pere Portes requiri y demaná que
dit acte fos tret, y donada copia; y axis per la justicia de Hostalrich fou probehit; la qual copia li
fou lliurada. Y a mes de axo requiri y demana dit
Portes, en virtut de dit acte, li fosen restituhits
tots los bens y totas las despesas que li avian fetas
en dita execucio; y axis fou tornat en la posessio
de sos bens com *antes*.

* *Despues* dit Portes, quant veya gent dels quals [*p. 463*]
avia vistos parents y amichs de aquells en lo infern,
ell los exortava que servisen a Deu N. Senyor, y no
vulguesen anar en lo infern ni seguir las *pisadas* de
aquells. Y per quant dit Pere Portes avia anomenat
alguns que ell avia vistos en lo Infer[n], y los tals
eran personas *graves* y estimadas en aquest mon,
los parents dels tals, sabent estas cosas, recorregueren als Inquisidors de Barcelona, y los contaren
totas las cosas que dit Portes deya de sos parents,
per lo qual dit Portes fou cridat del Tribunal de la
Santa Inquisicio; lo qual encontinent comparegue,
y fou per dits Inquisidors detingut, y fou interrogat
de dit negoci y com li avia passat. Lo dit Portes o
digue y deposá com esta aqui, y anomena molta

gent, y com en dit lloch del infern era dit Gelmar Bonsoms, notari, y com ell avia pres lo acte de escancellacio, conforme ja está ya explicat, y lo lloch aont lo trobaria, com lo troba; ab lo qual confirmá tot lo que avia dit. Y Pere Portes sen torná á sa casa. *Finis coronat opus*.

Despues de haverli jo llegit tot lo que esta aqui escrit y contingut, y avento dit Pere Portes ben oyt y compres, me afirmá y confirmá ser tot la matexa veritat y passat de aquexa manera com sobre está ja dit y explicat.

Mes, despres, jo li demani algunas cosas *acerca* de la estada del horroros lloch del infern; y, en primer lloch, li demani ab que forma veu ell alli las animas dels condemnats y als dimonis, y si li feren algun dany o mal; y, si, essent lloch de tenebras ¿com podia ell veurer, y afirmar lo que avia vist? A tot lo qual me respongue: Que a ell li aparexia que aquell lloch era molt clar, y veya les animes dels condemnats y dimonis ab formas visibles, proporcionadas als ulls corporals; y encara se espantava de [haver] vist ditas cosas, perque aquell foch li aparexia blau y ruent; pero que dit foch no li feu ningunt dany ni mal, ni sentia algun calor que li pugues danyar, « ans be, ells confessaven que jo » los atormentava en invocar los santissims noms » de Jesus y Maria, y en fer lo senyal de la creu, per- » signantme y senyantme, y que los pesava molt » que jo fos entrat alli. »

FI

TAULA

Pàgs.

Els textes del present volúm desè de les
HISTORIES D'ALTRE TEMPS són extrets
de la «*Biblioteca Catalana*» que
publica en R. Miquel y Planas,
y foren acabats d'estam-
par per en Fidel Giró,
de Barcelona, el día xv de desembre
de MCMX

Fidel Giró
impressor
Barcelona